

Univerzita Karlova

Filozofická fakulta

Ústav českých dějin

Bakalářská práce

Daniela Orctová

Diferenciace v odívání jako ukazatel sociálního statusu u žen za první republiky

Differentiation in clothing as an indicator of social status of women in the era of
The First Czechoslovak Republic

Praha 2017

Vedoucí práce: doc. PhDr. Jana Čechurová, Ph.D.

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala samostatně a výhradně s použitím citovaných pramenů, literatury a dalších odborných zdrojů.

V Praze, dne 27. května 2017

.....

Daniela Orctová

Poděkování

Na tomto místě chci poděkovat doc. PhDr. Janě Čechurové, Ph.D., za vedení mojí bakalářské práce. Za cenné rady děkuji Mgr. Marcele Starcové, Ph.D. Dále bych ráda poděkovala rodinám, které mi poskytly fotografie pro moji práci. Děkuji také svým rodičům, kteří při mně stáli nejen při psaní této práce, ale při celém studiu, za jejich pevné nervy a důvěru, kterou ve mě vkládají.

Abstrakt

Předložená bakalářská práce se zabývá módou a odíváním v období první republiky v Praze. V úvodních kapitolách je popsána hospodářská a sociální situace v meziválečném období. Dále také postavením ženy ve společnosti. Hlavním cílem této bakalářské práce je postihnout rozdíly v odívání žen z různých sociálních vrstev v Praze. Proto je v práci popsána i prvorepubliková móda a stejně tak jsou zde definovány i sociální vrstvy. Ke komparaci byl jako primární pramen využit fotografický materiál. Práce se taktéž zabývá výrobci oděvů – jsou popsány možnosti domácího šití, krejčovské řemeslo, nejzásadnější konfekční podniky a přední pražské módní domy. Posledním tématem předkládané práce jsou zdroje inspirace, které působily na vkus prvorepublikových žen v Praze.

Klíčová slova

Oděv, móda, první republika, ženy, diferenciacie, sociální status

Abstract

This bachelor theses is concerned with the fashion and clothing of women in the era of The First Czechoslovak Republic in Prague. There is described the economic and social situation, moreover the women's position in the interwar Czechoslovak society. The main aim of this work is to describe the differentiation in women's clothing between various social groups. In order to make this comparison, the author had to describe the fashion of the era and also there had to be defined the social groups of The First Czechoslovak Republic. As the main source for the comparison the author used the photographical materials. Furthermore, the thesis is concerned with the ways where the women could obtain the clothes – by describing the home made clothing, tailor's craft, off-the-peg clothes and the main Prague Fashion houses. The last theme of this theses are the sources of inspiration, which could influence the fashion taste of the women in Prague in the era of The First Czechoslovak Republic.

Key words

Clothes, fashion, First Czechoslovak Republic, women, differentiation, social status

Obsah

Obsah	5
Úvod.....	7
1. První Československá republika	12
1.1 Hospodářská situace za první republiky	12
1.1.1 Poválečná situace	12
1.1.2 Třicátá léta	14
1.1.3 Textilní průmysl.....	17
1.2 Obyvatelstvo první československé republiky	18
1.2.1 Poválečné období	18
1.2.2 Dvacátá léta.....	21
1.2.3 Hospodářská krize ve společnosti	21
1.3 Konec první československé republiky	22
2. Žena.....	24
2.1 Ženské spolky	24
2.2 Možnosti žen.....	28
3. Oděv	33
3.1 Definice pojmu oděv a móda.....	33
3.2 Stručný vývoj odívání desátých let 20. století	36
3.3 Oděvní a společenské tendence mezi válkami.....	40
3.4 Módní trendy 20. let	41
3.4.1 1918 – 1924.....	41
3.4.2 1925 – 1928.....	45
3.5 Módní trendy 30. let	47
4. Odívání jako ukazatel sociálního statusu	50
4.1 Sociální status	50
4.2 Srovnání odívání na základě fotografických materiálů	53

4.3	Srovnání odívání na základě fotografických materiálů	56
4.3.1	Vrstva zámožných obyvatel Prahy.....	56
4.3.2	Vyšší střední vrstva.....	67
4.3.3	Nižší střední vrstva	100
4.3.4	Sociálně nejslabší vrstvy.....	112
4.3.5	Celkové srovnání	124
5.	Výrobci a tvůrci českého oděvu v meziválečném období.....	125
5.1	Šití a domácí výroba oděvů	125
5.2	Krejčovské řemeslo	128
5.3	Konfekce.....	130
5.4	Pražské módní domy.....	133
6.	Možnosti inspirace žen	143
6.1	Reklama první republiky s módní tematikou.....	143
6.2	Herečky první republiky	144
6.2.1	Adina Mandlová.....	145
6.2.2	Lída Baarová.....	151
6.2.3	Nataša Gollová.....	157
6.2.4	Herečky jako inspirace.....	163
6.3	Časopisy s módní tematikou.....	164
	Závěr	168
	Seznam pramenů a literatury	170
	Přílohy.....	175

Úvod

První Československá republika měla relativně krátké trvání, ale pro dějiny české demokracie a utváření samostatného státu byla její existence velice důležitá. Vznikem samostatného státu 28. října 1918, jakožto vyvrcholením událostí vedoucích ke zformování československé republiky, se začal rozvíjet právní systém a byla přijata ústava z 29. února 1920. Ve dvou dekádách první republiky bylo vybudováno samostatné hospodářství, vyvíjela se vlastní kultura a sebevědomí národa se začalo zvyšovat.¹ Založení samostatné republiky rozhodně provázely ideály lepší budoucnosti, radost z konce války. Ze západních zemí se k nám začala s demokracií šířit modernita, větší tolerance, rozšiřoval se pocit svobody a hrdosti. Již nebylo nic třeba předstírat, žádný podtext a narážky na nenáviděné Rakousko Uhersko. První republikou plynula elegance, respekt, čest a optimismus symbolizovaný jednoznačně osobou samotného prvního prezidenta Tomáše Garrigua Masaryka.

Jako každá epocha, i první republika měla své problémy. Ihned po skončení války se musela potýkat s demobilizací militarizované ekonomiky. I přes příznaky slibné konjunktury do roku 1921 tehdejší ministr financí Alois Rašín přistoupil k deflační politice, po které následovalo posílení české měny. Velkým problémem v počátcích nového státu byla také nezaměstnanost, která se začala snižovat až po ekonomickém růstu v polovině dvacátých let. Od roku 1924 téměř do konce dekády první republika zažívala hospodářský rozmach. Po pohromě v podobě velké hospodářské krize pocítilo hospodářství citelné ztráty, zvýšilo se zadlužení a až v roce 1935 se objevily známky oživení. První republika byla závislá na vývozu, přičemž jedním z nejsilnějších odvětví byl textilní průmysl.²

První republika i přes své pouze dvacetileté trvání byla zásadním obdobím, ve kterém se mísily tradiční hodnoty, stereotypy, tradiční život s novým, moderním. Postavení žen se mělo oficiálně změnit, stejně tak, jako se začaly dynamicky proměňovat módní trendy.

¹ KÁRNÍK, Zdeněk. *České země v éře První republiky (1918-1938)*. 2., opr. vyd. Praha: Libri, 2003. S. 10.

² RÁKOSNÍK, Jakub. *Naše zlatá léta. Mýtus ekonomické vyspělosti první republiky*. In: Dějiny a současnost. Kulturně historická revue. 30, č. 3, 2008. S. 14-16.

Móda byla vždy zrcadlem doby, zrcadlem mentality lidí. Z odívání bylo možné vyčíst, v jaké společnosti se člověk pohyboval, jaké bylo jeho postavení, sociální status, prostředí, ze kterého pocházel. Proměny oblékání se postupně stále více zrychlovaly. Na změnách v odívání se promítaly změny politické, změny ve společnosti. Zkrácení sukně, které by bylo v předchozích generacích silně kritizováno, postupné odhalení lýtek, a dokonce kolen, byl způsob, jak se ženy snažily ukázat své nově vydobyté postavení. Vytváření nových módních trendů bylo zásluhou pařížských módních domů. Poptávka však určovala nabídku, a pokud by nebylo pro zkrácení sukní a další přelomové módní trendy vhodné prostředí ve společnosti, tyto trendy by neměly šanci se prosadit, natož vzniknout. První republika se stala vzorem elegance, krásy a přirozených linií ženského těla.

Stav bádání

Problematika módy za první republiky je zpracována velmi dobře. Pozornost byla věnována módním trendům, které nabízely časopisy, reklamy a významné módní domy.³ Bylo vydáno mnoho publikací věnujících se dynamice módy v meziválečné éře. Taktéž teoretický význam módy,⁴ jakožto součásti rodící se spotřební společnosti, byl dopodrobna zpracován a rozebrán. Textilnímu průmyslu se věnovalo několik publikací.⁵ Tématika módních domů pro dámy byla zpracována velice kvalitně, hůře na tom však jsou konfekční podniky a obecně význam konfekční výroby v meziválečné době, a zároveň živnostníků, kteří šili oděvy. Postavení žen za první republiky se věnovala například Milena Lenderová⁶ či Marie Bahenská⁷.

Každodenní život Pražanů v meziválečném období zatím postrádá ucelené zpracování. Zpracovány jsou pouze konkrétní oblasti každodennosti. Většina prací, ve

³ Kupříkladu publikace Evy Uchalové, Ludmily Kybalové, či Miroslavy Burianové.

⁴ Například Gilles Lipovetski.

⁵ Například Vlastislav Lacina.

⁶ LENDEROVÁ, Milena (ed.). *Žena v českých zemích od středověku do 20. století*. Vyd.1. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2009.

⁷ BAHENSKÁ, Marie, Libuše HECZKOVÁ a Dana MUSILOVÁ. *O ženské práci: dobové (sebe)reflexe a polemiky*. Praha: Masarykův ústav a Archiv AV ČR, 2014. či BAHENSKÁ, Marie. *Počátky emancipace žen v Čechách: dívčí vzdělávání a ženské spolky v Praze v 19. století*. 1. vyd. Praha: Libri, 2005.

kterých je možné hledat teoretické základy této problematiky, se orientuje na 19. století. Zabývala se jím například Pavla Vošáhlíková a další.⁸

Tématu sociálního statusu rodin v době první republiky taktéž nebyla věnována žádná ucelená studie.⁹ Schéma sociálního statusu lze však poskládat z obecných publikací, jejichž autory jsou například Josef Bartoš a Miloš Trapl,¹⁰ či Ludmila Fialová¹¹. Definicí středních vrstev se také zabýval Zdeněk Kárník¹². Tři publikace, v nichž se podrobně věnoval mnoha tématům první republiky, jsou dobrým zdrojem pro základní sociální obraz meziválečné společnosti.

Žádné zpracování se však zatím nedostalo tématu každodenního odívání žen za první republiky, otázce, zda ženy přesně kopírovaly módní trendy a jak se lišil oděv a možnosti odívání jednotlivých žen. Jak již bylo zmíněno, mnoho publikací se zabývá módními trendy, dynamikou. Každodenností a reálnou podobou módy v ulicích Prahy v meziválečném období se však dosud nikdo nezabýval. Podobným tématem pro protektorátní éru se zabývala Miroslava Burianová.¹³

Prameny a literatura

Základním pramenem pro dějiny módy jsou časopisy, které jsou většinou již zpracovány do ucelených publikací, mapujících módu první republiky. Lze se v nich však dočíst i o možnostech spravování oděvů, či domácím šití. Zásadním pramenem je memoárová literatura. Jedná se například o publikaci vzpomínek Zity Kabátové¹⁴. U tohoto typu pramene chybí možnost vizuálního porovnání s módními trendy. Zároveň je v takovýchto pramenech velice málo zmínek o oděvech. Pokud se však ve vzpomínkách nachází popis oděvu, může obsahovat i podrobnější detaily týkající se oděvu (barva,

⁸ LENDEROVÁ, Milena, Tomáš JIRÁNEK a Marie MACKOVÁ. *Z dějin české každodennosti: život v 19. století*. Praha: Karolinum, 2009.

⁹ O postavení rodiny v meziválečném Československu – RÁKOSNÍK, Jakub a Radka ŠUSTROVÁ. *Rodina v zájmu státu: populační růst a instituce manželství v českých zemích 1918-1989*. Praha: NLN, s.r.o., Nakladatelství Lidové noviny, 2016.

¹⁰ BARTOŠ, Josef a Miloš TRAPL. *Československo, 1918-1938*. 3. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2001.

¹¹ FIALOVÁ, Ludmila. *Dějiny obyvatelstva českých zemí*. Praha: Mladá fronta, 1996.

¹² KÁRNÍK, Zdeněk. *Poznámky k vývoji sociálních skupin, vrstev, stavů a tříd v dobách první republiky*. In: K novověkým sociálním dějinám českých zemí. Díl 6. Sociální dějiny dnes. Praha: Karolinum, 2004 s. 113-118.

¹³ BURIANOVÁ, Miroslava. *Móda v ulicích protektorátu*. Praha: Národní muzeum, 2013.

¹⁴ KABÁTOVÁ, Zita a Marie FORMÁČKOVÁ. *Moje první republika*. Mnichovice: BVD, 2007.

materiál) a například i sociálního prostředí ze kterého nositelka oděvu pocházela. Dobové deníky, vzpomínky, biografie nebo romány mohou být v dalším bádání dobrým zdrojem informací.

K vytvoření struktury sociálních vrstev jsem využila data statistického úřadu,¹⁵ obsahující informace o příjmech rodiny.¹⁶ Abych mohla srovnat módní trendy, které předkládaly časopisy, reklama a módní domy, s reálným odíváním pražských žen, musela jsem využít fotografických materiálů, s jejichž zpracováním mi pomohla publikace od Filipa Wittliche¹⁷. Snažila jsem se využít pouze fotografie z každodenního života, tedy fotografie pořízené mimo ateliér, aby bylo dosaženo větší autentičnosti ženského odívání a bylo méně pravděpodobné, že na sobě žena měla „sváteční“ oděv, tedy nejlepší oděv ze svého šatníku.

U žen na fotografiích bylo třeba znát rok narození, prostředí, ze kterého pocházely, tedy povolání manžela, nebo ženy samotné. Je velice těžké vyhledat fotografie s tímto popisem, podařilo se mi však nashromáždit značné množství materiálu, který bude využit i v dalším bádání. Fotografie Hany Benešové, jakožto zástupkyně zámožné sociální vrstvy jsem si dovolila vypůjčit z publikace Petra Zídka.¹⁸ Snímky vyšších a nižších středních vrstev mi poskytly různé rodinné či osobní archivy a fotografie sociálně nejslabších vrstev pocházejí z Fotoarchivu Etnologického ústavu AV ČR a Muzea hlavního města Prahy. Existuje velice málo snímků žen ze sociálně nejslabších vrstev, jelikož rodiny pocházející z chudého prostřední nedisponovaly fotoaparátem a nemohly si dovolit navštívit fotografický ateliér. Jejich fotografie, na kterých je vidět oděv, byly většinou pořízeny v rámci etnologického výzkumu. V dalším bádání by bylo zajímavé zapojit do výzkumu taktéž fotografie dělnic, avšak zatím nedisponuji dostatečným množstvím materiálu, který by posloužil k utvoření reprezentativního vzorku jejich odívání.

Významným pramenem, který poskytl informace o tom, kde ženy mohly pořizovat svůj oděv, byly pražské adresáře. Z adresářů je možné vyvodit proměny počtu a lokace

¹⁵ Zprávy státního úřadu statistického republiky Československé. Praha 1923, 1926, 1929.

¹⁶ Mzda muže, ženy, další příjmy a zároveň detailní rozpis jednotlivých výdajů.

¹⁷ WITTLICH, Filip. *Fotografie - přímý svědek?!: fotografický obraz a jeho význam pro historické poznání*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2011.

¹⁸ ZÍDEK, Petr. *Hana Benešová: neobyčejný příběh manželky druhého československého prezidenta (1885-1974)*. Praha: Knižní klub, 2014.

obchodů. Obchody jsou rozděleny dle druhů a zaměření. Adresáře jsem využila k určení lokality pražských módních domů, a dále k určení počtu švadlen a krejčích v průběhu meziválečných let.

Cíle a metody práce

Cílem této bakalářské práce je zjistit, zda a jak se lišilo odívání mezi jednotlivými sociálními vrstvami v Praze. Tato problematika má mnoho oblastí, které souvisí s postavením ženy ve společnosti, dobovými módními trendy a dalšími tématy: Kde si žena mohla pořídit oděv? Co všechno ji mohlo ke koupi šatů inspirovat, tedy jaká média měla vliv na šíření módy? Lišilo se výrazně odívání žen v období první republiky?

Kvůli velice širokému tématu jsem se rozhodla soustředit se pouze na ženy v Praze, jelikož zkoumání stejných otázek v menších městech či na venkově by vedlo k výraznému rozšíření práce. V bakalářské práci jsem se zabývala primárně obecným historickým pozadím první republiky, abych uvedla svoje téma do širšího kontextu. Dále jsem se snažila popsat emancipační proces žen, jejich možnosti studia a povolání, abych mohla dále zhodnotit, zda se jejich situace odrazila v tom, jaké oděvy nosily. V další části práce jsem se věnovala módním trendům první republiky, aby bylo možné na jejich základě provést srovnání ženského odívání s pomocí fotografických materiálů.

Ke srovnání ženského odívání v ulicích prvorepublikové Prahy bylo nutné nejprve rozdělit a definovat sociální vrstvy, které se zde v tomto období nacházely. Za pomoci definování sociálního statusu jsem tedy rozdělila ženy do určitých vrstev a srovnala jsem fotografie jejich oděvů s módními trendy první republiky.

V dalších kapitolách jsem se věnovala výrobcům a tvůrcům módy, abych zmapovala možnosti, kde si ženy mohly svůj oděv opatřit. Podrobně jsem se věnovala šití a domácí výrobě oděvů, krejčovskému řemeslu, konfekci a pražským módním domům. V poslední části jsem se snažila postihnout možnosti inspirace žen. Věnovala jsem se reklamám a časopisům a také třem neznámějším herečkám, které mohly mít vliv na odívání žen za první republiky.

1. První Československá republika

1.1 Hospodářská situace za první republiky

1.1.1 Poválečná situace

Po založení se Československá republika stala svobodně se vyvíjejícím státem, jenž byl připraven vykročit do samostatného vývoje. Díky radosti z nové republiky se šířila naděje na vyřešení jakékoli krize. Ihned po válce se lidé snažili žít naplno, nová republika přinášela vidinu nového života, beze strachu a bez omezení. Do první republiky občané vkládali mnoho nadějí.

Společnost se však zároveň potýkala se strachem z vlády komunistů v Rusku.¹⁹ Dále se obávala šíření španělské chřipky, která udeřila v celé Evropě a nevyhnula se ani Praze, v letech 1918 a 1919. Neúroda roku 1918 se také promítla na počtu obětí, spolu s hladem a nutným přidělovým systémem. Nezaměstnanost po válce rostla prudkým tempem. Příděly potravin nedostačovaly. Po založení československé republiky se občané potýkali zejména s bídou a nedostatkem.²⁰

Oproti předválečnému roku 1913 ceny prudce rostly a mzdy klesaly. Například mzdy státních úředníků byly často horší než platy horníků. Ceny tehdejší doby byly značně rozdílné, pro představu, dle průměrů spočítaných ministerstvem pro zásobování lidu, pár obuvi stál 28 – 54 Kč, ale i 57 – 67 Kč nebo až 100 Kč. Dámský žaket a sukně stály průměrně 290 Kč a dámský plášť 225 Kč. Pro srovnání s cenami jídla, například pšeničná mouka stála 10 – 16 Kč za kilogram, litr mléka 2 – 3 Kč a kilogram másla 40 – 50 Kč.²¹

¹⁹ OLIVOVÁ, Věra. *Dějiny první republiky*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2000. S. 84.

²⁰ KLÍMEK, Antonín. *Vítejte v první republice*. Vyd. 1. Praha: Havran, 2003. S. 39-41.

²¹ KÁRNÍK, Zdeněk. *České země v éře První republiky (1918-1938). Díl první. Vznik, budování a zlatá léta republiky (1918-1929)*. Praha: Libri, 2000. S. 50-53.

Průměrné ceny, rok 1919	
Dámský žaket a sukně	285,75 Kč
Dámský plášť	225 Kč
Dámská obuv	107,67 Kč
Mouka	10–16 Kč
Mléko	2–3 Kč
Máslo	40–80 Kč

Tabulka 1: KÁRNÍK, Zdeněk. *České země v éře První republiky (1918-1938). Díl první. Vznik, budování a zlatá léta republiky (1918-1929)*. Praha: Libri, 2000. S. 50-53.

Již počátkem listopadu 1918 se, jakožto projevy neúnosné situace, dostavily první hladové bouře, následované v dalších měsících stávkami a demonstracemi. Hladovějící mohli poprvé svobodně protestovat a vláda musela brát v potaz veřejné mínění.²² Radost z národní samostatnosti a naděje na posun v sociálních otázkách byly vystřídány smutkem z minimálních změn a nespokojeností.²³

Československá republika musela projít hospodářskou obnovou země, která zároveň utvářela podmínky pro nové formování výroby, směřování dopravy, a také uvádění nových technologií.²⁴ Bylo nutno stát připravit na svébytnou existenci.²⁵

²² LACINA, Vlastislav. *Formování československé ekonomiky 1918-1923*. Praha: Academia, 1990. S. 58.

²³ KÁRNÍK, Zdeněk. *České země v éře První republiky (1918-1938). Díl první. Vznik, budování a zlatá léta republiky (1918-1929)*. Praha: Libri, 2000. S. 54-56.

²⁴ Velký rozvoj ve 2. pol. 20. let v chemické výrobě, výrobě elektřiny, papíru, cementu. Rostl význam kovoprůmyslu, nejdynamičtější bylo hutnictví, elektrotechnika, výroba automobilů a obráběcích strojů. Textilní průmysl, spolu s těžbou hnědého uhlí a železné rudy, naopak ustupovali z předválečných pozic. V meziválečném období docházelo k technické racionalizaci. Podniky začaly využívat nové stroje a nové výrobní technologie. Největší investice se objevily právě ve 2. pol. 20. let. Stroje v některých podnicích nahrazovaly lidskou práci – příklad viz kapitola 5.1.3 Konfekce. Firmy zaváděly nové rozvody elektrické energie, více užívaly dopravní mechanismy, transportní pásy apod. Více viz GERŠLOVÁ, Jana. *Průmysl a výrobní řemesla v meziválečném Československu ve světle racionalizace a jejich ekonomických a sociálních důsledcích*. Praha: Národohospodářský ústav Josefa Hlávky, 2003. S. 30.

²⁵ KÁRNÍK, Zdeněk. *České země v éře První republiky (1918-1938). Díl první. Vznik, budování a zlatá léta republiky (1918-1929)*. Praha: Libri, 2000. S. 194–203.

Vláda v čele s Karlem Kramářem se snažila plnit požadavky veřejnosti. Přijala řadu sociálních reforem, kupříkladu osmihodinovou pracovní dobu, dále pak zákon o státní podpoře v nezaměstnanosti, o ochraně práce žen a dětí, tovární inspekci, zdravotní výpomoci a zákony o závodních výborech.

Roku 1920 se ohlásila hospodářská deprese ve Spojených státech, došlo ke zhroucení cen a byl zasažen jak průmysl, tak zemědělství. Krize se díky provázanosti ekonomik přenesla do evropských států. Do nejhoršího bodu se deprese v Československu dostala roku 1922.²⁶ Deprese se ve společnosti projevila prohloubením nezaměstnanosti, snížením mezd a podniky byly nuceny k modernizaci. V roce 1923 byla deprese překonána a přicházelo postupné oživení.²⁷

Roku 1924 následovalo hospodářské oživení, zvláště v průmyslu. Nyní bylo třeba přeorientovat výrobu na striktně mírové potřeby a dát prostor technickým a technologickým inovacím spolu s modernizací.

Nejdůležitější aspektem pro československé hospodářství byl export, který společně s průmyslovou výrobou dospěl do nejvyššího bodu roku 1929, v tomto roce se již růst exportu zastavil, což se stalo znakem začátku krize. Hospodářská sféra v Československu se postupně konsolidovala a stabilizovala. Konjunktura dosáhla vrcholu v roce 1927.²⁸

1.1.2 Třicátá léta

Pád newyorské burzy zapříčinil dominový efekt a Velká hospodářská krize postupovala do dalších států. Po relativně pozitivním hospodářském a sociálním vývoji, se začaly známky krize projevovat i v Československu. Nejprve se zpomalila konjunktura, ještě roku 1930 se některá odvětví spotřebního průmyslu, kupříkladu obuvnictví, držela na vcelku dobré úrovni. Zaměstnanost i produkce těžkého průmyslu se ocitly v roce 1930 na svém vrcholu, pak ale následoval pozvolný pád.

²⁶ Tamtéž. S. 226-232.

²⁷ LACINA, Vlastislav. *Zlatá léta československého hospodářství 1918-1929*. Praha: Historický ústav AV ČR, 2000. S. 81 – 82.

²⁸ KÁRNÍK, Zdeněk. *České země v éře První republiky (1918-1938). Díl první. Vznik, budování a zlatá léta republiky (1918-1929)*. Praha: Libri, 2000. S. 416-429.

Na začátku roku 1931 se zdálo, že krize byla zažehnána, ale i přes náznaky oživení přinesla polovina roku 1931 prudký obrat. Důvodem byly dramatické projevy měnové a úvěrové krize, které zapříčinily rozpad mezinárodního obchodu, což bylo katastrofální pro Československo, závislé na vývozu. Začala druhá, horší fáze Velké hospodářské krize. Následoval úpadek zahraničního obchodu na jednu třetinu původního stavu a průmyslovou výrobu postihl celkový propad.

V nejhlubším bodě krize setrvala republika roku 1933, na jaře roku 1934 se zdálo, že se situace zlepšuje, ale rok 1935 znovu nabral sestupné tendence. Hroutila se ekonomika státu. Těžce zasažena byla i psychika obyvatel.²⁹

V letech 1929 až 1934 se díky krizi také stabilně snižovaly mzdy. Nejhlubším bodem pro vývoj mezd byl právě rok 1934. Nezaměstnanost postihla jak dělnické vrstvy, tak inteligenci, například tedy i úředníky i učitele. Jako první v této době byly propouštěny vdané ženy.³⁰ Lidé se snažili na všem šetřit, kupříkladu oděvy se přešivaly a spravovaly, dokud to šlo. Hospodářská krize přinesla úpadek ekonomický i sociální.³¹ Stát se vydal cestou šetření na mzdách, penzích, což se setkal se všeobecným nesouhlasem.

Soustředěné snahy o efektivní vyřešení krize přišly až po nástupu Jana Malypetra do čela vlády roku 1932. Vláda provedla daňovou reformu, dále pak přijala zmocňovací zákon, vydaný roku 1933, jenž umožňoval vydávání zákonů bez nutnosti schválení parlamentem. Zmocňovací zákon byl nakonec prodlužován do roku 1937. Toto nařízení přineslo jisté omezení demokracie a dávalo volnou ruku vládě v zasahování do hospodářství, což se projevilo vydáváním mnoha zákonů týkajících se této sféry.³² Další změnu přinesla devalvace koruny roku 1934, kterou prosadil K. Engliš, díky níž došlo k oživení exportu.³³

²⁹ KÁRNÍK, Zdeněk. *České země v éře První republiky (1918-1938). Díl druhý. Československo a České země v krizi a ohrožení (1930-1935)*. Praha: Libri, 2002. S. 34-40.

³⁰ Viz kapitola 2.2 Možnosti žen.

³¹ KÁRNÍK, Zdeněk. *České země v éře První republiky (1918-1938). Díl druhý. Československo a České země v krizi a ohrožení (1930-1935)*. Praha: Libri, 2002. S. 49-54.

³² Zmocňovací zákon č. 95/1933 Sb. Nařízení se týkala především zemědělství – př. zřízení obilního monopolu, byla vydána i některá detailní nařízení týkající se př. omezení osevních ploch pšenice.

³³ KÁRNÍK, Zdeněk. *České země v éře První republiky (1918-1938). Díl druhý. Československo a České země v krizi a ohrožení (1930-1935)*. Praha: Libri, 2002. S. 73-88.

Rokem 1935 krize stále nekončila. I přes celkové oslabení průmyslu se v odvětví lehkého průmyslu klesajícímu trendu relativně vymykal textil a obuvnictví. První místo v textilním průmyslu patřilo bavlnářství, i přes jeho závislost na dovozu surovin. Ačkoli ustupovalo klasické textilnictví, oděvní průmysl nebyl tolik oslaben hlavně díky výrobě konfekce, která se stala nejdůležitějším typem produkce textilu. Střední i nižší vrstvy pomalu přestávaly přešívát a upravovat šaty a tím podporovaly konfekci, jež počítala s rychlým obnošením oblečení a střídáním módních trendů. Významnou roli hrály velkozávody firem Rolný a Nehera, jejichž majitelé využívali, stejně jako největší obuvník té doby Baťa, taylorovsko – fordovských zásad pro úspěšný chod firmy a distribuci zboží.

Krize měla tragické dopady na hospodářství, zásadní byla ale i její ozdravná funkce, jelikož došlo k vyřazení nedostačujících, zaostalých, nebo méně schopných výroby. Bylo nutné přizpůsobit se nové situaci, modernizovat, racionalizovat a tím krizi překonat. Racionalizace probíhala v ČSR ve druhé polovině 20. let a dále od druhé poloviny 30. let.³⁴ Racionalizační snahy³⁵ lze sledovat téměř ve všech hospodářských odvětvích. Proces byl v té době chápán jako cesta ke zvýšení konkurenceschopnosti a rentability.³⁶

Roky 1936 a 1937 konečně přinesly zlepšení na poli hospodářském. Oživení ale přicházelo velice pomalým tempem, přičemž bylo do značné míry ovlivněno rozvíjející se zbrojní výrobou kvůli ohrožení republiky. Ukazatele hospodářského růstu ale již nestihly dosáhnout úrovně stavu před krizí a hospodářství již nepřešlo v konjunkturu.³⁷

³⁴ Racionalizační opatření probíhala například i v koncernu Škoda, v Třineckých železárnách, nebo v Baťových závodech. JANČÍK, Drahoš a Barbora ŠTOLLEOVÁ, ed. *Pivo, zbraně i tvarůžky: podnikatelé meziválečného Československa ve víru konjunktur a krizí*. Praha: Maxdorf, 2014. S. 141.

³⁵ Šlo o soubor technických a organizačních metod, které minimalizovaly ztráty lidské energie a materiálu. Kromě vědecké organizace práce pojem zahrnoval také normalizaci (standardizaci, unifikaci, sjednocení) materiálu a výrobků, zjednodušení výrobních pochodů a zlepšení dopravy a odbytu. Konkrétně se jednalo o zavedení nových strojů do výroby, technologií, instalování nových rozvodů elektrické energie a byla zaváděna takzvaná proudová (pásová) výroba. Další racionalizační opatření představovala dělba pracovních operací na co nejjednodušší úkony, což přinášelo zvýšení výkonů. Racionalizace zahrnovala i slučování některých závodů, například vytvoření koncernu ČKD. Více viz GERŠLOVÁ, Jana. *Průmysl a výrobní řemesla v meziválečném Československu ve světle racionalizace a jejich ekonomických a sociálních důsledcích*. Praha: Národohospodářský ústav Josefa Hlávky, 2003. S. 29-31.

³⁶ LACINA, Vlastislav. *Zlatá léta československého hospodářství 1918-1929*. Praha: Historický ústav AV ČR, 2000. S. 92.

³⁷ KÁRNÍK, Zdeněk. *České země v éře První republiky (1918-1938). Díl první. Vznik, budování a zlatá léta republiky (1918-1929)*. Praha: Libri, 2000. S. 429-432

1.1.3 Textilní průmysl

Po oddělení Československa od Rakousko-Uherské monarchie se na území nového státu nacházelo přes 60 % textilních podniků. Textilní průmysl patřil ve dvacátých letech k našim zásadním a nejrozsáhlejším průmyslovým oborům. Závody byly závislé na dovozu surovin, hlavně vlny a bavlny. Vnitřní trh se zásadně zúžil a chyběl kapitál na investice. I v dobách konjunktury státního hospodářství trpěl textilní průmysl otřesy. Při hospodářské krizi byl výrazně zasažen a nezaměstnanost v tomto oboru stoupla na 60 %. Nejvíce byly zasaženy pohraniční oblasti osídlené německým etnikem. Podniky s českými majiteli utrpěly menší ztráty.

Textilnictví bylo založeno na středních a větších rodinných závodech na soukromé bázi. Akciových společností bylo méně než v ostatních oborech. Monopolizace také zůstávala na nízké úrovni a rostla pomalým tempem. Ke kartelizaci došlo až v průběhu a po hospodářské krizi.³⁸

Největší podíl u nás měly bavlnářské závody, hlavně v severních a východních Čechách, na severní Moravě a ve Slezsku. Vlnářské podniky byly soustředěny na Brněnsku, Jihlavsku a Liberecku. Lnářské podniky se nacházely především na Trutnovsku, Úpicku a Šumpersku. K textilnímu průmyslu patřilo i hedvábnictví, hlavně na severní Moravě. Po válce se kromě přírodního hedvábí rozvíjela i výroba umělých hedvábných tkanin.

Textilní technika se zásadně nezměnila od přelomu 19. a 20. století. Díky novým strojům se v bavlnářství i vlnářství zkrátil proces předení. Jedinou zásadní změnu představoval nástup uměle vyrobených vláken. V celém textilnictví bylo od 30. let využíváno racionalizační metody dle francouzského vzoru, která likvidovala prostoje a umožňovala zvýšení produkce.

V oděvnictví v českých zemích docházelo od počátku dvacátého století ke strukturálním změnám. Dosavadní rukodělnou výrobu stále více nahrazovala továrenská produkce. Tento proces se prohloubil právě v meziválečné době. V průběhu dvacátých let se dynamizoval rozvoj průmyslu v Československu – docházelo zejména k modernizaci

³⁸ LACINA, Vlastislav a Jaroslav PÁTEK, ed. *Dějiny hospodářství českých zemí od počátku industrializace do současnosti*. Sv. III. Praha: Karolinum, 1995. S. 85.

hnacích systémů, rozšiřování závodů, racionalizaci a normalizaci výroby.³⁹ Největší koncentrace oděvního průmyslu byla soustředěna na Prostějovsku a v okolí Prahy. Továrny vyráběly konfekční oděvy, jejichž cena byla nižší než ušití oděvu na míru. Nej kvalitnější a nejvíce módní oblečení se nadále vyrábělo v krejčovských podnicích a v módních domech.⁴⁰

1.2 Obyvatelstvo první československé republiky

1.2.1 Poválečné období

Po Velké válce došlo ke snížení počtu obyvatel. Dle sčítání lidu z let 1920 až 1921 došlo v Českých zemích od roku 1910 ke snížení z 10 148 768 na 10 009 589 obyvatel, ubylo tedy 139 181 obyvatel, respektive 1,37 %. K největšímu úbytku došlo na území Čech, jednalo se o 111 387 obyvatel.⁴¹ Hustota zalidnění 128 obyvatel na kilometr čtvereční dokazuje poměrně husté osídlení, což je jednou ze známek vyspělosti republiky, která byla schopna své obyvatele uživit. Válka se samozřejmě projevila i na sňatečnosti, která klesla z předválečného průměru 77 tisíc na 58 tisíc v roce 1914, po válce sňatečnost stagnovala, ale v roce 1919 již došlo ke strmému růstu na 123 268, který se ustálil až roku 1923 na čísle 98 tisíc, přičemž je patrné, že lidé ve dvacátých letech nabývali sociálních jistot, tedy si mohli dovolit vstoupit do manželství a zakládat rodiny.⁴²

Společnost českých zemí byla po válce sociálně zatížena nezaměstnanými, sociálně slabými, válečnými poškozcenci, lidmi odkázanými na výrobu ostatní společnosti. Nejvíce výdělečně činných lidí bylo zaměstnáno ve strojírenském průmyslu a hned na druhém místě následoval oděvní průmysl. Stupeň proletarizace byl vysoký, jak dokládá tabulka číslo 2, dělnická vrstva měla ve společnosti značnou převahu a vliv.⁴³

³⁹ LACINA, Vlastislav. *Zlatá léta československého hospodářství 1918 – 1929*. Praha 2000. S. 105-111.

⁴⁰ LACINA, Vlastislav a Jaroslav PÁTEK, ed. *Dějiny hospodářství českých zemí od počátku industrializace do současnosti*. Sv. III. Praha: Karolinum, 1995. S. 86.

⁴¹ KÁRNÍK, Zdeněk. *České země v éře První republiky (1918-1938)*. Díl první. *Vznik, budování a zlatá léta republiky (1918-1929)*. Praha: Libri, 2000. S. 266-267.

⁴² KÁRNÍK, Zdeněk. *České země v éře První republiky (1918-1938)*. Díl první. *Vznik, budování a zlatá léta republiky (1918-1929)*. Praha: Libri, 2000. S. 268-270.

⁴³ KÁRNÍK, Zdeněk. *České země v éře První republiky (1918-1938)*. Díl první. *Vznik, budování a zlatá léta republiky (1918-1929)*. Praha: Libri, 2000. S. 297-306.

Rok	zemědělství, lesnictví, rybářství	Průmysl, výrobní živnosti	Peněžnictví, obchod, doprava	Ostatní povolání a bez povolání ⁴⁴	Celkem
Čechy					
1910	32,28 %	40,70 %	11,65 %	15,37 %	100 %
1921	29,69 %	40,55 %	12,45 %	17,31 %	100 %
Absolutně pro České země, Moravu i Slezsko					
1910	3 488 057	4 012 838	1 107 665	1 539 759	10 148 319
1921	3 158 038	3 966 889	1 127 984	2 111 676	10 409 588

Tabulka 2: KÁRNÍK, Zdeněk. *České země v éře První republiky (1918-1938). Díl první. Vznik, budování a zlatá léta republiky (1918-1929)*. Praha: Libri, 2000. S. 297-306.

Počet žen - dělnic byl za války značně vysoký, dle počtu dělnic s nemocenským pojištěním činil 39,2 %. Pokles přišel až po válce, roku 1919 se snížil na 32 %. V dalších letech následovala stagnace i přes hospodářskou depresi a propouštění primárně žen, sčítání lidu z roku 1921 dokazuje, že dělnice tvořily 24,7 % všeho dělnictva v Čechách. Největší procento žen zůstávalo nadále zaměstnáno v domácích službách, ženy převažovaly také v textilním a oděvním průmyslu, viz tabulka číslo 4.⁴⁵

⁴⁴ Včetně pracovníků správy, samosprávy, soudů, svobodných povolání, ti, které živily renty, výtěžek kapitálu ad.

⁴⁵ KÁRNÍK, Zdeněk. *České země v éře První republiky (1918-1938). Díl první. Vznik, budování a zlatá léta republiky (1918-1929)*. Praha: Libri, 2000. S. 305-306.

Rok	Procentuální podíl žen – dělnic (s nemocenským pojištěním)
1918	39, 2 %
1919	32 %
1921	33, 2 %
1922	33, 4 %
1923	33, 4 %
1924	32, 7 %

Tabulka 3: KÁRNÍK, Zdeněk. *České země v éře První republiky (1918-1938). Díl první. Vznik, budování a zlatá léta republiky (1918-1929)*. Praha: Libri, 2000. S. 305.

Povolání	Procentuální podíl žen v daném zaměstnání
Služebné bydlící u zaměstnavatele	98, 1 %
Kategorie samostatně vykonávajících domácích služeb, tzn. nebydlící u zaměstnavatele	87, 5 %
Ženy zaměstnané v textilním průmyslu	59, 38 %
Ženy zaměstnané v oděvním průmyslu	61, 01 %
Ženy zaměstnané v chemickém průmyslu	35, 67 %

Tabulka 4: KÁRNÍK, Zdeněk. *České země v éře První republiky (1918-1938). Díl první. Vznik, budování a zlatá léta republiky (1918-1929)*. Praha: Libri, 2000. S. 306.

1.2.2 Dvacátá léta

V období konjunktury dvacátých let dvacátého století se objevil trend ubývání počtu narozených, ale také ubýval počet zemřelých. Zdravotní stav obyvatel se začal zlepšovat a prodlužovala se délka dožití. Vrchol demografické revoluce, kterou je možno v tomto období sledovat, nastal v roce 1930. Žena se poprvé stala rovnoprávnou občankou a voličkou, s čímž také souviselo zlepšení postavení rodin a dětí. Obyvatelstvo zvyšovalo svou životní úroveň.⁴⁶

Sociální zákonodárství zažilo na počátku první republiky nebývalý rozmach a v polovině dvacátých let docházelo k jeho uplatňování. Zlepšilo se úrazové a nemocenské pojištění, byla pevně dána osmihodinová pracovní doba, přísně omezena práce dětí a provedena další opatření ke zlepšení sociální úrovně.⁴⁷ Co se týče mezd, práce žen byla placena hůře ve všech odvětvích, což neřešily ani odborové organizace. Ve dvacátých letech prošla republika hospodářským a sociálním vzestupem, jenž dosahoval svého vrcholu mezi lety 1924 až 1929. Ekonomika i mezinárodní postavení Československa bylo stabilizováno. Republika dosáhla evropské úrovně.⁴⁸

1.2.3 Hospodářská krize ve společnosti

V sociální sféře v letech 1930 až 1937 se krize projevila snížením počtu sňatků, klesal počet živě narozených, ale také zemřelých. Přirozený přírůstek se tedy nezměnil, pouze se nepatrně snížil. Tyto trendy se neprojevovaly pouze zásluhou krize, spíše k nim vedl přirozený vývoj, navazující na předešlé období, s ohledem na nové přístupy modernizující se rodiny a pokroky v péči o matku a dítě.⁴⁹ Sčítání lidu v roce 1930 v Československu zaznamenalo 14 729 536 obyvatel, ale na konci roku 1934 bylo sečteno pro účely voleb již 15 096 025 obyvatel. Přibýlo 2, 49 % obyvatel.⁵⁰

⁴⁶ KÁRNÍK, Zdeněk. *České země v éře První republiky (1918-1938). Díl první. Vznik, budování a zlatá léta republiky (1918-1929)*. Praha: Libri, 2000. S. 49-50.

⁴⁷ LACINA, Vlastislav. *Zlatá léta československého hospodářství 1918-1929*. Praha: Historický ústav AV ČR, 2000. S. 207.

⁴⁸ KÁRNÍK, Zdeněk. *České země v éře První republiky (1918-1938). Díl první. Vznik, budování a zlatá léta republiky (1918-1929)*. Praha: Libri, 2000. S. 51-52.

⁴⁹ KÁRNÍK, Zdeněk. *České země v éře První republiky (1918-1938). Díl druhý. Československo a České země v krizi a ohrožení (1930-1935)*. Praha: Libri, 2002. S. 54.

⁵⁰ KÁRNÍK, Zdeněk. *České země v éře První republiky (1918-1938). Díl druhý. Československo a České země v krizi a ohrožení (1930-1935)*. Praha: Libri, 2002. S. 492-493.

Velká hospodářská krize měla dopady jak na ekonomiku první republiky, tak na sociální situaci. Růst nezaměstnanosti, snižování mezd ve všech profesích, rušení některých zaměstnaneckých výhod, například penzí, které byly v nedávné době přijaty. To znamenalo celkové snížení životních standardů společnosti. Nezaměstnaným nepokrývaly podpory téměř ani životní minimum. Nespokojení občané republiky pořádali pochody, stávky a demonstrace, aby upozornili na svou situaci.

I přes pozvolné zlepšování situace v hospodářství, které se projevovalo již v roce 1936, nezaměstnanost stále nepoklesla. Zmírnění přišlo až rokem 1937, kdy nezaměstnanost klesla na přijatelnou úroveň a zároveň došlo k celkovému zlepšení podmínek ve společnosti.⁵¹

1.3 Konec první československé republiky

První československá republika si od počátku až do zániku roku 1938 udržela demokratické zásady. Na konci roku 1937 vrcholila mezinárodní izolace československé republiky, jakožto „demokratického ostrova“ ve střední Evropě. Po anšlusu Rakouska, 11. března 1938 Henleinova strana získala sebejistotu a vyjadřovala radost nad připojením Rakouska k Německu. V dubnu 1938 sudetoněmecká strana vyhlásila na karlovarském sjezdu svůj program, který obsahoval mimo jiné i požadavek autonomních německých území, na jehož základě mohlo Hitlerovské Německo přistoupit k nátlaku na Československou republiku.⁵²

Na konci května roku 1938 dal Hitler rozkaz k rozpracování plánů útoku na Československo. V následujících měsících přicházel tlak ze strany Francie a Anglie snažících se přinutit republiku k přijetí Henleinových požadavků.

Prezident Edvard Beneš 5. září 1938 zveřejnil takzvaný „čtvrtý plán“, jímž sliboval další ústupky Henleinově straně. Sudetoněmecká strana plán odmítla, dál se snažila vyvolávat konflikty a pokusila se o neúspěšný puč, který nakonec vedl k jejímu zákazu a vydání zatykače na K. Henleina, K. H. Franka a další.⁵³

⁵¹ KÁRNÍK, Zdeněk. *České země v éře První republiky (1918-1938). Díl druhý. Československo a České země v krizi a ohrožení (1930-1935)*. Praha: Libri, 2002. S. 438 – 448.

⁵² OLIVOVÁ, Věra. *Dějiny první republiky*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2000. S. 223-224.

⁵³ OLIVOVÁ, Věra. *Dějiny první republiky*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2000. S. 241-250.

Po jednání Hitlera s anglickým ministerským předsedou Chamberlainem bylo jasné, že Hitler není ochoten vyřešit konflikt mírovou cestou a nebude jednat o jakýchkoli dohodách s Anglií, dokud nebude vyřešena otázka Československa. Na Londýnských jednáních mezi Francií a Anglií 18. a 19. září se zástupci vlád rozhodli pro společný cíl, aby Československo přijalo Hitlerovy požadavky, s důrazem na odstoupení částí země s více než 50 % německých obyvatel. Ultimativní požadavky anglické a francouzské vlády byly Československem odmítnuty, což mělo za následek další tlak obou vlád na Edvarda Beneše a vládu československou. Ultimativní požadavky byly nakonec 21. září přijaty. Hitlerovo memorandum ale přineslo nové nároky, které rozšiřovaly požadovaná území o oblasti s vojenským opevněním, čímž by se Československo stalo pouze bezbranným útvarem. Požadavky Adolfa Hitlera se znovu setkaly s odmítnutím, po kterém následovala přímá hrozba německého útoku, stanovená na 28. září. Do konfliktu se zapojil Americký prezident Roosevelt s návrhem mírového řešení pomocí konference.⁵⁴

Přetrvávající „problém“ Československé republiky byl vyřešen na Mnichovské konferenci v noci z 29. na 30. října 1938 za přítomnosti Hitlera, Mussoliniho, Chamberlaina a Daladiera. Po diskusi nad předloženými návrhy se strany shodly na odstoupení Sudet Německu a po oznámení výsledků konference československé vládě již nebyla možnost požadavky odmítnout. Období od 1. října do okupace zbytku Československa Hitlerem se nazývá obdobím druhé Československé republiky.⁵⁵

⁵⁴ OLIVOVÁ, Věra. *Dějiny první republiky*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2000. S. 279-285.

⁵⁵ KLIMEK, Antonín. *Vítejte v první republice*. Vyd. 1. Praha: Havran, 2003. S. 299 - 301.

2. Žena

Roli ženy téměř do konce 19. století určovalo její tělo, které ji odlišovalo morálně a společensky od muže a předurčovalo ji k funkci dobré manželky, matky, hospodyně a byl jí připisován status slabší bytosti, pro kterou není vhodné přílišné vzdělání a vůbec přemýšlení.⁵⁶ Tento přístup k ženám se v Čechách postupně měnil od druhé poloviny 19. století, kdy se snažily ženy zapojit do veřejného života jako vlastenky, což jim postupně otevřelo cestu k emancipaci.⁵⁷ Postavení ženy ve společnosti ovlivňuje móda a odívání, a proto je nutné popsat vývoj a postupnou proměnu postavení žen od druhé poloviny 19. století až do období první republiky.

2.1 Ženské spolky

Spolková činnost byla prvním krokem na cestě k ženské emancipaci. Díky spolkům se ženám postupně dostalo lepšího společenského postavení, vzdělání a posléze i zaměstnání. První ženský spolek na podporu vzdělávání byl údajně založen roku 1819, do té doby se objevovaly pouze charitativní spolky.⁵⁸ Rozsáhlá spolková činnost začala až v polovině 19. století, kdy se hlavně ve vyšších vrstvách ženy scházely při společenských návštěvách. Salonní schůzky a dýchánky se konaly kupříkladu u Riegrů, Palackých, nebo u Bráfů. Ženské hnutí v Čechách využilo vlasteneckých snah poloviny 19. století, které dopomohly ženám k prosazování emancipační iniciativy.⁵⁹

Jedním z prvních spolků v Čechách se stal spolek svatě Ludmily založen hraběnkou Schönbornovou roku 1851 v Praze. Spolek se původně zaměřil na hmotnou podporu vdov v nouzi, organizoval také kurzy šití a pletení. Spolek se postupně začal věnovat vlastenecké a vzdělávací činnosti, hlavně díky vstupu Marie Riegrové v roce 1865. Díky aktivitám spolku byla roku 1865 založena dívčí průmyslová škola, která fungovala do roku 1873, kdy Marie Riegrová opustila spolek kvůli názorovým neshodám. Spolek svatě Ludmily se znovu vrátil k dobročinnosti.⁶⁰

⁵⁶ ABRAMS, Lynn. *Zrození moderní ženy: Evropa 1789-1918*. 1. vyd. Překlad Eva Lajkepová. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2005. S. 26-31.

⁵⁷ Význam slova emancipace - 1. osvobození z podřízeného postavení, zrovnoprávnění; 2. boj za rovnoprávnost žen, viz <http://www.slovník-cizich-slov.cz/emancipace.html>.

⁵⁸ SECKÁ, Milena. *Americký klub dam: krůček k ženské vzdělanosti*. 1. vyd. Praha: Národní muzeum, 2012. S. 12.

⁵⁹ BAHENSKÁ, Marie. *Počátky emancipace žen v Čechách: dívčí vzdělávání a ženské spolky v Praze v 19. století*. 1. vyd. Praha: Libri, 2005. S. 53-54.

⁶⁰ Tamtéž. S. 60–62.

Roku 1868 byl z iniciativy F. S. Amerlingové založen spolek svaté Ludmily na podporu dívčího vzdělávání, který ale záhy zanikl a na jeho činnost navázal K. S. Amerling se spolkem paní svaté Anny. Tento spolek se ve svých počátcích zaměřil na dívčí vzdělávání, ale po změně charakteru spolku v roce 1871 byly spolkové prostory využity k založení ústavu pro choromyslné, nazvaného „Ernestinum.“⁶¹

Mezi další významné spolky patřil Americký klub dam, založen roku 1865 založen díky Vojtovi Náprstkovi a pravidelným schůzkám žen kolem Karolíny Světlé. Cílem spolku bylo nabídnout ženám informace z různých oborů prostřednictvím přednášek, vzdělávacích aktivit i výletů. Klub se také zabýval charitou a pomocí potřebným, Vojta Náprstek se snažil při schůzkách ženám prezentovat nové přístroje a pomůcky pro domácnost a dal jim k dispozici svou rozsáhlou knihovnu. Fungování spolku bylo po odmlce za druhé světové války nadobro přerušeno rokem 1948 v rámci zákazu spolkové činnosti spojené s Amerikou. Americký klub dam je možné označit za jeden z nejvýznamnějších spolků své doby, jelikož se mu podařilo ukázat, že žena má právo na organizaci svého volného času, má zájem se vzdělávat a být samostatná.⁶²

Před polovinou 19. století bylo ještě nemyslitelné, aby žena sportovala. Ve společnosti převládal názor o somatické méněcennosti ženy. Pouze ve vyšších společenských vrstvách se ženy mohly věnovat kupříkladu lukostřelbě, šermu, ke konci 19. století tenisu, nebo golfu. Tělovýchova i pro dívky znamenala pomyslné prolomení bariér mezi ženským a mužským světem. Po polovině století se začal pomalu měnit ideál krásy. Z bledé, slabé ženy, která mohla chodit maximálně na procházky, se stala žena aktivní, zdravého těla, které je cizí lenost a zahálka. Žena, která si mohla zahálku a nečinnost dovolit patřila většinou do vyšších vrstev obyvatelstva. Do společnosti mohly ženy chodit jen v doprovodu muže, takže ani neměly možnost jakékoli jiné seberealizace než uvnitř rodiny.

Roku 1869 byl z iniciativy Miroslava Tyrše a Klemeni Hanušové založen Tělocvičný spolek žen a dívek pražských. Spolek se snažil propagovat tělesnou výchovu jako povinný předmět do škol, snažil se ukázat, že ženy i muži mají stejný tělesný potenciál. Roku 1912 se spolek již plně věnoval ženskému cvičení všeho druhu, závodům a veřejným cvičením. Po první světové válce byla pro ženu nejlepší aktivitou jízda na

⁶¹ SECKÁ, Milena. *Americký klub dam: krůček k ženské vzdělanosti*. 1. vyd. Praha: Národní muzeum, 2012. S. 12-15.

⁶² SECKÁ, Milena. *Americký klub dam: krůček k ženské vzdělanosti*. 1. vyd. Praha: Národní muzeum, 2012. S. 20-42.

kole a nejvhodnější oděv při této činnosti sestával z krátkých širokých kalhot, sandálů a černých punčoch. Většina maskulinní části veřejného mínění samozřejmě pocítovala odpor, protože takováto žena narušovala představy o svém postavení. Sport byl tedy dalším odvětvím, které žena postupně dobyla.⁶³

Po roce 1918 - dle Washingtonské deklarace a na základě československé ústavy z roku 1920 - měla být žena formálně rovna muži. Postavení ženy v rodině, manželství a při výkonu povolání se mělo zlepšit a byly vyslyšeny mnohaleté snahy žen o možnost vyššího studia, volební právo, možnost rozluky manželství a zrušení celibátu pro učitelky. Teorii bylo však třeba postupně uvádět do praxe, na čemž se měla velkou měrou podílet Ženská národní rada. Tato nepolitická organizace, založená roku 1923 v Praze, měla sdružovat ženské spolky. Jako první se zapojily dva nejaktivnější spolky v Čechách a to Ženský klub český a Výbor pro volební právo žen.⁶⁴ Ženský klub český byl založen roku 1903 (podle některých zdrojů již roku 1902) v Praze a sdružoval ženy různých vrstev a názorů, které přispívaly svými aktivitami k ženské emancipaci.⁶⁵ V rámci Ženského klubu byl roku 1905 založen Výbor pro volební právo žen, jehož cílem bylo kromě ustavení volebního práva pro ženy také postupné začlenění českých žen do politického života. Ženská národní rada, ke které se postupem času přidávaly další spolky, si dávala za cíl vydobýt pro ženy skutečnou společenskou a hospodářskou rovnoprávnost, zlepšit podmínky žen při mateřství a v péči o dítě a zlepšit mravní život společnosti.⁶⁶

Spolková činnost nebyla namířena jen na měšťanské ženy z vyšších sociálních vrstev, i když se jich týkala ve větší míře. Může se zdát, že dělnické ženy neměly zájem se angažovat ve spolkovém životě, ale důvodem jejich neangažovanosti byla hlavně časová tíseň a nutnost vydělávat – se svým partnerem, nebo bez něj - na živobytí, a to většinou čtrnáct až šestnáct hodin denně. Prvním ze spolků, který se vyznačoval zájmem právě o dělnické ženy, byl Svépomocný spolek Oul, založený v roce 1868. Spolek se snažil ženám ze sociálně slabších vrstev nabídnout přednášky, osvětovou a publikační činnost, která jim měla pomoci k emancipaci. Kupříkladu díky Věnceslavě Lužické-

⁶³ LENDEROVÁ, Milena (ed.). *Žena v českých zemích od středověku do 20. století*. Vyd.1. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2009. S. 268-272.

⁶⁴ BUREŠOVÁ, Jana. *Proměny společenského postavení českých žen v první polovině 20. století*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2001. S. 59-60.

⁶⁵ NEUDORFLOVÁ, Marie L. *České ženy v 19. století: úsilí a sny, úspěchy i zklamání na cestě k emancipaci*. Praha: Janua, 1999. S. 214.

⁶⁶ BUREŠOVÁ, Jana. *Proměny společenského postavení českých žen v první polovině 20. století*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2001. S. 61-62.

Srbové byla ve spolku zavedena výuka kreslení stříhů pro ženy a dívky. Dalším ze spolků, které měly pozitivní vliv na ženské hnutí, byl sociálnědemokratický odborový spolek Jednota dělnic vlnářského průmyslu, založený roku 1888 v Brně. Pražské spolky podobného charakteru začaly vznikat až s určitým zpožděním, kupříkladu roku 1894 byla založena organizace Družky odborného spolku kovodělníků a jejich spolupracovníků v Čechách. Ženy v této organizaci byly převážně manželkami a dcerami kovodělníků, ti byli kvalifikovaní, měli lepší platové podmínky a postavení mezi ostatním dělnictvem, a jejich ženy nemusely námezdně pracovat. Do první světové války bylo založeno ještě několik organizací pro dělnické ženy, ale bylo jich mnohem méně než občanských ženských spolků. Aktivity většiny spolků se orientovaly na osvětu, vzdělávací akce a kulturní aktivity, podpůrné a sociální práce.⁶⁷

Uvedené aktivity byly prvními vlaštovkami v rámci snah zařadit dělnické ženy do společnosti, až po dvaceti letech ale dělnické ženy začaly samostatně organizovat činnost ženských dělnických spolků. Pro ženy z nižších vrstev bylo stěžejní, aby pochopily svou situaci, a rozhodly se ji vědomě změnit. K tomu se snažily napomáhat české spisovatelky ve svých publikacích a člancích, kde odsuzovaly zaměstnávání žen v továrnách. Většinou měly ale zkreslené představy o postavení dělnických žen a jejich situaci úplně nechápaly. Nakonec ale právě emancipační snahy měšťanských žen a národní hnutí, které ulehčilo ženám cestu k emancipaci, byly důvodem přehodnocování ženské otázky od poloviny sedmdesátých let. Od této chvíle společnost začala brát ženské potřeby v úvahu, díky zvyšování jejich vzdělanosti.⁶⁸

Pokrokové spolky se snažily působit i na venkovské ženy, pracující převážně v zemědělství. Na území Čech k tomuto účelu sloužila Ženská národní rada. Díky aktivitě žen v agrárních a pokrokových hnutích začaly na počátku 20. století vznikat i první ženské odbory. Za první republiky fungoval Československý odbor pro zájmy venkovských žen, pro který byly typické hlavně kulturní a osvětové aktivity, tedy především různé vzdělávací a odborné kurzy. Hlavním cílem pořadatelek kurzů bylo přimět venkovské ženy k větší společenské aktivitě a účasti na veřejném životě, což jim mělo zajistit právě lepší vzdělání. Venkovské ženy však mnohdy své pasivní a podřízené

⁶⁷ MALÍNSKÁ, Jana. *"My byly, jsme a budeme!": české ženské hnutí 1860-1914 a idea českého národa*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2013. S. 66-72.

⁶⁸ MALÍNSKÁ, Jana. *"My byly, jsme a budeme!": české ženské hnutí 1860-1914 a idea českého národa*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2013. S. 65.

postavení neřešily, nevadilo jim a v některých případech jim i vyhovovalo, což výrazně ztěžovalo pozice pokrokových žen.⁶⁹

2.2 Možnosti žen

Již v devatenáctém století se snažily ženy o zrovnoprávnění, které se prosazovalo velice těžce. Prvorepublikové změny urychlily proces emancipace a během dvacátého století se postavení žen utvrdilo. Jedním z důkazů může být studium žen na vysokých školách, které bylo plně umožněno na většině oborů právě až po první světové válce. Počet žen na univerzitách se od té doby začal zvyšovat, čímž se dostal na konci 20. století na roveň počtu studujících mužů.⁷⁰ Díky povinným odvodům při první světové válce byl nedostatek pracujících mužů, ženy tedy musely muže zastoupit v pozicích, které pro ně dříve byly nepřijatelné. Vystřídaly muže jak v továrnách, tak řemeslnických dílnách, ale také v úřednických profesích a kupříkladu i v bankách. Ženám se tedy díky válce rozšířily možnosti uplatnění.⁷¹

Ženy za první světové války ukázaly, že byly schopny vykonávat tutéž práci jako muži a vyvrátily tím mýtus o své neschopnosti. S koncem války se některé ženy vrátily do domácností, ale některé, hlavně úřednice, zůstaly na místech, na která se za války dostaly.⁷² Je možné konstatovat, že podmínky pro vzdělání i pro profesní uplatnění se po vzniku Československé republiky tedy zlepšovaly. Ačkoli se možnosti pro ženu rozšířily, zaměstnání po vzniku republiky ještě stále sloužilo jen jako alternativa ke sňatku, nebo jako možnost přivýdělku v obtížných životních situacích⁷³. Rozhodně pro ženu nebylo prozatím povolání jedním z životních cílů. Většina žen ze středostavovských nebo vyšších vrstev přestávala pracovat po uzavření sňatku.⁷⁴

⁶⁹BUREŠOVÁ, Jana. *Proměny společenského postavení českých žen v první polovině 20. století*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2001. S. 274 - 288.

⁷⁰ BUREŠOVÁ, Jana. *Proměny společenského postavení českých žen v první polovině 20. století*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2001. S. 290 - 291.

⁷¹ LENDEROVÁ, Milena, ed. *Žena v českých zemích od středověku do 20. století*. Vyd.1. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2009. S. 354.

⁷² Popřípadě před válkou. Dle Lenderové se ukazuje, že v úřednických pozicích docházelo za války spíše k významné racionalizaci než k nahrazování mužské síly ženskou. Naopak v učitelské profesi ženy plně nahradily místa patřící původně mužům, kteří byli nuceni narukovat.

⁷³ Například nemoc manžela, úraz, ztráta zaměstnání.

⁷⁴ LENDEROVÁ, Milena, ed. *Žena v českých zemích od středověku do 20. století*. Vyd.1. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2009. S. 426-427.

První světová válka byla sice mezníkem v ženské otázce, ale v reálném životě první republiky změny nenastaly tak rychle. Válečná výroba začala přecházet na mírovou a rodinám chyběly jak peníze, tak vše potřebné. Přestože měly ženy více možností ke vzdělání, ve většině případů se stále musely věnovat jak chodu domácnosti, tak dětem a manželovi. Domácích spotřebičů sice přibývalo, jejich cenová dostupnost byla ale horší. Přípravu jídla usnadňovalo alespoň užívání plynu a elektřiny. Ruční praní a zatápění také patřilo ke každodenní rutině žen. Možnost vzdělání měla ženám posloužit primárně k lepší organizaci domácnosti, která byla velice náročná na čas. Žena měla nejen vařit, uklízet, dělat různé domácí práce, ale také se ve zbylém čase věnovat manželovi a dětem, nejlépe se měla moderní žena věnovat i sportu a různým společenským aktivitám. Paradoxně přes větší zaměstnanost žen ubývalo v rodinách služebných, což znamenalo mnohem více práce pro ženu, která vedla domácnost. Československá žena měla soužit jako podporovatelka hospodářství, a proto se na ni zaměřili prodejci nejrůznějšího zboží a služeb. Po první světové válce, a také při velké hospodářské krizi, mělo být pro ženu největší ctností umění šetřit a vyjít s minimem finančních prostředků.⁷⁵

Zavedení osmihodinové pracovní doby se žen v domácnosti netýkalo, do jisté míry ani sváteční či nedělní klid. Tento přetrvávající trend se dával za vinu samotným ženám, které údajně svým konzervativním přístupem kopírovaly chování svých matek a babiček a svou práci neracionalizovaly. Meziválečné ženské časopisy však dále v ženách udržovaly víru, že základem dobrého soužití muže, ženy a celé rodiny je právě dobrá hospodyně. Časopisy kladly důraz na vzdělání jakožto nutnost k zefektivnění práce v domácnosti a zároveň přinášely instrukce ke zvládnutí všech úkolů, nejlépe s využitím různých technických novinek a racionalizace práce.⁷⁶

Roku 1919 byla uzákoněna možnost rozluky manželství⁷⁷, což bylo důležité i na poli emancipačním. Žena musela být schopna se v případě rozluky postarat sama o sebe.

⁷⁵ LENDEROVÁ, Milena, ed. *Žena v českých zemích od středověku do 20. století*. Vyd.1. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2009. S. 316-317.

⁷⁶ LENDEROVÁ, Milena, ed. *Žena v českých zemích od středověku do 20. století*. Vyd.1. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2009. S. 318.

⁷⁷ O rozluky manželství žalovat lze: Pokud se dopustil jeden z manželů cizoložství; pokud byl odsouzen do žaláře nejméně na tři roky, nebo kratší dobu, přičemž byl čin spáchán z pohnutek svědčících o zvrhlé povaze; opustil-li svého manžela zlomyslně; ohrožoval-li jeden z manželů život nebo zdraví druhého; pokud jeden ubližoval, nebo na cti urážel druhého; pokud vedl zhýralý život; pro duševní chorobu jednoho z manželů; při hlubokém rozvratu manželství; pro

Dalo by se říci, že možnost rozluky byla dalším z bodů, které posilovaly ženskou rovnost.⁷⁸

Po získání přístupu ke vzdělání a některým profesím začaly ženy bojovat za svá politická práva. V ústavě z roku 1920 dosáhly zásadního úspěchu oficiálním uznáním rovnoprávnosti, tedy rovných občanských a politických práv, a tím i všeobecného volebního práva. Ženy se ale v boji za svá práva a lepší postavení rozhodně nezastavily a jejich aktivity dále pokračovaly.⁷⁹ Dostávaly se na pracovní pozice, o kterých se jim ještě na konci 19. století mohlo jen zdát. Například v parlamentu začaly ženy pracovat téměř ihned po vzniku nového státu. I v dalších letech se ženy angažovaly v politice, například roku 1929 bylo zvoleno 14 žen na poslanecké a senátorské posty v Národním shromáždění.⁸⁰

Vnímání profesního života se pro ženu za první republiky značně proměňovalo. Manželství pomalu přestávalo být bráno jako důvod k výpovědi v zaměstnání a do práce chodilo větší množství vdaných žen. Problém se zaměstnáváním vdaných žen nastal až při úsporných opatřeních státu, a dále pak při hospodářské krizi. Restrikční zákon z roku 1925, týkající se primárně učitelek, měl přinést snížení počtu učitelů, rušení škol a zmenšení tříd. Ačkoli pracovní místa měli opustit primárně nejstarší nebo nemocní učitelé, oznámení o restrikci ve většině případů dostaly i vdané učitelky.⁸¹ Ženy ale opatření braly jako útok na svou svobodu, který by se rovnal znovuzavedení celibátu. Díky Říšskému svazu učitelek, v čele s Františkou Plamínkovou, se podařilo předejít hromadnému propouštění a došlo ke zmírnění restrikčního zákona. I když byly tedy ženy středoškolsky vzdělány, neměly své zaměstnání vůbec jisté.⁸²

Další zhoršení podmínek pro zaměstnané, středoškolsky vzdělané ženy přinesla opatření přijatá v důsledku projevů hospodářské krize. Roku 1938 přišlo ministerstvo

nepřekonatelný odpor. Zdroj: Zákon č. 320/1919 Sb., Národní shromáždění československé 1918-1920, tisk 298, § 13. Přístupno: http://www.psp.cz/eknih/1918ns/ps/tisky/t0298_01.htm

⁷⁸ LENDEROVÁ, Milena, ed. *Žena v českých zemích od středověku do 20. století*. Vyd. 1. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2009. S. 125.

⁷⁹ BUREŠOVÁ, Jana. *Proměny společenského postavení českých žen v první polovině 20. století*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2001. S. 40.

⁸⁰ *Ženští poslanci a senátoři po volbách 29. 10. 1929*. In: *Ženská rada* 5, 1929, č. 9., s. 124.

⁸¹ Žádná rodina neměla v rámci státních úspor pobírat dva platy. Žena, jejíž manžel byl státní zaměstnanec, mohla být ze služby vypovězena.

⁸² LENDEROVÁ, Milena, ed. *Žena v českých zemích od středověku do 20. století*. Vyd. 1. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2009. S. 433 - 434.

vnitru s návrhem zákona, na jehož základě měly být propuštěny všechny vdané ženy zaměstnané ve veřejných službách. Následujícího roku byl zákon oficiálně přijat, a tím de facto došlo k obnovení celibátu. Rodiny musely dokládat příjmy muže a propouštění se vyhnuly pouze ty, ve kterých muž vůbec nepracoval, a kde jedinou živitelkou byla žena.⁸³

Ani ženy s vysokoškolským vzděláním neměly jednoduché postavení. I přes to, že roku 1930 bylo již 645 žen s lékařským vzděláním, 535 učitelek na středních školách, 210 farmaceutek, 162 absolventek technických vysokých škol, 92 právniček a 61 ekonomicky vzdělaných žen, většina z nich nepokračovala dále ve vědeckých profesích.⁸⁴ Pokud pokračovaly ve vědecké kariéře, ve většině případů nezakládaly rodinu. I tak ale bylo pro ženy úspěchem, že si mohly volit mezi vzděláním, kariérou a péčí o domácnost a děti.⁸⁵

Tabulka číslo 5 demonstruje rozložení zaměstnání žen v Předlitavsku v roce 1880. Z celkového počtu žen 11 324 507 se jich 59 % věnovalo pouze domácnosti, 10 % si obstarávalo finanční prostředky prostřednictvím různých zdrojů a jen 0,2 % žen vykonávalo kvalifikované práce.⁸⁶

⁸³ LENDEROVÁ, Milena, ed. *Žena v českých zemích od středověku do 20. století*. Vyd.1. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2009. S. 434 - 435.

⁸⁴ ŠTRBÁŇOVÁ SOŇA, *Ženy ve vědě v letech 1840 – 1989*. in Marcela Linková (ed.), *Transformace: Gender, věda a společnost*, Praha 2007. s. 29.

⁸⁵ LENDEROVÁ, Milena, ed. *Žena v českých zemích od středověku do 20. století*. Vyd.1. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2009. S. 447.

⁸⁶ HORSKÁ, P. *K ekonomické aktivitě žen na přelomu 19. a 20. století*. (Příklad Českých zemí). In: *Československý časopis historický*. Praha: Ústav československých a světových dějin ČSAV 31 [81], č. 5, (1983), s. 713.

Zaměstnání žen v Předlitavsku v roce 1880. Počet žen 11 324 507.	
Výhradně v domácnosti, bez vlastního příjmu	59 %
Různé zdroje (rentiérky, majitelky živností, almužnice, výměnkářky ad.)	10 %
Vykonávající kvalifikované profese	0,2 %
A to z 10 000 samostatně výdělečně činných žen	
Úřednice nebo dílovedoucí	50
Učitelky veřejných ústavů	33
Ošetřovatelky	30
Duchovní	18
Umělkyně, spisovatelky, redaktorky	7

Tabulka 5: HORSKÁ, P. *K ekonomické aktivitě žen na přelomu 19. a 20. století.* (Příklad Českých zemí). In: Československý časopis historický. Praha: Ústav československých a světových dějin ČSAV 31 [81], č. 5, (1983), s. 713.

Počet vysokoškolsky vzdělaných žen v Československé republice v roce 1930	
Lékařky	640
Středoškolské profesorky	535
Farmaceutky	210
Absolventky technických VŠ	162
Advokátky	92
Inženýrky ekonomie	61

Tabulka 6: ŠTRBÁŇOVÁ SOŇA, *Ženy ve vědě v letech 1840 – 1989*, in Marcela Linková (ed.), *Transformace: Gender, věda a společnost*, Praha 2007. s. 29.

3. Oděv

V meziválečném období se začala móda měnit velice rychlým tempem a došlo k zásadním proměnám módních trendů.⁸⁷ Zrychlení změn v módě lze pozorovat již od 14. století. Od té doby se formy oděvů začaly rozrůzňovat, objevovaly se výstřednější, hravější a dekorativnější oděvy. Změny módních trendů sledovala hlavně vyšší společnost, čímž se móda stala jedním z hierarchizujících znaků společnosti.⁸⁸ Dynamické změny se ve většině případů týkaly doplňků, ozdob a detailů, přičemž tvary a střihy oděvu se měnily v delších časových intervalech.⁸⁹

3.1 Definice pojmu oděv a móda

Styl odívání a móda prošla v historii mnoha změnami. O oděv se jednalo od té doby, kdy člověk poprvé stáhl zvíře z kůže a tu si na sebe oblékl. Zajišťovala mu ochranu a teplo. Otázkou je, s jakým záměrem se člověk oblékal, a kdy začal brát oděv jako symbol charakterizující jeho stav. Na evropském území se ve středověku oděv využíval jako ukazatel společenské vrstvy. Barvy a různé oděvy měly své významy a určitá pravidla. Až devatenácté století přineslo určité uvolnění. Barvy již neměly zásadní význam, naopak barevnost byla od 19. století v módě.⁹⁰ Ženy na konci tohoto století přestaly užívat korzety z důvodu větší obeznamenosti se zdravotními riziky tohoto trendu, a zároveň aby demonstrovaly touhu po větší svobodě. Zásadní zlom v demokratizaci odívání přišel právě v meziválečné době. Oděv je tedy jednou ze součástí civilizované kultury.

Odívání a móda se týkají všech, jsou všudypřítomné. I přes to nejsou intelektuálním světem považovány za stejně hodnotné jako například politické dějiny. Móda stojí na periférii intelektuálních zájmů, je dle G. Lipovetského považována za povrchní téma a jako společensky a ontologicky druhořadá oblast nezasluhuje hlubšího zkoumání. Důkazem tohoto tvrzení je i fakt, že módu jakožto téma zkoumání neprovází žádný větší teoretický spor. Za posledních sto let se ustálil názor, že proměnlivost módy je důsledkem

⁸⁷ Například došlo ke zkrácení sukně. Viz kapitoly 3.4 Módní trendy 20. let a 3.5 Módní trendy 30. let.

⁸⁸ LIPOVETSKÝ, Gilles. *Říše pomjivosti: móda a její úděl v moderních společnostech*. V českém jazyce vyd. 2. Přeložil Martin POKORNÝ. Praha: Prostor, 2010. S. 37.

⁸⁹ Tamtéž. S. 39.

⁹⁰ SKARLANTOVÁ, Jana. *Ze života prababiček*. Praha: Motto, 2014. S. 21.

rozdílů mezi sociálními vrstvami.⁹¹ Na základě tohoto tvrzení lze sociální stratifikaci demonstrovat pomocí oděvu.

Dle G. Lipovetského⁹² je ale možné, že dynamiku módy dodává snaha o hledání východiska ze světa tradic a nejedná se o příznak třídních ambicí.⁹³ Oproti tomu ve studii z roku 1929 s názvem *Civilisovaná žena*⁹⁴ se uvádí, že oděv – nejprve zvířecí kůže – sloužil od svého počátku hlavně jako ozdoba, tedy symbol, kterým člověk chtěl ukázat ostatním lidem svůj status a až poté zjistil, že tato ozdoba může sloužit jako ochrana před mrazem. S nošením oděvu souvisí i stud, který autoři studie vysvětlují jako důsledek odívání, což znamená, že až poté, co se člověk začal zahalovat, vznikl pocit studu z nahoty.⁹⁵

G. Lipovetsky uvádí názor, že oděv, který lze označit slovem „móda“ a vůbec systém módy se prosazuje v pozdním středověku.⁹⁶ Faktem je, že odívání jakožto zakrývání těla probíhá již několik tisíců let. Otázkou ale je, kdy přichází přeměna oděvu v ozdobu. Rozvoj estetického citění člověka lze například datovat k prvnímu zdobení těla tetováním, barvami nebo jizvami, které také ukazovaly jeho status. Postupně se člověk začal zahalovat oděvem, který ho ale mohl zdobit. Dle studie *Civilisovaná žena* zdobení předcházelo odívání⁹⁷, což by znamenalo, že móda byla dříve než odívání, čemuž lze ale oponovat názorem Lipovetského, který tvrdí, že móda přišla až později.

Roku 1929 byl pojem móda popsán v Masarykově slovníku naučném. Móda je zde definována jako zjev nové doby, který se projevuje v odívání, účesu, nábytku, či chování. Jedná se o výraz společenské struktury, který vykonává určitý tlak na podobnost jedinců

⁹¹ LIPOVETSKY, Gilles. *Říše pomíjivosti: móda a její úděl v moderních společnostech*. V českém jazyce vyd. 2. Přeložil Martin POKORNÝ. Praha: Prostor, 2010. S. 9-10.

⁹² Francouzský filozof, sociolog. Narozen 1944. Pozn. aut.

⁹³ LIPOVETSKY, Gilles. *Říše pomíjivosti: móda a její úděl v moderních společnostech*. Praha: Prostor, 2002. S. 11.

⁹⁴ *Civilisovaná žena*: Jak se má kultivovaná žena oblékati. Dvojjazyčná publikace, která vznikla na základě stejnojmenné výstavy v Brně v letech 1929-1930. Autory publikace jsou architekti Z. Rossmann, J. Vaněk a textilní výtvarnice, pedagožka a absolventka UMPRUMU Božena Rothmayerová-Horneková. Publikace obsahuje několik textů kritických k módním trendům první republiky. Zároveň nabízí novou koncepci ženské módy v duchu demokratizace, založenou na kalhotách. Příspěvatelka i Milena Jesenská, která psala mnoho statí do *Evy a Elegantní Prahy*. Publikace vypovídá o jednom z přístupů dané (*Civilisovanou ženu cituje i Uchalová, nebo Lenderová.*). Do souvislosti s Masarykovým slovníkem ji dávám, protože tím chci demonstrovat další směr myšlení dané doby.

⁹⁵ ROTHMAYEROVÁ-HORNEKOVÁ, Božena, VANĚK, Jan a ROSSMANN, Zdeněk. *Civilisovaná žena: jak se má kultivovaná žena oblékati = Zivilisierte Frau: wie sich eine kultivierte Frau ankleiden soll*. Brno: Jan Vaněk, 1929. S. 16-22.

⁹⁶ LIPOVETSKY, Gilles. *Říše pomíjivosti: móda a její úděl v moderních společnostech*. Praha: Prostor, 2002. S. 13.

⁹⁷ ROTHMAYEROVÁ-HORNEKOVÁ, Božena, VANĚK, Jan a ROSSMANN, Zdeněk. *Civilisovaná žena: jak se má kultivovaná žena oblékati = Zivilisierte Frau: wie sich eine kultivierte Frau ankleiden soll*. Brno: Jan Vaněk, 1929. S. 21.

a případné odchylky od módy jsou kritizovány společností. Móda je zrcadlem společnosti, což znamená, že její změny jsou způsobeny nejen módními návrháři a vlivy ze zahraničí, ale také samotnou společností. Základním prvkem módy je vyšší hodnocení nového před starým. Podmínkou pro rozvoj módy představuje bohatství a technický pokrok a vždy ji utvářejí nejvyšší vrstvy. Ženská móda je udávána Francií, podléhá větší dynamice než mužská a zároveň se přizpůsobuje praktickým i hygienickým požadavkům doby – což přesně odpovídá prvorepublikové módě. Dle autorů slovníku móda působí také na hospodářství, určuje nabídku a poptávku a může svými náhlými změnami způsobit ztrátu některým odvětvím.⁹⁸

Pojem móda se úzce pojí se slovem oděv. Tyto dva pojmy k sobě patří, a proto je potřebné vyložit dle Marasykova slovníku také slovo oděv. Autoři vykládají oděv jako pokrývku těla určenou původně jako ochranu proti zimě, až časem užívanou z estetických a mravních důvodů. Je zde tedy vyjádřen jiný názor než v publikaci *Civilisovaná žena*. Oděv má být lehký, pružný tak, aby nebránil pohybu. Zde autoři přesně popisují rysy nově nastupující meziválečné dámské módy, která byla charakteristická odstraněním několika vrstev oděvu, odmítnutím korzetu a takzvaného honzíku, které deformovaly ženskou postavu. Dle autorů definice oděvu, je nejvhodnějším materiálem vlna, méně se hodí hedvábí a bavlna a nejméně len. Špatné jsou údajně látky, které nehřejí a zároveň nepropouštějí výpary. Tato tvrzení odporují módním tendencím první republiky.⁹⁹ Dále je oděv definován na základě své barvy – barva bílá na oděvu lépe chrání tělo, jelikož odráží sluneční paprsky, oproti tomu černá je pohlcuje a je v ní tudíž větší horko. Autoři definice tedy charakterizují oděv na základě jeho praktického užití, bez ohledu na módní stránku.¹⁰⁰

Pojem móda lze vysvětlit tedy jako proměnu funkce oděvu z ochranné na funkci ozdobnou. Znamená to, že se člověk již neoblékal jen pro sebe, ale i pro okolí, aby svým oděvem vyjádřil svoje postavení, stav, možnosti, hodnoty, později i názor. Jeden z názorů

⁹⁸ *Masarykův slovník naučný: lidová encyklopedie všeobecných vědomostí*. Praha: Československý kompas, 1925-1933. Sv. IV. S. 999.

⁹⁹ Viz kapitoly 3.4 a 3.5 o módních trendech první republiky. Hedvábí a bavlna byly nevíce módními látkami.

¹⁰⁰ *Masarykův slovník naučný: lidová encyklopedie všeobecných vědomostí*. Praha: Československý kompas, 1925-1933. Sv. V. S. 300.

první republiky zní: „*Dnešní žena vyjadřuje sebe tím, jak se obléká.*“¹⁰¹, což dokazuje funkci oděvu jakožto prostředku pro komunikaci s veřejností, jako „módu“. Móda je také určitý estetický směr, který je vyjádřen pomocí oděvu. Pojem móda znamená, že nové estetické znaky oděvu se opakují od nejvyšších vrstev společnosti a jsou napodobovány.

V moderních společnostech vliv módy sílí, dříve se nacházela pouze na periferii hmotné kultury, neřešila se, ale s rozvojem médií – časopisů, televize, filmů – masové spotřeby, komunikace a reklamy, se móda dostala do popředí zájmu společnosti.¹⁰²

3.2 Stručný vývoj odívání desátých let 20. století

Druhé desetiletí dvacátého století bylo sice poznamenáno světovou válkou, avšak módní trendy se nadále rozvíjely a Paříž zůstala metropolí módy i přes německé snahy přemístit ji do Vídně či Berlína. Rozvíjel se svět haute couture, který se stal součástí uměleckého světa, a jeho představitelé byli výtvarnými, odbornými profesionály s širokým kulturním zázemím.¹⁰³

Kolem roku 1907 vznikla v Paříži nová silueta ženského oděvu, která přetrvala po několik dalších let. Oděv se skládal z krátkého živůtku, složeného z volných a řasených dílů překládaných vpředu přes sebe, s kimonovými rukávy a z dlouhé, rovné a úzké princesové sukně sahající vysoko nad pas, která mohla být doplněna tunikou či svrchní sukní. Nová silueta byla utvářena překrýváním lehkých materiálů vyrobených z hedvábí, tylu a krajkoviny a dále ozdobena pomocí hedvábných sutašek¹⁰⁴, guipur¹⁰⁵ nebo strojových výšivek. Oděv obepínal siluetu a žena již nebyla spoutána v korzetu, ani zatížena mnoha vrstvami spodniček.¹⁰⁶ V Čechách se tato nová silueta prosazovala až po roce 1907 tak, že se postupně zvyšoval pas a začaly se nosit kimonové rukávy. Na území Čech se však nadále užívaly prvky módy z předchozích let, například sukně byly stále

¹⁰¹ ROTHMAYEROVÁ-HORNEKOVÁ, Božena, VANĚK, Jan a ROSSMANN, Zdeněk. *Civilisovaná žena: jak se má kultivovaná žena oblékati = Zivilisierte Frau: wie sich eine kultivierte Frau ankleiden soll*. Brno: Jan Vaněk, 1929. S. 31.

¹⁰² LIPOVETSKY, Gilles. *Říše pomíjivosti: móda a její úděl v moderních společnostech*. Praha: Prostor, 2002. S. 14-15.

¹⁰³ KYBALOVÁ, Ludmila. *Doba turnýry a secese*. Vyd. 1. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2006. S. 171.

¹⁰⁴ Proplétaný plochý prýmek z bavlněné nebo viskózové příze. TERŠL, Stanislav. *Abeceda textilu a odívání*. Praha: Radix, 1995. S. 218.

¹⁰⁵ Druh ozdobné krajky. Šitá či paličkovaná, tvořící nejčastěji květinové vzory. Pozn. aut.

¹⁰⁶ UCHALOVÁ, Eva. *Česká móda 1870-1918: od valčíku po tango*. 1. vyd. v Olympii. Praha: Olympia, 1997. S. 84.

velice bohaté a široké. Až roku 1909 se začaly mezi ženami propagovat siluety nové, zúžené a uzavřené, s vysoko položeným pasem.¹⁰⁷

Po roce 1910 přišly do módy dlouhé přiléhavé tuniky, které obepínaly siluetu těla odshora až po boky. Ve střihu sukňe se udržovala úzká silueta, i když byla mírně nabíraná, nebo členěná sežehlenými sklady. Mezi lety 1912 až 1913 se objevila móda soudkovitých siluet. Sukně byly drapované na bocích a směrem dolů se zužovaly. Kolem roku 1914 byly, možná díky vlivům války, módní límce námořnického tvaru.¹⁰⁸

Základním kusem oděvu byl kostým, jehož střih byl ovlivněn hlavně módními trendy, které ovlivňovaly sukni. Jako součást kostýmu sloužily i kabátky různých střihů. Roku 1912 se kabátek nejvíce přibližoval střihu pánského žaketu a o rok později vznikl dámský žaketový kabátek. Také se nosil například frakový kabátek.¹⁰⁹

Kolem roku 1910 byla stále v módě dlouhá, úzká a rovná sukňe, mohla ale odkrývat botu i nárt nohy. Sukně mohla být opatřena rozparky, šikmým řasením, volány, a dalšími dekoracemi, byla však stále nepraktická. Mezi lety 1913 až 1914 se poprvé pařížští návrháři snažili prosadit kalhotovou sukni. Tento módní trend se prosazoval velice pozvolna, na území Čech se ve větší míře prosadil až ve třicátých letech, stále se ale jednalo jen o módní výstřelek, který nebyl brán vážně.¹¹⁰

Módní trendy po roce 1914 byly ovlivněny válkou. Ženy nastoupily na některá místa původně určená jen mužům,¹¹¹ a proto potřebovaly praktičtější typy oděvů. Hlavním cílem válečné módy byla hygiena, pohodlí a praktičnost. Volily se jednoduché střihy, například takzvané kytle¹¹². Oděvy měly krátké, ne tolik široké sukně, které umožňovaly lepší pohyb. Do kanceláře nebo obchodu byly doporučovány šaty tmavé barvy, komplety sukňe a kabátku nebo bolerka.¹¹³

V časopisech se dále objevovaly statě o stávajících módních trendech. Večerní šaty měly mít jednoduchý střih a měly být vyhotoveny z lehkých hedvábných materiálů nebo

¹⁰⁷ UCHALOVÁ, Eva. *Česká móda 1870-1918: od valčíku po tango*. 1. vyd. v Olympii. Praha: Olympia, 1997. S. 86.

¹⁰⁸ UCHALOVÁ, Eva. *Česká móda 1870-1918: od valčíku po tango*. 1. vyd. v Olympii. Praha: Olympia, 1997. S. 88-89.

¹⁰⁹ KYBALOVÁ, Ludmila. *Doba turnýry a secese*. Vyd. 1. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2006. S. 190.

¹¹⁰ KYBALOVÁ, Ludmila. *Doba turnýry a secese*. Vyd. 1. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2006. S. 192-193.

¹¹¹ Například listonošky, průvodčí v tramvaji, čističky oken, lamp nebo lokomotiv, prodavačky v obchodech, a další.

¹¹² Nepřestřižené šatové zástěry či pláště. Pozn. aut.

¹¹³ *Nové Pařížské Mody*, 27, 1915, č. 8, s. 1-3.

sametu. Novinkou šatů na denní nošení byly takzvané plášťové šaty, jednoduché, plášťového charakteru a šatová sukně. Oblíbený byl oděv sestavený jen z halenky a sukně. Módní bylo sportovní oblečení. Doporučovalo se pletené prádlo, například na lyžování. Módní koupací oděvy, doporučované módním světem se skládaly z živůtku a kalhot. Podobné módní plavky z roku 1910 lze vidět na přiložené fotografii, na které se nachází rodina majitele slévárny v Praze – Karlíně (na fotografii v pruhovaných plavkách).¹¹⁴ V praxi ženy ale nejčastěji nosily například trikotové plavky, tedy typy, které umožňovaly slunci přístup k tělu.¹¹⁵ Mezi lety 1915 až 1918 se na pařížských molech znovu objevovaly krinolíny¹¹⁶. Snad šlo o snahu vyjádřit trochu romantismu, který měl kontrastovat s těžkými válečnými léty.¹¹⁷

Obrázek 1

Móda sice ztratila svůj rozmarný charakter, ale její dynamický vývoj se nezastavil. V roce 1915 se stále nosily všechny typy oděvů sestávajících ze sukně a tunik různých střihů. Mohly být nabírané, skládané do různě velkých záhybů, zvonové, serpentinové a další. Střih tunik byl delší, minimálně pod kolena, nebo nad kotníky, úzké sukně rovného střihu pod tunikami sahaly až ke kotníkům. Živůtky byly přiléhavé, často s překládanými

¹¹⁴ Zdroj – osobní archiv Ing. Dany Krivánkové.

¹¹⁵ UCHALOVÁ, Eva. *Česká móda 1870-1918: od valčíku po tango*. 1. vyd. v Olympii. Praha: Olympia, 1997. S. 100-101.

¹¹⁶ Široká spodnička s vyztuženými kostěnými nebo ocelovými kruhy a pásy. Pozn. aut.

¹¹⁷ KYBALOVÁ, Ludmila. *Doba turnýry a secese*. Vyd. 1. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2006. S. 194.

předními díly. Pas býval zdůrazněn širší šerpou nebo páskem z látky. Módní trendy kostýmů i pláštíků byly velice rychle ovlivněny vojenskými uniformami. Objevovaly se kostýmy zdobené například prýmkami,¹¹⁸ knoflíky, šňůrovým zapínáním.¹¹⁹

Roku 1915 se, oproti předchozí módě úzké sukně, objevil trend široké, zvonové sukně z měkkých vlněných látek, taftů a tenkých suken, která se postupně zkracovala až do poloviny lýtek. Úzké sukně se na čas vytratily možná díky tomu, že tato francouzská móda byla některými módními časopisy kritizována za svou nepraktičnost, přílišný luxus a snahu ženám spoutat úzkou sukní nohy. Zároveň byl kontakt s nepřátelskou Francií politicky nepřijatelný. Uvolněnou, širší sukní tak zvítězila praktická móda. Stále se nosily přiléhavé živůtky, s pokleslými rameny a štíhlým pasem, zdůrazněným šerpou. Žakety¹²⁰ bývaly krátké, se zvonovými šosy, pouze starší ženy mohly mít kabátky dlouhé 80 až 90 cm. Halenky sahaly jen do pasu nebo pod pas a byly přepásány šerpami nebo šněrovanými pasy.

V roce 1916 přišly do módy upnuté živůtky princesového střihu. Sukně byly opatřeny mísovítkými záhyby a kapsami, tvořícími na bocích kornouty. Módní listy doporučovaly pláštěvé šaty a takzvané blůzové obleky, doplněné halenkou nebo bílým límcem kolem krku. K vyhotovení těchto oděvů se mohly využít starší oděvy. Letní šaty se poprvé šily z lehkých, průsvitných materiálů, byly velice jemné a něžné. K ušití se užívalo například jemné plátno, hedvábí, batist, nebo etamin¹²¹ a k ozdobení bílá dírkovaná nebo plná výšivka. Jednalo se o *biedermeierský* styl, který byl navozován svislými rameny, bohatou sukní se spodničkou s vysokým vyšíváním kanýrem, taktéž s kanýrovými rukávy. Roku 1917 se nosila ve Vídni i Praze delší sukně a silně zvýšený pas. Během několika měsíců se módní trend sukně zvolna změnil, zúžil se až do rovné siluety. Prosadily se takzvané kytlové, tedy nepřestřižené šaty, volně přepásané v úrovni mírně nad pasem. Volný a rovný střih měly i blůzy, prodloužené pod boky a přepásané nad pasem. Také se nosily bílé etaminové halenky s vyšíváním.

Válečná situace nutila ženy k používání náhradních materiálů a přešívání. Užívalo se kupříkladu kopřivových vláken, vyráběných například v Broumově, nebo takzvané

¹¹⁸ Úzká textilie vyrobená z různých druhů nití. TERŠL, Stanislav. *Abeceda textilu a odívání*. Praha: Radix, 1995. S. 184.

¹¹⁹ UCHALOVÁ, Eva. *Česká móda 1870-1918: od valčíku po tango*. 1. vyd. v Olympii. Praha: Olympia, 1997. S. 101.

¹²⁰ Kabát, většinou součást žaketového obleku. Často vlněný. Pozn. aut.

¹²¹ Bavlnářská tkanina. Řídká, průhledná. TERŠL, Stanislav. *Abeceda textilu a odívání*. Praha: Radix, 1995. S. 49.

textilisy, tedy papíroviny kombinované s rostlinnými vlákny.¹²² Móda vycházela válečnému nedostatku vstříc také možností kombinovat materiály, barvy nebo vzory.¹²³

3.3 Oděvní a společenské tendence mezi válkami

Pro období mezi dvěma světovými válkami je typická demokratizace módy. Od poloviny devatenáctého století se postupně proměňovala společenská skladba a následovat módní trendy mohla čím dál tím větší skupina obyvatelstva, což znamená, že rozdíly v odívání se začaly velice pozvolna stírat. Rozdíly v typech oděvu se však rozšířily. Móda se dělila jak v ohledu na sezónní styl, tak k různým příležitostem a v rámci různého profesního zařazení. Tvůrci módy kladli důraz především na mladou generaci. Mladí lidé, tedy i ženy, svým oděvem dávali najevo nesouhlas s minulou dobou, svým oděvem také často demonstrovali své sociální a politické požadavky. Odkláněli se od zažitých módních tendencí.¹²⁴

Celkové uvolňování společnosti samozřejmě ovlivnilo i módu. První republika přinesla novinky, které by v předchozích desetiletích byly tvrdě kritizovány a odsouzeny. Zkracování vlasů, sukni, nebo nošení kalhot bylo zásadním projevem demokratizace módy, která byla nejvíce vidět právě u žen.¹²⁵ Ideál žen se navíc změnil. Muži hledali dívku, která si šla za svým. Již netoužili po plaché, něžné a roztomilé dívce. Ženy bez manžela již nebyly označovány jako „staré panny“. Postupně mohlo být jejich chování stejně svobodné a bezprostřední jako u svobodných mužů. Možnost svobodného jednání a vystupování ženy demonstrovaly právě pomocí nových módních trendů.¹²⁶

V meziválečném období byla Paříž znovu centrem světové módy. Předními a nejznámějšími tvůrci té doby se stal Worth, nebo Poiret. Dodnes jsou tato jména v módním světě autoritami a v dané době jejich úsudek a módní vkus byl brán jako jediný možný.

¹²² PÁVEK, Miloslav. *Textilní výroba v historickém přehledu I*. In: Svěráz český. Vzorník Zádruhy, r. 2. č. 1. s. 11. Praha 1916.

¹²³ *Moda*. Ženské listy, 1917, č. 10, s. 1.

¹²⁴ KYBALOVÁ, Ludmila. *Od "zlatých dvacátých" po Diora*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2009. S. 8.

¹²⁵ MÁCHALOVÁ, Jana. *Móda 20. století*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2003. S. 42-43.

¹²⁶ *Eva XVI.*, 1919, č. 1, S. 26-28.

Různorodost v odívání ovlivnila řada umělců, sochařů a architektů, pro něž se stala móda oblíbeným tématem. Rodily se nové výtvarné směry, které měly vliv právě i na nové módní trendy.¹²⁷

V meziválečném období přetrvával styl art deco a od prvního desetiletí se v umění prosazoval i kubismus, jenž měl vliv na módu v podobě specifických ornamentů ve výšivkách.¹²⁸ Jedním z uměleckých stylů, který se udržoval i mezi válkami, byl futurismus. Jeho tvůrci chápali oděv jako zásadní formu vyjádření, a proto své šokující a extravagantní oděvy i sami nosili. Jejich módní styl sice nenabyl dostatečné obliby u veřejnosti, ale nakonec byl pro svou barevnost a ornamentiku často napodobován. Nejzásadnějším uměleckým stylem, který měl vliv na meziválečnou módu, byl surrealismus. S některými surrealisty spolupracovali i přímo módní návrháři, nebo šaty navrhovali sami surrealisté. Surrealisté chápali oděv jako formu idolu, nebo symbol pro sexualitu, erotiku, a tím pomáhali rušit dosavadní pravidla odívání a vnímání oděvu.¹²⁹

3.4 Módní trendy 20. let

3.4.1 1918 – 1924

I přes válku a politické změny se móda rozvíjela s návazností na módní trendy předválečné. Žena postupně získala nové postavení ve společnosti, pro které bylo nutné mít oděv praktický, čehož se dosáhlo zkrácením sukní do poloviny lýtek. Módu ovlivnilo nejen nové postavení žen, ale i válka. Nové trendy byly inspirovány vojenskými uniformami a jejich dekorativními prvky, kupříkladu prýmky, nebo knoflíky.¹³⁰

Se vznikem nové republiky se módní tvorba na čas odpoutala od světových vlivů. Již na jaře roku 1915 se v Obecním domě na Václavském náměstí konala výstava módy ovlivněná svérázným hnutím, které si dávalo za cíl vytvořit ryze české módní trendy založené na lidových tradicích a národním kroji. Modely sice měly být nezávislé na světové módě, jejich linie však odpovídaly tendencím módní linie, která se formovala

¹²⁷ KYBALOVÁ, Ludmila. *Od "zlatých dvacátých" po Diora*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2009. S. 11.

¹²⁸ Více viz kapitola 3.4 Módní trendy 20. let.

¹²⁹ KYBALOVÁ, Ludmila. *Od "zlatých dvacátých" po Diora*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2009. S. 11 – 12.

¹³⁰ UCHALOVÁ, Eva a Helena JAROŠOVÁ. *Česká móda, 1918-1939: elegance první republiky*. Praha: Olympia, 1996. S. 50.

v zahraničí, hlavně ve Francii.¹³¹ Oděvy byly stříženy účelně a jednoduše, a tak se řadily mezi neaktuálnější trendy reformního odívání. Zároveň se v prvních letech po válce nosily lidové kroje, nebo alespoň jejich součásti, kterými lidé demonstrovali euforii ze vzniku samostatné republiky.¹³² Tyto trendy byly ale brzy překonány. Lidové kroje i svérázná česká móda vymizely a již od roku 1919 se módní trendy řídily světovými vzory.¹³³

Počátkem dvacátých let přišlo zlomové období, kdy sukně začala měnit svůj tvar a podobu. Zpočátku se zkrátila velice málo, ale postupem času se dostala až ke kolenům – poprvé v historii. Ve dvacátých letech se zároveň poprvé potlačil důraz na pas a poprsí. Erotizace oděvu ale neustoupila, byla patrná především u večerního oděvu, jehož dekoltování začalo být výraznější.¹³⁴

Od roku 1917 se do módy dostával rovný střih, volně převázaný mírně nad přirozeným pasem. Zároveň po vzoru předválečné módy se prosazovala soudkovitá silueta. Tohoto tvaru se dosahovalo rozšířením sukně na bocích a zúžením směrem k zemi, popřípadě užitím druhé, užší sukně. Odpolední nebo denní šaty, odpovídající módním trendům, byly ušity z hedvábných nebo vlněných materiálů. Často se jednalo o kombinaci více vzorů, kupříkladu pruhů, kostkování, a dalších vzorování. Vrchní části, živůtky měly pokleslá ramena, byly zpola přiléhavé, částečně podkasané, s vyššími přehnutými nebo stuartovskými stojícími límci. Módě odpovídal střih rukávů v kimonovém tvaru, nebo byly rukávy vsazené do prodloužených průramků. Módně rozšířených boků u plášťových šatů se dosahovalo pomocí vložení kornoutových dílů, do kterých byly vsity kapsy. Lehčí vlněné materiály tvořily na bocích mísovité záhyby.¹³⁵

Převládajícími materiály večerních šatů v letech 1918 – 1919 byly taft, brokát, většinou skombinované s lehčími hedvábnými materiály, například tylem, šifonem nebo krajkovinou. Živůtky byly opatřeny řasením, připevněny na tenkých ramínkách, výstřih mohl být čtverhranný, nebo špičatý, vytvořený pomocí překřížení předních dílů

¹³¹ Více o návrzích tohoto hnutí viz kupř. časopis *Ženské listy*, módní rubrika 1915-1917.

¹³² Eva, XV, 1918, č. 1 – 2. s. 35.

¹³³ *Moda a vkus* I, 1919, č. 1, s. 18.

¹³⁴ KYBALOVÁ, Ludmila. *Od "zlatých dvacátých" po Diora*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2009. S. 47 – 48.

¹³⁵ UCHALOVÁ, Eva a Helena JAROŠOVÁ. *Česká móda, 1918-1939: elegance první republiky*. Praha: Olympia, 1996. S. 50.

s vázáním v zadní části. Rukávy byly často krátké, ve střihu kimonovém nebo zvonovém. Pas byl zvýrazněn páskem nad přirozenou linií. Sukně odpovídající módě byla na bocích opatřena hlubokými záhyby v mísovitém tvaru, plizováním, nebo nabíranými či zvonovými volány. Sukně sahala v těchto letech do půlky lýtek. Pařížské návrhy také nabízely sukni serpentínového střihu nebo například volánovou.¹³⁶

Mezi lety 1920 – 1921 začala mizet móda soudkovitého tvaru a začal se uplatňovat rovný střih sukni. V módě byly šaty košilové, bez přepásání, nebo jen s volným přepásáním v linii mírně pod přirozeným pasem.¹³⁷ Módní časopisy označovaly tento oděv „kýtlový“ nebo „kýtlicový“.¹³⁸ Tyto šaty se užívaly jak pro společenské události, tak na denní nošení. Módním trendem se stalo vrstvení částí oděvu na sebe. Kromě dvojí sukni se přes šaty mohly nosit i zástěrové díly, na živůtek se mohla umístit náprsenka, bolerko, nebo vesta. Více se uplatňovaly výšivky, kombinace jednobarevných, nebo vzorovaných materiálů.¹³⁹

Během první republiky se dynamicky mění linie pasu a délka sukni. Pro rok 1920 bylo módní naznačení pasu pod přirozenou linií a sukni se zkracovala. V roce 1922 již sahala k lýtkům, asi dvacet centimetrů nad kotníky. Vlivy zahraniční *haute couture* se snažily udržet sukni alespoň ke kotníkům, což se jim podařilo v roce 1923. Jejich hlavním argumentem byla ztráta ženskosti a elegance. Ženám ale nestačilo odhalit pouze kotníky, sukni se zkracovaly dál. Roku 1924 o dvacet centimetrů a roku 1926 již ke kolenům, u mladších žen dokonce i pět centimetrů nad kolena. Rok 1927 ale znovu přinesl prodlužování sukni.¹⁴⁰

V první polovině dvacátých let se módní trendy projevovaly hlavně na večerních šatech, takzvaných malých a velkých. Večerní šaty bývaly ušité ve dvou typech siluety. Střih prvního typu byl úzký, rovný, pouzdrovitý, s méně vyznačeným pasem pod přirozenou linií. Druhý typ, takzvané stylové šaty měly přiléhavý živůtek, pas byl snížen

¹³⁶ UCHALOVÁ, Eva a Helena JAROŠOVÁ. *Česká móda, 1918-1939: elegance první republiky*. Praha: Olympia, 1996. S. 52.

¹³⁷ KYBALOVÁ, Ludmila. *Od "zlatých dvacátých" po Diora*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2009. S. 48.

¹³⁸ BURIANOVÁ, Miroslava. *Móda v ulicích protektorátu*. Praha: Národní muzeum, 2013. S. 40.

¹³⁹ UCHALOVÁ, Eva a Helena JAROŠOVÁ. *Česká móda, 1918-1939: elegance první republiky*. Praha: Olympia, 1996. S. 54.

¹⁴⁰ KYBALOVÁ, Ludmila. *Od "zlatých dvacátých" po Diora*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2009. S. 50.

a sukně s krinolínou byla široká, volánová nebo plizovaná. Večerní šaty mezi lety 1921 – 1924 většinou sahaly po kotníky.¹⁴¹

Emancipovaná, elegantní prvorepubliková žena potřebovala na každodenní nošení praktický oděv, který by odpovídal jejím požadavkům. Do zaměstnání byly vhodné košilové šaty, ale i sukně s halenkou a svetrem nebo také šaty kazakové, sestávající ze sukně a kazaku¹⁴². Jedním z módních trendů byl komplet sestavený ze sukně, blůzy, často kazakového tvaru, a kabátku. Roku 1919 se objevují svetry jako novinka v odívání a další roky přinesly jejich rozšíření spolu s dalšími střihy – například jumpery¹⁴³, nebo vestami užívanými místo kabátků. Svetr představoval také součást sportovního, hlavně lyžařského oblečení, spolu s kalhotami, na bocích rozšířenými, a kabátkem s vysokým límcem.¹⁴⁴

Praktickým, oblíbeným, ale drahým oděvem, byl kostým. Mezi lety 1919 – 1920 měl kostýmový kabát, neboli žaket, tříčtvrteční délku a toto prodloužení bylo na bocích zvýrazněno pomocí skladů nebo nabíráním. Některé modely byly zdobeny kožešinou. V dalších letech se rozšířila obliba kostýmu klasického, nebo smokingového střihu, často s prodlouženými klopami a zapínáním na jeden knoflík. Taktéž pláště odpovídaly módním trendům počátku dvacátých let. Roku 1919 se ještě prosazoval kimonový střih, avšak roku 1920 se začaly rozšiřovat pláště rovného střihu, uzavřené ke krku, s vysokým přehnutým límcem, v některých případech opatřeny páskem.¹⁴⁵ Kabáty byly často opatřeny kožešinami, taktéž i další druhy oděvu. Dalším druhem zdobení bylo vyšívání, jímž byly opatřeny nejen oděvy odpolední, kostýmky, ale i kabáty.¹⁴⁶

¹⁴¹ UCHALOVÁ, Eva a Helena JAROŠOVÁ. *Česká móda, 1918-1939: elegance první republiky*. Praha: Olympia, 1996. S. 59.

¹⁴² Dlouhá blůza. Pozn. aut.

¹⁴³ Svetr.

¹⁴⁴ UCHALOVÁ, Eva a Helena JAROŠOVÁ. *Česká móda, 1918-1939: elegance první republiky*. Praha: Olympia, 1996. S. 56.

¹⁴⁵ UCHALOVÁ, Eva a Helena JAROŠOVÁ. *Česká móda, 1918-1939: elegance první republiky*. Praha: Olympia, 1996. S. 56.

¹⁴⁶ UCHALOVÁ, Eva a Helena JAROŠOVÁ. *Česká móda, 1918-1939: elegance první republiky*. Praha: Olympia, 1996. S. 63.

3.4.2 1925 – 1928

Ve druhé polovině dvacátých let se objevovaly módní trendy praktické a sportovní. Nejoblíbenějším oděvem tohoto období byly komplety, tentokrát nejlépe v kombinaci několika druhů materiálů se stejným dekorem ve formě pásků, proužků, vyložených klop, ozdobných lemů, kapes a dalších. Módní bylo také kombinovat různé barvy, látky jednobarevné se vzorovanými, hlavně s kostkovanými a pruhovanými. Okolo roku 1927 se jako módní novinka objevila i kombinace hedvábných materiálů s vlněnými. Kombinování barev, vzorů a materiálů bylo výhodné, jelikož pořízení takového oděvu nebylo nákladné díky možnosti užití zbytků látek, nebo přešití starších oděvů.¹⁴⁷

Ženy mohly nosit komplety mnoha typů. Užívaly se krátké i tříčtvrteční kabátky, nebo peleríny v různých střížích. Takzvaný sportovní typ kompletu tvořila krátká sukně, často s plizováním, s anglickou halenkou, pánskou kravatou nebo vázankou a pletenou vestou s rukávy. Módní časopisy doporučovaly také kalhotovou sukni, která se sice objevila na přehlídce módního domu Hanny Podolské v roce 1927, mezi ženami se ale ve větší míře nerozšířila. Komplety byly v této době velice oblíbené a zatlačily na čas i klasické kostýmy, které byly také ovlivněny vlnou sportovní módy. Kostýmové kabátky sahaly téměř k bokům a byly ke krku uzavřeny stojacím nebo šalovým límcem. Sukně sahaly pouze mírně pod kolena a byly úzké. Ke kostýmku se nosily pláště rovného střihu, volné, nebo přepásané v bocích.

Dalším módním trendem druhé poloviny dvacátých let byly šaty jumperové, sestavené ze sukně a dlouhé blůzy. Jumpery, pletené nebo úpletové, doplňovaly i klasické kostýmy, nebo i obleky s kalhotami, určenými pro cyklistky, lyžařky, motocyklistky, nebo turistiku. Také se stále objevovaly šaty odpolední a večerní neměnného střihu. Sahaly pod kolena, byly volné, s pasem posunutým níže na bocích, s podkasaným živůtkem. Kolem roku 1926 přišla do módy uvolněnější sukně, na kterou se pod boky vkládaly záhyby pomocí plizování nebo vložených zvonových dílů. Rok 1927 přinesl novinky ve střihu sukně a například i výstřihů. Střihy mohly být nepravidelné,

¹⁴⁷ UCHALOVÁ, Eva a Helena JAROŠOVÁ. *Česká móda, 1918-1939: elegance první republiky*. Praha: Olympia, 1996. S. 65.

asymetricky řešené. Sukně mohla mít nestejnou délku či nepravidelně umístěné záhyby.¹⁴⁸

Večerní šaty neztrácely na své luxusnosti a byly stále zdobeny výšivkami. Mohly být rovně střižené, se sukni, která byla rozšířena pomocí vložených dílů. Šaty stylového střihu měly širokou, zvonovou, nebo nabranou volánovou sukni. V roce 1927 se u večerních šatů objevila stejná novinka jako u sukni denního oděvu. Střih šatů byl nepravidelný, v přední části kratší než v zadní, k rozšíření sukně se užívaly zvony, sklady, plizování. Módní bylo doplnit šaty šálami, přehozy, nebo šátky s bohatým vyšíváním ve tvaru pestrých květů, dále byly v módě večerní pláště či pláštěnky z veluršifonu s vysokým límcem.¹⁴⁹ Nejluxusnější bylo použití kožešiny různých druhů.¹⁵⁰

V roce 1928 se pomalu navrátil ženský styl odívání, tedy pozvolné zvýraznění dekoltu, pasu a boků. Do té doby se žena pomocí praktických módní trendů, snažila vyjádřit své nové postavení. Po roce 1928 bylo snahou žen naopak demonstrovat fakt, že nové postavení je nepřipravilo o ženský půvab a něžnost. Na nové módní trendy se ozvalo mnoho kritických hlasů z řad českých avantgardních umělců, kteří měli pocit, že žena se znovu podřídila módním trendům.¹⁵¹ Například v publikaci *Civilisovaná žena* z roku 1929, která vycházela ze stejnojmenné výstavy, komentují autoři novou módu jako nevhodnou pro pracující, aktivní ženu. Ke všem příležitostem doporučují kalhotový kostým-nejjednodušší, praktický oděv, kterým se žena novu zcivilizuje, demokratizuje a vyrovná muži.¹⁵²

¹⁴⁸ UCHALOVÁ, Eva a Helena JAROŠOVÁ. *Česká móda, 1918-1939: elegance první republiky*. Praha: Olympia, 1996. S. 65.

¹⁴⁹ Módní revue VII, 1927, č. 41, s. 7.

¹⁵⁰ Užívala se stříbrná liška, norkové štolky, ale i celé norkové kožichy (cena 75 000 Kčs), kombinace z breišt Vance a persiánu, sealu, bisama, popelkový a další. Pozn. aut.

¹⁵¹ Eva I, 1928/1929, č. 18, s. 17.

¹⁵² Více viz ROTHMAYEROVÁ-HORNEKOVÁ, Božena, VANĚK, Jan a ROSSMANN, Zdeněk. *Civilisovaná žena: jak se má kultivovaná žena oblékati = Zivilisierte Frau: wie sich eine kultivierte Frau ankleiden soll*. Brno: Jan Vaněk, 1929.

3.5 Módní trendy 30. let

I přes hospodářskou krizi byla móda třicátých let na vzestupu. Módní salony sice měly odbyt u užšího společenského okruhu než dosud, ale každá žena se snažila vypadat alespoň trochu „trendy“. Tvůrci konfekce vyráběli napodobeniny módních trendů, což bylo pro ženy praktické a výhodné. Časopisy v té době radily, jak vyrábět doma z méně kvalitních materiálů, nebo jak přešít z několika starých šatů šaty nové. Ve třicátých letech se zvyšoval zájem společnosti o filmy a filmové hvězdy, takže jednou z inspirací pro běžné ženy byla právě zobrazení hereček v módních šatech.¹⁵³

Módní vlivy se šířily nejprve z Paříže prostřednictvím módních salonů, které oblékaly filmové herečky a tím určovaly módu v ulicích. Ve třicátých letech začalo opětovné tvarování linie pasu a většinou se řešilo princesovým¹⁵⁴ střihem. Zdůrazňovaly se ženské tvary, oděv byl na bocích těsnější a dále se mírně rozšiřoval. Ramena v počátcích zůstávala v přirozeném tvaru, v pozdějších letech se ale jejich silueta zvyšovala a rozšiřovala vycpávkami. Výstřihy nebyly nijak výrazné, spíše se preferovaly menší do „V“, nebo šaty sahaly až ke krku, kde mohly být zakončeny límečkem, nebo kožešinou. První výrazné proměny siluety přišly mezi lety 1933 – 1934. Akcent byl kladen na horní část těla, za použití „nadýchaných“ rukávů, které opticky zvětšily ramena, sámků¹⁵⁵, krátkých bolerek, nebo různých záhybů.¹⁵⁶ Délka šatů nebo sukně se měnila téměř každý rok, od kotníku až do půlky lýtek, převažovaly ale delší šaty, které více odpovídaly návratu k ženskosti a eleganci těchto let.¹⁵⁷

Pro společensky angažovanou dámu bylo nutností mít několik oděvů. Dopoludní, odpolední oděv, malý a velký večerní, oděv pro ulici, do deště a na sport. Denní šaty se nosily do restaurací, nebo do biografu a byly vyrobeny ze silnějších, vlněných látek.

¹⁵³ KYBALOVÁ, Ludmila. *Od "zlatých dvacátých" po Diora*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2009. S. 98 - 99.

¹⁵⁴ Šaty s podélným švem, který vytváří siluetu oděvu – v pase přiléhavé, pozvolna se rozšiřující až dolů. TERŠL, Stanislav. *Abeceda textilu a odívání*. Praha: Noris, 1994. S. 181.

¹⁵⁵ Ozdobný prošívaný záhyb na látce. Pozn. aut.

¹⁵⁶ KYBALOVÁ, Ludmila. *Od "zlatých dvacátých" po Diora*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2009. S. 109 – 110.

¹⁵⁷ BURIANOVÁ, Miroslava. *Móda v ulicích protektorátu*. Praha: Národní muzeum, 2013. S. 40.

Odpolední šaty se užívaly na návštěvy, nebo k pití čaje, byly z hedvábí, nebo jemných látek a přes ně se nosila kožešina nebo kabátek z ní ušitý.¹⁵⁸

Večerní šaty se dělily dle malých a velkých večerních příležitostí. Používaly se velké dekolty, většinou odhalená hrud', ramena a hlavně záda. U některých šatů měla výstřih pouze záda a přední část byla kryta až ke krku. Postupně se večerní šaty prodloužily a některé získaly i malou vlečku. Opticky tak některé šaty zeštíhlovaly, hlavně při použití lehké látky. U některých šatů se zachovala i krinolína, která ve skutečnosti nikdy úplně nevymizela.¹⁵⁹ Šaty s velkým dekoltem byly často doplněny přehozem přes ramena, bolerkem, kabátkem, nebo boa.¹⁶⁰

Nejpraktičtější oděvem pro celý den byl kostým. Ženám, které si nemohly dovolit více modelů, bylo módními časopisy doporučováno, aby si pořídily alespoň jeden kvalitní kostým s pěknými doplňky. Doporučovalo se také, aby žena, která si to mohla dovolit, měla kostýmků více, nejlépe z konfekce a mohla je nosit do zaměstnání, kam se nejlépe tento oděv hodil.¹⁶¹ Kostým měl být ve strohé, jednoduché linii, podobat se mužskému obleku. Sukně měla být skládaná či zvonová, na bocích těsná, směrem dolů mírně rozšířená, sahající po kolena nebo k polovině lýtek.¹⁶²

Na počátku třicátých let byla idolem žena se štíhlou, pružnou, sportovní postavou, bez výrazných prsou, boků a pasu, ale již se nejednalo o typ chlapecké postavy. Móda třicátých let se orientovala hlavně na změnu tvaru sukně. Bývala prodloužená, užší na bocích a níže se rozšiřovala. Střih mohla mít rovný nebo šikmý, což bylo charakteristickým znakem třicátých let. Šikmý střih nejlépe odpovídal požadavkům tehdejší módy, protože ve spodních částech vytvářel přirozené zvony. Často měla sukně vložené záhyby, například pomocí štepování¹⁶³ v horní části a rozpuštění dole, nebo

¹⁵⁸ UCHALOVÁ, Eva a Helena JAROŠOVÁ. *Česká móda, 1918-1939: elegance první republiky*. Praha: Olympia, 1996. S. 72.

¹⁵⁹ KYBALOVÁ, Ludmila. *Od "zlatých dvacátých" po Diora*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2009. S. 110.

¹⁶⁰ Dlouhá úzká šála z kožešiny nebo umělého perí. Pozn. aut.

¹⁶¹ UCHALOVÁ, Eva a Helena JAROŠOVÁ. *Česká móda, 1918-1939: elegance první republiky*. Praha: Olympia, 1996. S. 74.

¹⁶² KYBALOVÁ, Ludmila. *Od "zlatých dvacátých" po Diora*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2009. S. 113.

¹⁶³ Navzájem spojené stehy tvořící řádek. TERŠL, Stanislav. *Abeceda textilu a odívání*. Praha: Noris, 1994. S. 224

pomocí vložených plizovaných dílů. Střih mohl být také zvonový, nebo serpentínový. Novinkou poloviny třicátých let byl rozparek.¹⁶⁴

Co se týče materiálů večerních šatů, módní bylo především užití dvou tkanin – lesklé s matnými a lehké s těžkými, nebo kombinace dvou barev. Kolem poloviny desetiletí se začaly užívat především těžší látky, například samety nebo veluršifony¹⁶⁵, ale užívaly se i dekorativní materiály, například lamé¹⁶⁶ nebo brokát¹⁶⁷.¹⁶⁸

V závěru třicátých let, mezi roky 1937 až 1939 móda prosazovala přirozenou linii ženského těla, tedy klenuté poprsí, útlý pas, oblé boky, rovná záda, širší ramena a vzpřímenou hlavu. Kostýmky zůstaly v klasickém střihu, ale u šatů a sukní byla snaha o rozšiřování více do zvonu. Sukně se také zkrátily, dokonce i na večerní příležitosti. A oproti minulým trendům byly znovu módní dlouhé, nejlépe sepnuté vlasy.¹⁶⁹

¹⁶⁴ UCHALOVÁ, Eva a Helena JAROŠOVÁ. *Česká móda, 1918-1939: elegance první republiky*. Praha: Olympia, 1996. S. 78.

¹⁶⁵ Souhrnný název pro vlasové tkaniny. TERŠL, Stanislav. *Abeceda textilu a odívání*. Praha: Noris, 1994. S. 250.

¹⁶⁶ Hedvábná látka s kovovými vlákny, dojem „tekutého kovu“. Pozn. aut.

¹⁶⁷ Těžká, bohatě vzorovaná tkanina, často třpytivé nitě. Pozn. aut.

¹⁶⁸ UCHALOVÁ, Eva a Helena JAROŠOVÁ. *Česká móda, 1918-1939: elegance první republiky*. Praha: Olympia, 1996. S. 78 – 79.

¹⁶⁹ UCHALOVÁ, Eva a Helena JAROŠOVÁ. *Česká móda, 1918-1939: elegance první republiky*. Praha: Olympia, 1996. S. 93 – 94.

4. Odívání jako ukazatel sociálního statusu

4.1 Sociální status

Aby bylo možné porovnat odívání žen z různých sociálních skupin, je třeba nejprve definovat význam pojmu sociální status. Pojem sociální status souvisí se sociální stratifikací. Sociální stratifikace znamená, že společnost netvoří hegemonní celek, ale je vnitřně rozdělena do vrstev. Sociální status je pozice, kterou člověk zastává vzhledem k druhým lidem v rámci určitého sociálního systému. Určuje, jaké chování bude od držitele statusu očekávat jeho okolí. Sociální status je distribuován hierarchicky a zároveň má společnost tendenci připisovat vyšší sociální status menšímu počtu lidí. V moderních společnostech má na sociální status vliv zejména dosažené vzdělání, příjem, vlastnictví, sociální ocenění vykonávané profese a další faktory. Různorodost statusu se projevuje například v oblasti životního stylu. Rozlišujeme status připsaný, který nemůže jedinec ovlivnit vlastní iniciativou (pohlaví, věk a další), a dále status získaný, jenž však ovlivnit lze (profese, vzdělání).¹⁷⁰ Ve své práci pracuji především se statutem připsaným, který je charakterizován na základě povolání.¹⁷¹

Mezi oblasti života, ve kterých se projevuje rozdílný sociální status, patří odívání. Oděv a móda se stávají distinktivním znakem, nesou pečeť doby, v níž byl oděv nošen, charakterizují nositele sociálně, odráží technické možnosti a životní styl dané doby. Oděv je součástí hmotné kultury, utváří nejvýraznější a nejrozšířenější obraz životního stylu a sociálního statusu. Zároveň je oděv tématem dějin mentalit – mezi nositelem a oděvem existuje vztah. Oděv svému nositeli způsobuje radost i starost, stává se prostředkem komunikace.¹⁷²

Možnosti koupě oděvu závisely na sociální situaci rodiny. O životním prostředí a finančním zázemí obyvatel vypovídá hodnota jejich hmotného majetku.¹⁷³ Tato data lze zjistit z údajů o uložení dávky z majetku, které demonstruje tabulka číslo 7. Roku 1919

¹⁷⁰ KELLER, Jan. *Úvod do sociologie*. 4., rozš. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 1997. S. 195 – 196.

¹⁷¹ Dalším sociologickým termínem týkajícím se sociálního statusu je (vertikální) sociální mobilita neboli postup v sociální hierarchii směrem výše či níže. Bohužel k daným rodinám nemám k dispozici dostatečné množství informací týkajících se proměn sociální situace, proto jsem s tímto jevem podrobněji nepracovala.

¹⁷² LENDEROVÁ, Milena, Tomáš JIRÁNEK a Marie MACKOVÁ. *Z dějin české každodennosti: život v 19. století*. Praha: Karolinum, 2009. S. 100.

¹⁷³ Více viz také KUČERA, Milan a Vladimír SRB. *Atlas obyvatelstva ČSSR*. Praha: Ústřední správa geodézie a kartografie, 1962.

se tato dávka týkala 3, 66 milionu lidí z území Čech, vlastníků movitého a peněžitého majetku, bez zařízení bytů, šatů a věcí osobní potřeby. 66,15% obyvatel vlastnilo majetek do 10 000 Kč (podíl majetku 46 %), téměř 30 % obyvatel vlastnilo majetek v hodnotě 10 001 – 99 999 Kč (podíl 6,75 % majetku), 3, 87 % obyvatel disponovalo majetkem větším než 100 000 Kč (33, 44 % majetku) a pouze 0,07 % osob vlastnilo majetek nad 1 milion Kč (podíl 13, 82% majetku).¹⁷⁴Z těchto údajů vyplývá, že necelých 10 milionů obyvatel Československa nedisponovalo žádným majetkem¹⁷⁵, dvě třetiny majetných obyvatel vlastnilo majetek do 10 000 Kč - a je tedy možné považovat za střední vrstvu obyvatelstva, další třetinu majetných obyvatel lze chápat jako vyšší střední vrstvu – s majetkem nad 10 000 Kč a necelá 4% můžeme přiřadit k vrstvě nejzamožnějších obyvatel Prahy. V Československu v roce 1929 byly průměrné mzdy pojištěnců 28, 40 Kč na den, to znamená 7 353 Kč na rok. Výše nájmu za byty se odvíjela od velikosti, vybavení a lokace, a také zda spadal byt pod ochranu nájemníků či nikoli. Kupříkladu v Praze v roce 1929 byt sestávající z kuchyně a jednoho pokoje, stál průměrně 1125 Kč za rok, s dvěma pokoji průměrně 2070 Kč za rok, bez ochrany nájemníků se částka mohla i zdvojnásobit.¹⁷⁶

¹⁷⁴ BARTOŠ, Josef a Miloš TRAPL. *Československo, 1918-1938*. 3. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2001. S. 66.

¹⁷⁵ Vzhledem k tomu, že data odpovídají roku 1919 je pravděpodobné, že byla pod vlivem poválečného období. Poválečná situace zapříčinila ztrátu majetku a špatnou finanční situaci mnoha lidem. Toto rozřazení dle movitého majetku však lze aplikovat na vytvoření provizorních sociálních vrstev první republiky pro účely této práce.

¹⁷⁶ BARTOŠ, Josef a Miloš TRAPL. *Československo, 1918-1938*. 3. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2001. S. 67.

	Z 3, 66 milionů obyvatel – podíl vlastníků majetku	Podíl majetku
Majetek do 10 000 Kč	66, 15 %	45, 99 %
10 001 – 99 999 Kč	29, 9 %	6, 75 %
Více než 100 000 Kč	3, 87 %	33, 44 %
Nad 1 milion Kč	0, 07 %	13, 82 %

Tabulka 7: BARTOŠ, Josef a Miloš TRAPL. *Československo, 1918-1938*. 3. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2001. S. 66.

Průměrný plat v roce 1929 v Československé republice byl tedy cca 7353 Kč. Platy politiků byly upraveny na základě zákona. Předseda vlády tak měl od roku 1918 roční plat 70 000 Kč a členové vlády 60 000 Kč, k tomu měli nárok na takzvaný „činovní přídavek“ ve výši 40 000 Kč, předsedovi vlády a ministru zahraničí náležel i reprezentační přídavek ve výši 50 000 Kč ročně. Ministr tedy pobíral měsíčně kolem 5000 Kč, byl to plat srovnatelný s platem univerzitního profesora. Soukromý úředník měsíčně vydělal průměrně 1300 Kč (ženy kolem 850 Kč), pracující v průmyslu kolem 600 – 700 Kč. Příjem pracovníka v průmyslu byl srovnatelný s platem začínajícího učitele.¹⁷⁷

Dle tabulek v příloze číslo 1 lze zjistit roční příjmy muže, ženy i rodiny dohromady. Tabulky platí pro roky 1923, 1926 a 1929.¹⁷⁸ V posledních sloupcích tabulek lze vidět, kolik vydávaly rodiny ročně peněz za oděvy. Je jasné, že výdaje za ošacení se odvíjely od toho, kolik vydělával muž, popřípadě i od příjmů ženy, kolik bylo v rodině osob a také záleželo na současné situaci rodiny, zda se snažila šetřit, nebo zda nakupovala oděvy v konfekci, nechávala je šít u švadleny či si připlatila za módní salon. Čísla v poslední kolonce ukazují, že rodiny, které vydělávaly nad 30 000 Kč, si mohly dovolit roční útratu za ošacení i kolem šesti až deseti tisíc korun, naopak rodiny vydělávající pod 15 000 Kč vydávaly za oblečení méně než 2 000 Kč ročně. Tento fakt byl pravděpodobně způsoben

¹⁷⁷ <https://www.vlada.cz/assets/Obdobi-prvni-republiky-1918.pdf> cit. 20. 4. 2017

¹⁷⁸ Bohužel obdobné údaje po roce 1929 zatím nemám k dispozici.

tím, že rodiny vydělávající méně peněz se snažily na oděvech šetřit, přešívaly či šily doma, či u příbuzné, nebo mezi sebou oděvy dědily.

4.2 Srovnání odívání na základě fotografických materiálů

V této kapitole budou představeny fotografie žen z různých rodin z Prahy, seřazené do tabulky číslo 8, které poslouží ke komparaci ženského odívání první republiky. Je bohužel velice těžké shromáždit kvalitní fotografické materiály, které nepocházejí z ateliéru a zároveň je na nich zachycena žena, u které je známo prostředí, ve kterém žila, datum narození, zaměstnání jejího manžela či ženy samotné. Fotografie zachycují několik rodin, které jsou pro lepší přehlednost a snadnější orientaci rozřazeny do jednotlivých skupin (viz tabulka 8) a to na základě povolání a přibližné výše platu, který byl odvozen od tabulky v příloze číslo 1, a dalších statistických údajů¹⁷⁹ ze statistického úřadu Československé republiky.¹⁸⁰

Společenská vrstva s platem do 20 000 Kč je označena písmenem „C“, jedná se o nižší střední vrstvu. Plat v rozmezí od 20 000 do 99 999 Kč náleží k vyšší střední vrstvě, kterou jsem označila jako „B“. Skupinu „A“ tvoří vrstva zámožných obyvatel Prahy a charakterizuje ji příjem nad 100 000 Kč ročně.¹⁸¹ Ke zvoleným skupinám jsem poté přiřadila fotografie jednotlivých žen.

V tabulce je uvedeno rozdělení rodin, jejichž fotografický materiál je využit v další kapitole, do sociálních vrstev dle platu.

¹⁷⁹ Statistické údaje obsahují kromě platu muže a ženy také například podpory, dary, úspory, jiné příjmy.

¹⁸⁰ Zprávy státního úřadu statistického republiky Československé. Praha 1923, 1926, 1929.

¹⁸¹ Toto rozdělení bylo vytvořeno na základě statistických údajů o platu jednotlivých povolání, zároveň bylo využito rozřazení obyvatel založené na vlastnictví majetku dle publikace BARTOŠ, Josef a Miloš TRAPL. *Československo, 1918-1938*. 3. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2001.

Povolání	Vrstva
1.A Dcery Majitele slévárny v Praze – Karlíně	A. Vrstva zámožných obyvatel Prahy – nad 100 000 Kč/ rok
2.A Dcery vedoucí stavebního odboru železničního resortu Ministerstva dopravy + zároveň manželky železničních inženýrů	
1.B Herečky ¹⁸²	B. Vyšší střední vrstva – plat 20 000 – 100 000 Kč/ rok
2.B Manželka prokuristy železářství u Rottů	
3.B Dcera bohatého sedláka, zároveň manželka právníka	
4.B Manželka výše postaveného úředníka v cukrovarnickém průmyslu, která byla v domácnosti	
5.B Manželka četnického majora	
6.B Manželka kardiologa, žena z rodiny právníků a bankéřů	
7.B Manželka a dcery obchodníka s kůžemi ¹⁸³	
1.C Profesorka na reálce	C. Nižší střední vrstva – do 20 000 Kč/ rok
2.C Harfenistka	

¹⁸² Pod pojmem herečky jsou myšleny pouze filmové herečky třicátých let na vrcholu kariéry. Je jasné, že všechny neměly stejný plat a jejich situace se různila. V této tabulce však tento pojem odkazuje k herečkám vyjmenovaným v 6.2 Herečky první republiky a to na vrcholu jejich kariéry. Pozn. aut.

¹⁸³ Velkoobchod, proto rodina zařazena do vyšší střední vrstvy.

<p>3.C Manželka zaměstnance v letecké továrně Aero, zároveň placená hospodyně</p>	
<p>4.C Sekretářka, později obchodní referentka ve firmě Dönes a Friedmann¹⁸⁴</p>	
<p>Různá povolání – květinářky, zmrzlinářka, trhovkyně, pouliční hudebnice, prodavačka novin</p>	<p>D. Nejslabší sociální vrstvy – plat do 10 000 Kč/ rok</p>

Tabulka 8

¹⁸⁴Manžel byl zaměstnán tamtéž. Podrobnosti o pozicích, které ve firmě manželé zastávali nejsou známy. Jejich plat se v součtu mohl pohybovat i mírně nad 20 000 Kč.

4.3 Srovnání odívání na základě fotografických materiálů

4.3.1 Vrstva zámožných obyvatel Prahy

1.A

První skupina fotografií zachycuje Hanu Benešovou, manželku Edvarda Beneše.¹⁸⁵ Hana Benešová byla zařazena do sociální vrstvy zámožných obyvatel, jelikož výdělek jejího manžela byl pravděpodobně vyšší než 100 000 Kč ročně.

Obrázek 2

Na fotografii číslo 2 z roku 1923 měla Hana Benešová oblečen komplet světlé barvy, sestávající z šatů střižených mírně nad kotníky a kabátku s dlouhými, na koncích mírně rozšířenými rukávy. Kabátek byl opatřen ozdobným límcem, na kterém byly ornamenty, stejně jako ve spodní části kabátku a na konci rukávů.¹⁸⁶

¹⁸⁵ Edvard Beneš – 1918 – 1935 ministr zahraničí, 1921 – 1922 předseda vlády, 1919 – 1926 a 1929 – 1935 poslanec Národního shromáždění, 1935 – 1938 prezident republiky, 1940 – 1945 prezident v exilu, 1945 – 1948 prezident republiky.

¹⁸⁶ ZÍDEK, Petr. *Hana Benešová: neobyčejný příběh manželky druhého československého prezidenta (1885-1974)*. Praha: Knižní klub, 2014. S. 83.

Obrázek 3

Snímek číslo 3 pochází z roku 1924. Hana Benešová měla oblečeny dlouhé šaty s volány, střižené nad kotníky. Na šatech měla oblečen dlouhý, jednoduchý kabát.

Obrázek 4

Fotografie číslo 4 pochází z roku 1926 a je na ní zobrazena Hana Benešová s československou elitou¹⁸⁷. Hana Benešová měla oblečeny vzorované šaty střižené do poloviny lýtek. Na šaty oblékla vzorovaný kabát s ornamenty, opatřený širším límcem s kožešinou, střižený pod kolena.¹⁸⁸

¹⁸⁷ Zleva Edvard Beneš, Antonín Švehla, Hana Benešová, diplomat František Chvalkovský, Tomáš Garrigue Masaryk, Karel Čapek (29. 9. 1926).

¹⁸⁸ ZÍDEK, Petr. *Hana Benešová: neobyčejný příběh manželky druhého československého prezidenta (1885-1974)*. Praha: Knižní klub, 2014. S. 86.

Obrázek 5

Fotografie číslo 5 byla pořízena v roce 1938¹⁸⁹ a zobrazuje manžele Benešovi při účasti na volbách. Hana Benešová na sobě měla oblečen kostýmek sestávající z halenky, saka a sukně. Halenka měla puntíkový vzor a byla u krku zdobena vázáním či límečkem, sako mělo širší klopky a sukně byla opatřena rozparkem a sahala do poloviny lýtek.¹⁹⁰

¹⁸⁹ Květen 1938.

¹⁹⁰ ZÍDEK, Petr. *Hana Benešová: neobyčejný příběh manželky druhého československého prezidenta (1885-1974)*. Praha: Knižní klub, 2014. S. 96-97, obrázek č. 6.

Obrázek 6

Obrázek 7

Na fotografiích číslo 6 a 7 z roku 1938¹⁹¹ měla Hana Benešová oblečen kostýmový komplet. Halenka byla zdobená puntíky (stejně jako halenka na snímku číslo 5) a u krku byla opatřena vázáním, sako se širokými klopami bylo zapnuté na jeden knoflík a sukně s rozparkem byla střižena do poloviny lýtek. Přes sako měla oblečen kabátek či pelerínu a v ruce držela kožešinu, která pravděpodobně sloužila jako ozdoba kompletu.¹⁹²

Hana Benešová (1.A) měla na všech fotografiích oděvy odpovídající módním trendům. Na obrázku číslo 2 ornamenty, přepásání úrovni pasu, rozšířené rukávy i délka sukně přesně kopírovaly módní trendy dvacátých let. Na fotografii číslo 3 se módní trendy projeví také v délce šatů a zdobením pomocí volánů. Taktéž fotografie číslo 4, na které byla Hana Benešová ve vzorovaném kabátu, odpovídala trendům dvacátých let. Na fotografii číslo 5 z roku 1938 se Hana Benešová objevila v kostýmku, který byl v té době jedním z nejoblíbenějších a nejvíce módních typů oděvu. Stejně tak na obrázcích číslo 6 a 7.

¹⁹¹ 30. 10. 1938.

¹⁹² ZÍDEK, Petr. *Hana Benešová: neobyčejný příběh manželky druhého československého prezidenta (1885-1974)*. Praha: Knižní klub, s. 2014. 134, 136.

2.A

Fotografie ve skupině 2.A vyobrazují dcery majitele slévárny v Praze Karlíně. Tato rodina je zařazena do vrstvy zámožných obyvatel (v tabulce skupina A), jelikož roční finance rodiny se pravděpodobně pohybovaly nad 100 000 Kč.¹⁹³

Obrázek 8

Fotografie číslo 8 zachycuje dceru (asi 44 let) majitele slévárny v Praze – Karlíně a malou dívku (asi 9 let), její neteř. Žena měla oblečeny jednoduché šaty, s výstřihem do „V“ s lemovaným krajkovým zdobením. Šaty byly střiženy do poloviny lýtek a byly směrem dolů mírně rozšířeny pomocí skladů. Přes šaty měla žena oblečen zapínací, lehký svetr. Svetr se začal rozšiřovat na počátku dvacátých let, byl praktickým a sportovním prvkem oděvu.

¹⁹³ Zdroj – osobní archiv Ing. Dany Křivánkové.

Obrázek 9

Na fotografii číslo 9, taktéž z konce dvacátých let se nacházejí po stranách od mladé dívky dvě dcery majitele slévárny. Žena vlevo (asi 44 let) měla šaty se vzorem, dlouhými rukávy, střižené pod kolena. Kolem krku byly šaty pravděpodobně ozdobeny krajkou. Šaty byly volné, neobepínaly siluetu a byly přepásány v úrovni mírně nad boky.

Žena na pravé straně (asi 42 let) od děvčete měla oblečeny kostkované šaty sahající pod kolena, opatřené límečkem a přepásáním v úrovni mírně nad boky. Přes šaty měla oblečen svetr, jako praktický a módní prvek.

Fotografie číslo 8 vypovídá o faktu, že některé módní trendy přetrvávaly a byly kombinovány s trendy dalších let. Kupříkladu přepásání v úrovni mírně nad boky bylo záležitostí spíše trendů před rokem 1925, zatímco vzorované materiály se začaly prosazovat až po roce 1927. Sportovní a praktický styl šatů byl typický pro druhou polovinu až konec dvacátých let.

Oděvy žen na obrázcích 8 i 9 odpovídaly módním trendům doby. Střih, vzorování i zdobení šatů kolem výstřihu na obrázku číslo 9 odpovídalo módním trendům mezi lety 1925 až 1930.

3.A

Skupina fotografií 3.A zobrazuje dcery vedoucího stavebního odboru železničního resortu Ministerstva dopravy. Obě ženy se provdaly za železniční inženýry. Rodina je zařazena do vrstvy zámožných obyvatel (v tabulce skupina A) s ročním výdělkem nad 100 000 Kč.

Obrázek 10

Na fotografii číslo 10 z roku 1937 se nachází dcery vedoucího stavebního odboru železničního resortu Ministerstva dopravy, obě byly provdány za železniční inženýry. Žena vlevo (25 let) měla oblečen módní, tmavý kabát sahající po kolena, ozdobený kožešinou. Žena vpravo (17 let) měla světlý kabát s velkými klopami, zapnutý na velké knoflíky a přepásaný páskem.

Obrázek 11

Obrázek číslo 11 byl pořízen v roce 1938 a zobrazuje železničního inženýra a jeho ženu (18 let). Kostýmek, který měla žena oblečen, odpovídal módě druhé poloviny třicátých let. Móda v té době prosazovala přirozenou linii ženského těla. Módní bylo klenuté poprsí, na něž se u tohoto kostýmku klade důraz pomocí zvláště střižených klop, útlý pas, v tomto případě opticky zúžený sepnutím, oblé boky a širší ramena, kterých se v tomto případě dosáhlo pomocí nadýchaných rukávů. Kostýmek sestávající ze saka, světlé blůzky a pouzdrové sukně sahající po kolena byl v době, kdy byla tato fotografie pořízena, rozhodně velice módní.¹⁹⁴

¹⁹⁴ Viz kapitola 3.5 Módní trendy 30 let.

Obrázek 12

Fotografie číslo 12 z roku 1938 zobrazuje znovu železničního inženýra a jeho ženu (18 let), která má tentokrát oblečen kabát s řadou knoflíků, kožešinovým límcem a kapsami ze stejného materiálu, střižený do poloviny lýtek. Kabát byl pravděpodobně vyhotoven v zakázkovém krejčovství či v módním salonu, soudě dle míry originality.¹⁹⁵

Oděvy žen v této skupině odpovídaly módním požadavkům doby a naznačovaly postavení rodiny. Jednalo se o modely extravagantního, módního střihu. Kabátky na fotografiích 10 a 12 měly nevšední střih, kožešinu i knoflíky. Taktéž kostýmek na obrázku číslo 11 byl ve své době velice módní. Oděvy žen ve skupině fotografií 3.A tedy odpovídaly módním trendům doby a ženy si pravděpodobně nechávaly šít oděvy v zakázkových krejčovstvích či salonech.

¹⁹⁵ Zdroj – osobní archiv Ing. Dany Křivánkové.

4.3.2 Vyšší střední vrstva

1.B Herečky¹⁹⁶

2.B Manželka prokuristy

Další skupina fotografií (2.B) zobrazuje manželku prokuristy neboli vedoucího pracovníka železářství U Rotta na Starém Městě. Žena má údajně na náhrobku napsáno, že byla manželkou prokuristy, což značí význam jeho pozice.¹⁹⁷ Ženy v této skupině fotografií lze dle finanční situace rodiny zařadit do vyšší střední vrstvy (v tabulce skupina B.) s výdělkem mezi 20 000 a 100 000 Kč.

Obrázek 13

Na fotografii číslo 13 z roku 1927 pořízené při pobytu v lázních Poděbrady, se jako druhá vlevo dole nachází manželka prokuristy (53 let) železářství u Rotta. Z oděvu je vidět pouze světlý kabát s většími klopami mírně zúžený v oblasti pasu, střižený do poloviny lýtek.

¹⁹⁶ Viz kapitolu 6.2.4. Herečky první republiky.

¹⁹⁷ Zdroj – vzpomínky a archiv rodiny Pacovských.

Obrázek 14

Obrázek číslo 14 zobrazuje manželku prokuristy (56 let) se svým synem, právníkem, znovu v Poděbradech, tentokrát ale v roce 1930. Je velice pravděpodobné, že žena má na sobě stejný kabát jako na předchozí fotografii. Pokud ne stejný, tak velice podobný, kabát na druhé fotografii se liší pouze kožešinou přidanou na límec, která mohla být odepínací.¹⁹⁸ Tím pádem by žena nemusela kupovat nový, stačilo ho doplnit pouze tímto detailem, aby vypadal jinak. I když si žena mohla dovolit koupit nový kabát, znamenalo by to pro ni zbytečný výdaj.

¹⁹⁸ Viz kapitolu 5.1 Šití a domácí výroba oděvů – vzpomínky Zity Kabátové na přešívání.

Obrázek 15

Fotografie číslo 15 zobrazuje manželku prokuristy (56 let) v Jáchymově a pochází z roku 1930. Žena má na sobě černé šaty, na nichž má oblečen zapínací svetr se vzorem.

Obrázek 16

Fotografie číslo 16 ze třicátých let zobrazuje manželku prokuristy po levé straně. Měla oblečen kostým tmavé barvy sestávající z halenky s límečkem a zapínáním na knoflíky, černého saka a pouzdrové sukně do poloviny lýtek opatřené rozparkem. Detail rozparku napovídá, že mohla být fotografie pořízena v polovině třicátých let, protože v této době se právě rozšiřoval tento módní trend.¹⁹⁹

¹⁹⁹ Viz kapitola 3.5 Módní trendy 30. let.

Obrázek 17

Fotografie číslo 17 byla pořízena znovu v lázních Poděbrady, tentokrát v roce 1933. Žena (59 let) na sobě měla oblečeny šaty střižené mírně nad kotníky, ozdobené v dekoltáži pruhem látky zavázané v uzel. Šaty byly mírně zúžené v oblasti pasu, s krátkými podkasanými rukávy a mírně rozšířenou sukní, pomocí princesového střihu, opatřenou sklady. V tomto případě se jednalo zjevně o jednu z nejlepších šatů, které žena měla, soudě dle dekorativních prvků a světlé barvy. Nadýchané rukávy i sklady ve spodní části sukně přesně odpovídaly trendům počátku třicátých let.

Obrázek 18

Fotografie číslo 18, na které je znovu zachycen prokurista s manželkou (61 let) pochází tentokrát z roku 1935. Manželka prokuristy měla oblečeny stejné šaty jako na fotografii číslo 17, která pocházela z roku 1933. Faktem ale je, že všechny prvky oděvu stále odpovídaly módním trendům doby.

Obrázek 19

Fotografie číslo 19 zobrazuje prokuristu s manželkou (65 let) pravděpodobně v roce 1939. Žena měla oblečeny šaty se vzorem, se zvláštní, asymetrickou dekorací v přední části, pravděpodobně se jednalo o šaty zavínovací, zapínané na boku. Šaty vytvářely díky svému střihu módní záhyby a vlnění.

Žena, patřící do skupiny 2.B, dle fotografií oblékala jeden oděv i několik let za sebou. Pravděpodobně pro ni byly nové šaty či kabát zbytečným výdajem, nebo ty, které střídala, pořídila za větší částku peněz a chtěla je dostatečně unosit a využít. Mohlo se také jednat o otázku vkusu a oděvy, které nosila více let po sobě, se jí mohly více líbit nebo mohly být pohodlné. V každém případě se žena oblékala střídavě, elegantně a prakticky. Její oděvy odpovídaly dobovým módním trendům.

3.B

Ženou v další skupině fotografií (3.B) je dcera bohatého statkáře. Byla manželkou právníka, který pocházel z rodiny prokuristy železářství u Rotta. Před svatbou žena údajně obdržela velké věno, díky kterému byli manželé finančně i materiálně zaopatřeni v prvních letech manželství. Mladá rodina je kvůli prostředí, ze kterého pocházela, zařazena do vyšší střední vrstvy.

Obrázek 20

Obrázek číslo 20 z roku 1933 zachycuje právníka s manželkou (22 let), která byla zároveň dcerou bohatého sedláka. Žena na sobě měla šaty pod kolena, zapnuté na knoflíky, které zároveň sloužily jako dekorace. Přes šaty měla oblečené světlé sako. Šaty

se rozhodně hodily do dobových módních trendů, i když byly pravděpodobně vyrobeny před rokem 1933.

Obrázek 21

Fotografie číslo 21 zachycující manželku právníka (22 let) byla pořízena v roce 1933 v Itálii. Tento model lépe odpovídal nastupujícím módním trendům než šaty na předchozí fotografii. Šaty měly výstřih do „V“, ozdobené knoflíky. Totéž zdobení se objevilo i nad pasem, který byl zúžen lehkým přepásáním. Šaty měly dlouhé rukávy a byly střiženy do poloviny lýtek, zároveň byly ve spodní části ozdobeny velkými sklady, což přesně odpovídalo módě, která přišla mezi lety 1933 až 1934.²⁰⁰

²⁰⁰ Viz kapitola 3.5 Módní trendy 30. let.

Obrázek 22

Fotografie číslo 22 z roku 1935 zachycuje rodinu právníkovy manželky (24 let), která se nachází úplně vpravo. Žena měla oblečeny šaty z lehkého materiálu, sahající ke kotníkům, s balónovými rukávy a dekoltáží ozdobenou pruhem látky svázané v uzel. Šaty byly přepásány páskem v úrovni přirozeného pasu.

Obrázek 23

Na obrázku číslo 23 z roku 1937 se nachází manželka právníka (26 let). Žena měla oblečen vzorovaný kostýmový komplet doplněný světlou halenkou. Sako mělo krátký rukáv, velké klopy, a sukně byla střižena do úrovně pod kolena.

Obrázek 24

Fotografie číslo 24 pochází z roku 1938. Zobrazuje manželku právníka. Žena (27 let) měla oblečenu halenku s kulatým límečkem, sukni do poloviny lýtek a svetr. Všechny prvky jejího oděvu odpovídají módním trendům závěru třicátých let. Svetr byl opravdu oblíbený doplněk ženského oděvu již ve třicátých letech. Kromě této fotografie mají ženy oblečen svetr také na dalších fotografiích²⁰¹, což je důkazem oblíbenosti tohoto módního prvku.

Žena ze skupiny fotografií 3.B měla na všech fotografiích oblečeny oděvy odpovídající trendům daného období. Kostýmek na fotografii číslo 23, svetr na fotografii číslo 24 i střihy šatů na dalších fotografiích odrážely módu dané doby.

²⁰¹ 8, 9, 15, 24, 37, 38

4.B

Další skupina fotografií (4.B) zobrazuje manželku výše postaveného úředníka v cukrovarnickém průmyslu, která byla v domácnosti. Rodina žila nejprve ve Vídni a po roce 1923 se přestěhovala do Prahy. Rodinu lze zařadit do vyšší střední vrstvy (B.), s ročními rodinnými příjmy mezi 20 000 až 100 000 Kč.

Obrázek 25

Na obrázku číslo 25 z roku 1926 lze vidět manželku úředníka (34 let) s dětmi. Žena měla oblečen rovně střižený kabát s kožešinou na límci a na koncích rukávů. Rovný střih kabátu byl typický pro dvacátá léta, ve třicátých se většinou nosily kabáty více vypasované. Kabáty s kožešinou byly v meziválečném období obecně velice oblíbené, přičemž kožešina byla znakem vyššího postavení.²⁰² Méně kvalitní kožešiny z méně ceněných zvířat, kupříkladu z králíka, se daly koupit za nižší cenu.²⁰³ Bohužel nemáme informace o tom, z jakého materiálu měla žena kožešinu.

²⁰² Viz kapitoly 3.4 Módní trendy 20. let a 3.5 Módní trendy 30. let.

²⁰³ Viz kapitola 6.2 Herečky první republiky.

Obrázek 26

Na fotografii číslo 26 pořízené v roce 1928 měla manželka (36 let) úředníka šaty se vzorem, a dalšími dekorativními prvky. Oděv byl přepásán v úrovni boků, měl dlouhé rukávy a byl střižen do poloviny lýtek. V tomto případě se na šatech promítala móda předchozích let, kdy bylo módní právě přepásání pod přirozeným pasem, šaty se šily volnější. Kombinace vzorů – v tomto případě vzorování s rovnými pásy světlejší látky – byla módní od poloviny dvacátých let.²⁰⁴

²⁰⁴ Viz kapitola 3.4.2 1925 – 1928.

Obrázek 27

Fotografie číslo 27 z roku 1929 zobrazuje manželku (37 let) úředníka. Žena měla oblečeny volnější šaty se vzorem, tmavým límečkem a dekorací v podobě pruhu látky v dekoltáži. Šaty měly dlouhé rukávy, byly přepásány v úrovni boků a střiženy pod kolena. Oděv odpovídal módě druhé poloviny dvacátých let, kdy byly módní volné šaty, přepásané v bocích, s podkasaným živůtkem.²⁰⁵

²⁰⁵ Viz kapitola 3.4.2 1925 – 1928.

Obrázek 28

Obrázek číslo 28 pochází z roku 1930. Žena (38 let) měla oblečen komplet sestávající z šatů a krátkého kabátku. Šaty byly vzorované, měly upnutý živůtek a sukni střiženou po kolena, opatřenou řasením.

Obrázek 29

Fotografie číslo 29 z roku 1930, která zachycuje manželku (38 let) úředníka, spolu s dalšími fotografiemi²⁰⁶ demonstruje oblibu kabátu s kožešinou v meziválečných letech.

²⁰⁶ 3, 4, 10, 12, 13, 14, 25, 31, 49.

Obrázek 30

Na fotografii číslo 30 z roku 1930 měla žena oblečenu halenku s límečkem, skládanou sukni pod kolena a lehký kabátek s rozšířenými rukávy, které byly v módě spíše do poloviny dvacátých let. Oděv je tak kombinací módních trendů různých let.

Obrázek 31

Fotografie číslo 31 zobrazuje ženu (41 let) znovu v kabátu s kožešinou kolem krku, tentokrát v roce 1933.

Obrázek 32

Na fotografii číslo 32 z roku 1933 je zachycena manželka (41 let) úředníka. Fotografie byla pořízena při výletě, což bylo pravděpodobně důvodem toho, že si žena oblékla šaty sportovnějšiho charakteru bez rukávů. Šaty byly vzorované, měly dekoraci v dekoltáži v podobě látky uvázané do uzlu, byly přepásané v pase, od boků směrem dolů byly opatřeny sklady a sahaly do poloviny lýtek.

Obrázek 33

Obrázek 34

Fotografie číslo 33 a 34 z roku 1935 zobrazují manželku úředníka (43 let, druhá zprava, zároveň fotografie celé postavy na snímků číslo 34). Snímky byly pořízeny při výletě. Žena na sobě měla šaty se vzorem, nadýchanými rukávy a dekorací kolem dekoltáže. Oděv byl střižen do poloviny lýtek, byl přepásán v pase a směrem dolů mírně rozšířen. Díky nadýchaným rukávům, důrazu na horní část těla, ženské tvary a rozšířené sukni odpovídal tento oděv módním trendům doby před polovinou třicátých let.

Oděvy ženy ze skupiny fotografií 4.B byly většinou vzorované, pravděpodobně se jednalo o vkus konkrétní dámy. Její oděvy však odpovídaly módním trendům meziválečné doby, byly střiženy prakticky a střídmě.

5.B + 6.B

Další dvě skupiny fotografií (5.B, 6.B) zobrazují dvě rodiny. První sestávala z otce – majora četnictva, odborníka na daktyloskopii; jeho manželky, která byla v domácnosti. V druhé rodině byl syn majora četnictva, povoláním kardiolog. V létě byl lékařem v lázních Poděbrady. Jeho manželka pocházela z rodiny bankéřů a právníků a sama studovala Filozofickou fakultu Univerzity Karlovy, po studiích však zůstala v domácnosti a až po několika letech pracovala v knihovně Výzkumného ústavu pedagogického.²⁰⁷ Celá rodina (manželka četnického majora, manželka kardiologa) byla zařazena do skupiny vyšší střední vrstva (B.) s ročními příjmy mezi 20 000 Kč a 100 000 Kč.

Obrázek 35

Na fotografii číslo 35, pravděpodobně z roku 1938, měla manželka lékaře oblečeny vzorované šaty, které ve vrchní části kopírovaly siluetu a od pasu dolů se rozšiřovaly,

²⁰⁷ Zdroj – osobní archiv Anny Benešové.

byly střiženy pod kolena. Na šatech měla žena oblečené sako klasického střihu, pravděpodobně s vycpávkami na ramenou, které byly v módě již od počátku třicátých let.

Obrázek 36

Snímek číslo 36 zachycuje rodinu četnického majora s manželkou, synem a dcerou, která byla právničkou. Starší žena měla na sobě vzorované šaty obepínající siluetu, opatřené krajkou v dekoltáži. Mladší žena na sobě měla oblečené tílko světlé barvy se širšími ramínky, které bylo zastrčené do vzorovaných krátkých kalhot, střižených do poloviny steh. Pravděpodobně se jednalo o rok 1938.²⁰⁸

²⁰⁸ Oděv mladé ženy na snímku číslo 36 lze přirovnat k filmovému kostýmu Nataši Gollové, viz kapitola 6.2 Herečky první republiky.

Obrázek 37

Na fotografii číslo 37 měla manželka majora oblečenu halenku světlé barvy, s límečkem a dlouhými rukávy, zapnutou na knoflíky s přepásáním v pase. Druhou částí oděvu byla dlouhá sukně ke kotníkům.

Obrázek 38

Na fotografii číslo 38 z roku 1935 měla žena oblečeny jednoduché šaty sahající po kotníky, opatřené dekorací v dekoltáži a sklady v dolní části sukně. Přes šaty měla opět oblečen svetr.

Obrázek 39

Na obrázku číslo 39 z roku 1938 byla zachycena manželka lékaře vpravo, pravděpodobně se svou matkou (rodina bankéřů a právníků) a malou dcerou. Žena vlevo měla oblečen klasický kostým, sestávající ze saka a halenky s límečkem a velkými knoflíky. Sako s rovným stříhem ramen, zvýrazněným pravděpodobně pomocí vycpávek, bylo zúženo v oblasti pasu. Sukně byla úzkého tvaru, střižena do poloviny lýtek, opatřena pravděpodobně rozparky, nebo sklady ve spodní části.

Žena po pravé straně měla oblečeny vzorované šaty s límečkem, které byly od pasu dolů rozšířeny. Na šatech měla oblečen kabát světlé barvy s užšími klopami prodlouženými směrem dolů a páskem v úrovni pasu. U kabátu lze znovu pozorovat důraz na rovná ramena.

Obrázek 40

Na fotografii číslo 40 z roku 1938 je zachycena manželka lékaře s dcerou. Žena měla oblečeny šaty, jejichž horní část byla zdobena horizontálními pruhy. Šaty měly krátké rukávy, límeček, kapsy na hrudi a pásek v pase. Dolní část šatů, sukně měla vertikální pruhy, byla střižena do poloviny lýtek a mírně rozšířena.

Ženy ze skupiny 5.B a 6.B se oblékaly elegantně, módě a přiměřeně svému věku i postavě. Oděvy kopírovaly módní trendy a hodily se pro ženy vyšší střední vrstvy.

7.B

Následující skupina fotografií (7.B) zobrazuje ženy z rodiny obchodníka s kůžemi.²⁰⁹ Rodina, která měla 4 děti, pocházela z Prahy. Šaty si její členové nechávali šít u domácí švadleny, která byla jejich příbuznou. Rodina byla kvůli povolání otce zařazena do vyšší střední vrstvy (B.) s ročním platem mezi 20 000 a 100 000 Kč.²¹⁰

Obrázek 41

Na fotografii číslo 41 lze vidět jako druhou zleva dívku (asi 13 let), která se narodila roku 1914 do rodiny obchodníka s kůžemi. Fotografie byla pořízena mezi lety 1926 až 1928. Mladá dívka měla oblečeny bavlněné šaty s límečkem a krátkými rukávy, dekoltáž byla zdobena dekorací. Šaty, zdobené sklady ve spodní části, byly střiženy do úrovně kolen a přepásány v úrovni přirozených boků. Oděv přepásaný v úrovni boků odpovídal spíše módě doporučované v počátcích dvacátých let, přesto byl pravděpodobně v této době stále velice módní.

Bohužel nejsou k dispozici informace o dalších lidech na fotografii. Pokud se však zaměříme na dívku stojící jako třetí zleva, je patrné, že byla o několik let mladší než již zmíněná, třináctiletá dívka. Při srovnání oděvů těchto dvou děvčat lze zjistit, že dívka vlevo je již oblečena jako dospívající. Důkazem tohoto faktu je větší zdobnost oděvu,

²⁰⁹ Jednalo se o velkoobchod, se sídlem v ulici Elišky Krásnohorské na Starém Městě.

²¹⁰ Tato skupina fotografií je jediná, u které se dochovaly poznámky o materiálu a barvě oděvu.

módně střižené, krátké vlasy a boty na klínku či nižším podpatku. Mladší dívka, měla jednodušší šaty, dlouhé vlasy a boty s rovnou podrážkou.

Obrázek 42

Fotografie číslo 42 zachycuje manželku (41 let) obchodníka s kůžemi. Snímek byl pořízen v roce 1933 při pobytu v lázních. Žena na sobě měla šaty šedomodré barvy ušité z hrubší, pravděpodobně lněné látky. Šaty v horní části připomínaly košilový střih s límečkem, zapínáním na knoflíky, končícím v pase a s krátkými rukávy. Byly přepásané v úrovni pasu a sukň, střižená pod kolena byla opatřena sklady, které sukni rozšiřovaly. Tento oděv odpovídal módě, která díky skladům a košilovému živůtku, působila velice formálně a elegantně, ale zároveň prakticky a jednoduše.

Obrázek 43

Na fotografii číslo 43 je zachycen majitel obchodu s kůžemi se svou manželkou (asi 42 let) v roce 1934 nebo 1935. Kostýmový komplet, který měla žena na sobě, byl sestaven z halenky, saka s přepásáním v úrovni přirozeného pasu a sukně zdobené dekorativními sklady, střižené do poloviny lýtek. Měl tmavohnědou barvu a byl vyroben z vlny. Tato fotografie, spolu s dalšími snímky,²¹¹ demonstruje oblibu kostýmových kompletů mezi ženami ve třicátých letech dvacátého století.

²¹¹ 5, 6, 7, 11, 16, 23, 39, 43, 55.

Obrázek 44

Fotografie číslo 44, pravděpodobně z roku 1936, zobrazuje tři ženy (zleva - asi 22, 44, 19 let). Žena úplně vlevo,²¹² dcera obchodníka s kůžemi, měla tmavě modré hedvábné šaty se vzorem a nadýchanými rukávy. Vzorované šaty a nadýchané rukávy odpovídaly módě dané doby.²¹³ Žena uprostřed, manželka obchodníka, měla bílé, hedvábné šaty s krátkými rukávy, střižené nad kotníky. A žena úplně vpravo, druhá dcera obchodníka,²¹⁴ měla oblečenu bílou halenku a pravděpodobně žerzejový²¹⁵ komplet svetru a sukně se sklady, střižené nad kotníky. Tato fotografie zachycuje průřez módních trendů poloviny třicátých let.

²¹² Studovala takzvanou rodinnou školu, poté pracovala v obchodě u otce a dle vyprávění se ráda hezky oblékala, byla „parádnice“.

²¹³ Viz kapitola 3.5 Módní trendy 30. let.

²¹⁴ Studovala reálné gymnázium a pak 4 roky studium na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy, do 1939, kdy byly uzavřeny vysoké školy.

²¹⁵ Žerzej neboli úplet je označení pro lehké až středně těžké pleteniny. Materiál je měkký na omak, dobře splývá, je nemačkový, mírně roztažný a elastický. Povrch má hladký či lehce členitý. Pozn. aut.

Obrázek 45

Fotografie číslo 45 z roku 1938 zobrazuje dcery obchodníka s kůžemi. Žena vlevo (24 let) měla světle zelené šaty s tmavě zelenými dekoracemi, opatřené knoflíky. Oděv byl v pase zúžen, dále kopíroval postavu a končil v polovině lýtek. Šaty ženy napravo (21 let) měly modrou barvu a pestrý květinový vzor. Rukávy šatů byly balónové, šaty byly přepásány mírně nad úroveň přirozeného pasu a pod úroveň stehů byly mírně rozšířeny. Typickými módními prvky druhé poloviny třicátých let byly balónové rukávy a zdůraznění linie těla.²¹⁶

²¹⁶ Viz kapitola 3.5 Módní trendy 30. let.

Obrázek 46

Fotografie číslo 46 byla pořízena v roce 1938 a je na ní zachycena dcera obchodníka. Žena (21 let) měla světle béžové, dvoudílné šaty s červeno hnědými doplňky. Horní část šatů byla opatřena límečkem a krátkými rukávy s dekoracemi a knoflíky. Šaty byly přepásány v úrovni přirozeného pasu. Sukně do poloviny lýtek byla na bocích upnutá a dále volnější, opatřena sklady v dolní části.

Ženy z rodiny obchodníka s kůžemi, ze skupiny 7.B, se odívaly dle módních trendů doby. Jejich oděvy na fotografiích připomínaly formální, elegantní módu, byly však praktické a jednoduché, což odpovídalo módě první republiky.

4.3.3 Nižší střední vrstva

1.C + 2.C

Další skupina fotografií (1.C, 2.C) zobrazuje Marii (narozena 1905), profesorku na reálce a Emmu (narozena 1907), harfenistku lázeňského orchestru v Karlových Varech. Rodina žila v Praze. Otec těchto dvou žen byl doktorem hudebních věd a působil na Pražské konzervatoři. Rodina byla zařazena do skupiny (C), nižší střední vrstva s příjmy do 20 000 Kč za rok.²¹⁷

Obrázek 47

Na fotografii číslo 47 se nachází Marie (15 let), jako studentka Učitelského ústavu. Měla na sobě halenku s velkými puntíky a sukni, oboje převázané mírně nad linií přirozeného pasu, což v roce 1921 nebylo zcela v módě, spíše se linie posouvala mírně pod přirozený pas. Jedná se o rok 1920, kdy bylo v módě právě vrstvení částí oděvu. Bohužel na tomto ateliérovém snímku není vidět délka šatů. Krátké rukávy kimonového střihu odpovídaly módě dvacátých let, stejně tak i sukně, která měla pravděpodobně

²¹⁷ Zdroj – rodinný archiv Ing. Jitky Říhové.

připomínat v té době módní, soudkovitý tvar. Oděv byl celkově velice jednoduchý, důvodem pravděpodobně bude fakt, že jakožto studentka nemohla mít Marie žádné složité módní výstřednosti, ale zároveň rok 1920, těsně po válce, přinesl uvolnění v odívání, první snahy o zjednodušení střihů.²¹⁸

Obrázek 48

Na snímku číslo 48, pocházejícím z konce dvacátých let, drží bicykl Marie (přibližně 25 let), již jako profesorka na reálném gymnáziu. Šaty s krátkými kimonovými rukávy a horizontálními i vertikálními pruhy, měly naznačený pas mírně pod přirozenou linií a sahaly po kotníky. Ve druhé polovině dvacátých let byly módní kombinace různých vzorů a taktéž pruhů, a také pohodlné, praktické a sportovní oblečení, což znamená, že oděv na této fotografii odpovídal módě konce dvacátých let.²¹⁹

²¹⁸ Viz kapitola 3.4 Módní trendy 20. let.

²¹⁹ Viz kapitola 3.4 Módní trendy 20. let.

Obrázek 49

Na fotografii číslo 49 je zobrazena Marie (asi 30 let), profesorka na reálce, koncem třicátých let dvacátého století. Marie měla oblečeny černé šaty střižené do poloviny lýtek a kabát světlé barvy končící ve stejné délce jako šaty. Šaty měly pravděpodobně šikmý střih, což bylo charakteristickým znakem třicátých let. Zároveň byly šaty upnuté a odhalovaly linie těla, což také odpovídalo třicátým letům. Kabát byl zdoben velkými knoflíky a širokým pruhem látky uvázaným v uzel.²²⁰

²²⁰ Viz kapitola 3.4 Módní trendy 30. let.

Obrázek 50

Fotografie číslo 50 pochází z roku 1936 a vyobrazuje Marii (31 let), profesorku na reálce a Emmu (29 let), harfenistku. Marie měla oblečen komplet tmavé barvy sestavený z delšího kabátku, zúženého mírně nad linií pasu, a sukně sahající téměř do poloviny lýtek. Akcentovány byly rukávy balonového tvaru a zároveň zdobený dekolt, což odpovídalo módě po roce 1934, kdy byl dáván důraz právě na horní část těla a zároveň na ženské tvary.²²¹ Přes sukni a od pásku směrem dolů sahaly horní díly kabátku, které opticky rozšiřovaly spodní část těla, zdůrazňující právě ženskou siluetu. Oděv je přes svůj zvláštní střih velice střízlivý a jednoduchý, čímž pravděpodobně demonstrovala profesorka na reálce svoje postavení.

Emma – harfenistka – měla šaty se vzorem, přepásané ve stejné linii jako šaty Marie, tedy v linii mírně nad přirozeným pasem. Šaty byly ve spodní části mírně rozšířeny, aby vytvářely módní řasení. Přes šaty měly Emma oblečen dlouhý svetr či kabátek, oblíbený módní doplněk této doby. Její oděv se na první pohled liší svým charakterem od šatů Marie, šaty jsou uvolněnější, nepůsobí tolik usedle jako šaty profesorky, důvodem může být jak odlišný vkus obou žen, tak jejich povolání.²²²

Oděvy žen ze skupiny 1.C a 2.C byly většinou jednoduše střiženy, byly však stále elegantní a módní. Ženy se oblékaly vkusně a přiměřeně svým povoláním.

²²¹ Viz kapitola 3.5 Módní trendy 30. let.

²²² Zdroj – rodinný archiv Ing. Jitky Říhové.

3.C

Další skupina fotografií (3.C) vyobrazuje ženu narozenou v roce 1912. Její manžel byl zaměstnán v letecké továrně Aero. Žena byla zaměstnána jako hospodyně a přivydělávala si uklízením po domácnostech. Rodina žila v Praze, ale některé přiložené fotografie pocházejí ze Šumavy, kam jezdili manželé na návštěvu za příbuznými.²²³

Obrázek 51

Ateliérová fotografie číslo 51 pochází z roku 1930. Je samozřejmé, že na ateliérovou fotografii bylo třeba mít šaty „sváteční“, aby žena (18 let) vypadala dobře a oděv odpovídal dobové módě. Šaty, které měla žena oblečeny, byly volné, neobepínaly postavu, měly nevýraznou dekoltáž, nezvýrazňovaly siluetu. V oblasti dekoltáže měly pouze dekoraci v podobě knoflíků. Šaty byly mírně přepásány nad úrovní přirozených

²²³ Zdroj – Rodinný archiv Kateřiny Polákové.

boků, což bylo záležitostí spíše předešlých let, zároveň měly šaty ale plizované díly, které byly v módě i po čas třicátých let. Tento oděv, i když měl být reprezentativní, úplně neodpovídal novým módním trendům roku 1930. Spíše se jednalo o kombinaci starších trendů, šaty byly pravděpodobně pořízeny v polovině dvacátých let, nebo si je majitelka nechala ušít dle starších módních požadavků. Důvodem těchto faktů mohl být vkus této ženy, či její finanční situace.

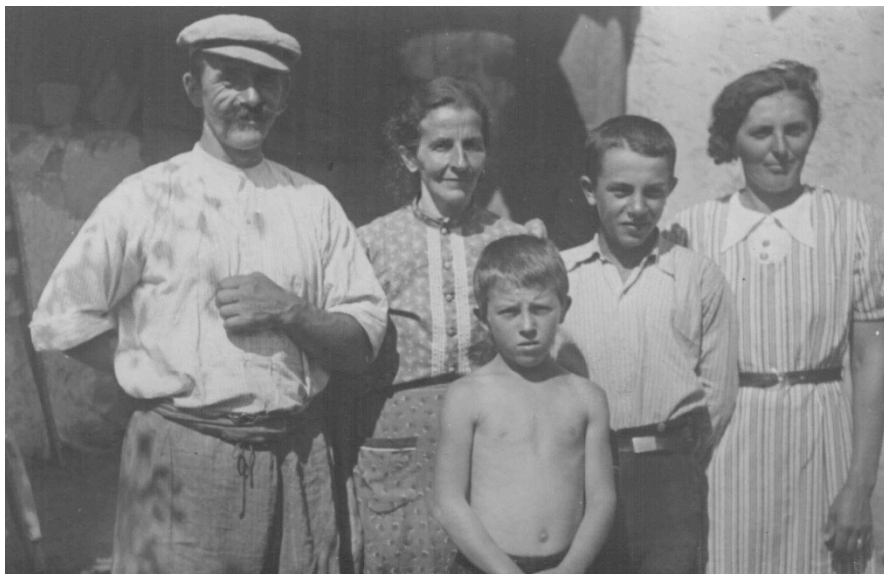

Obrázek 52

Fotografie číslo 52, pocházející pravděpodobně z roku 1930, vyobrazuje manželku (asi 18 let) zaměstnanice v letecké továrně, její matku a nevlastní bratry. Žena na sobě měla oblečeny šaty s ozdobenou dekoltaží, přepásané páskem v oblasti přirozeného pasu, což naznačovalo návrat k ženské siluetě. Sukně byla opatřena sklady a sahala pod kolena, což odpovídalo módním trendům počátku třicátých let. Proto je možné, že fotografie byla pořízena spíše až po roce 1930. Na šaty oblékla žena lehký svetr s ozdobnými prvky v horní části. Tento oděv odpovídal počátku třicátých let. Fotografie byla pořízena při návštěvě ženy u jejích rodičů na Šumavě. Zároveň tedy demonstruje rozdíl v odívání mezi venkovskými a pražskými ženami.

Další žena na obrázku měla oblečen jednoduchý kabátek se čtverečkovanou výšivkou a lemem ve světlejší barvě. Kabátek měl dlouhé rukávy s řasením v oblasti ramen. Sukně byla pravděpodobně ještě opatřena spodničkou, či se jednalo o sukni

užívanou místo zástěry. Byla střižena do poloviny lýtek. Na oděvu ženy, která žila na venkově, není vidět žádný výrazný prvorepublikový módní prvek.²²⁴

Obrázek 53

Fotografie číslo 53, na níž se nachází úplně vpravo manželka zaměstnance v letecké továrně (asi 23 let), byla pořízena v roce 1934 nebo 1935. Na této fotografii na sobě měla žena oblečeny pruhované šaty s límečkem, přepásané v úrovni přirozeného pasu. Límečky a takto vzorované šaty odpovídaly módním trendům poloviny třicátých let.²²⁵

²²⁴Srovnání venkovských a městských oděvů žen je dalším, zajímavým tématem každodennosti, které by mohlo být podrobena bližšímu vědeckému zkoumání.

²²⁵ Viz kapitola 3.5 Módní trendy 30. let.

Obrázek 54

Snímek číslo 54 pochází z roku 1938 nebo 1939. Žena (asi 27 let), na obrázku úplně vlevo, na sobě měla světlou halenku s proužkem a dlouhou sukni s rozparkem. Rozparek se poprvé objevil v polovině třicátých let, takže sukně v tomto případě odpovídala módě, délka sukně do poloviny lýtek také odpovídala módním trendům poloviny, až konce třicátých let. Sukni lze srovnat s fotografií číslo 78, kde měla podobnou Adina Mandlová v roce 1936. Na této fotografii je znovu velice dobře vidět rozdíl mez oděvem venkovským a městským.

Obrázek 55

Fotografie číslo 55 opět zachycuje manželku (29 let) zaměstnance v letecké továrně se svou rodinou ze Šumavy. Pochází z roku 1941. Žena měla oblečen praktický kostýmek, který odpovídal požadavkům doby, navíc sukně sahala těsně pod kolena, což bylo charakteristické právě pro úplný závěr třicátých let a léta čtyřicátá.

Žena ve skupině fotografií 3.C byla na většině fotografií oblečena dle módních požadavků doby. Avšak oděv na fotografii číslo 51 úplně neodpovídal módě doby, kdy byla fotografie pořízena. Na ostatních fotografiích byla žena oblečena prakticky a elegantně.

4.C

Další dvě fotografie zobrazují ženu (J. T.), narozenou v roce 1913, která po obchodní škole nastoupila jako sekretářka, později obchodní referentka ve firmě Dönes a Friedmann. Její manžel pracoval ve stejné firmě, ale bohužel nejsou známy údaje o tom, jakou pozici zde zastával. Otec ženy byl zaměstnán jako redaktor Lidových proudů. Rodina byla zařazena do nižší střední vrstvy (C) s platem do 20 000 Kč.

Obrázek 56

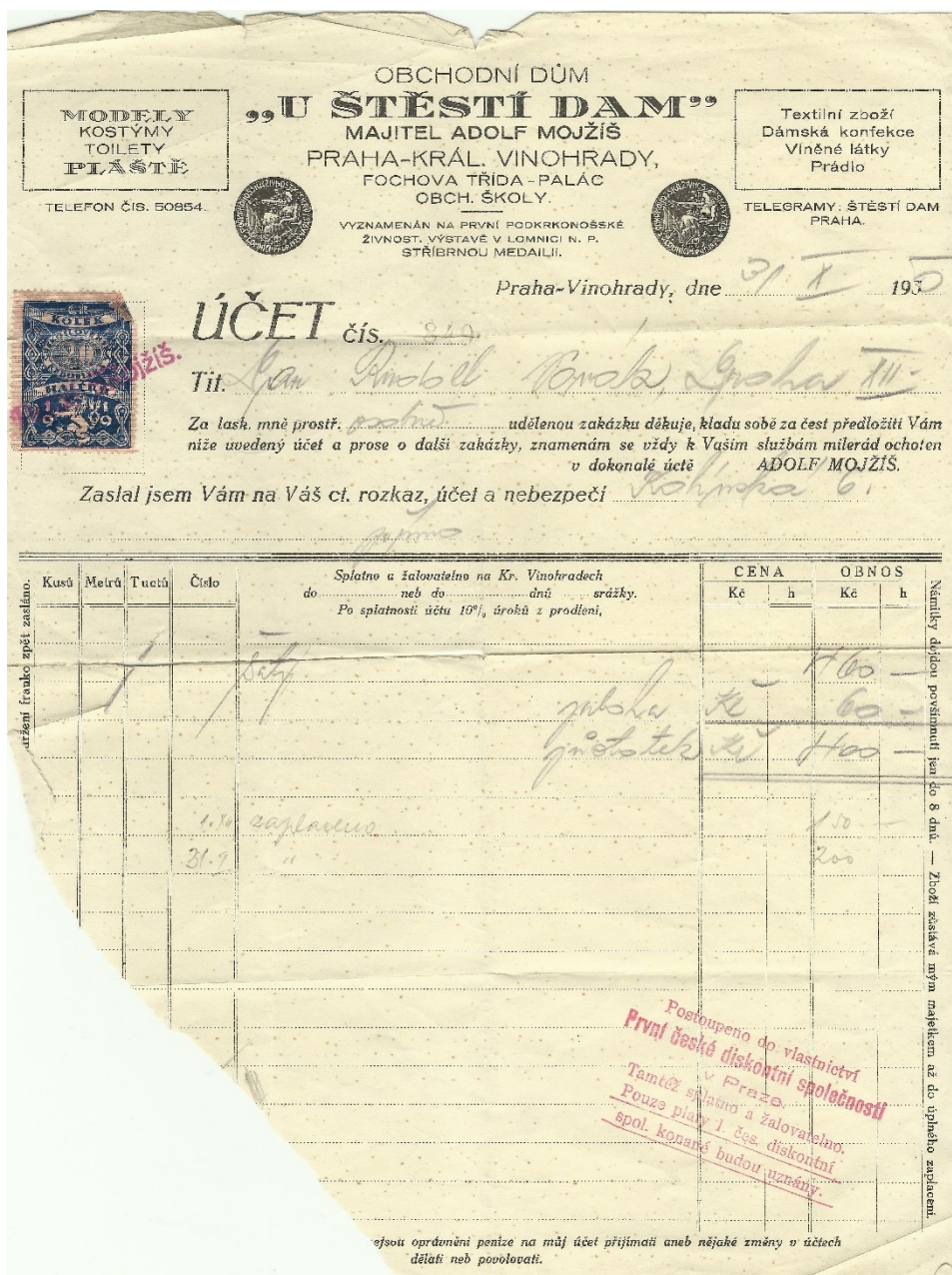
Na fotografii číslo 56, pořízené v roce 1932, byl zachycen manželský pár při sletě všesokolském na Václavském náměstí. Při této významné události si žena (19 let) pravděpodobně vzala na sebe jedny z nejlepších „svátečních“ šatů, které měla. Pod šaty měla vzorovanou halenku, s krátkým rukávem a kulatým límečkem. Vrchní díl šatů byl opatřen ramínky a živůtek byl oddělen od sukneš páskem s mašlí v úrovni přirozeného pasu. Od pasu dolů byly šaty skládané, aby vytvářely mírně rozšířenou siluetu. Byly střiženy těsně pod kolena. Tyto šaty odpovídaly módním trendům počátku třicátých let, kdy se znovu začala zdůrazňovat ženská silueta, šaty byly v pase a na bocích upnutější a dále se rozšiřovaly. Ovšem kombinace dvou materiálů, v tomto případě v podobě halenky a šatů, a také dvou vzorů, patřily spíše do módy konce dvacátých let. Na modelu byly tedy patrné vlivy dřívějších trendů i trendů nových, žena však zvolila model odpovídající dobové módě.

Obrázek 57

Na fotografii číslo 57 z roku 1932 je zachycena J. T. (uprostřed). Měla oblečenu bílou halenku s dlouhým rukávem a dekorací v dekoltáži. Sukně, střižena pod kolena, byla opatřena řasením, aby vytvářela mírné rozšíření siluety.

Na oděvech, které žena ze skupiny 4.C měla oblečeny na fotografiích, byly patrné vlivy módy předchozích let. Oblékala se však elegantně a její šaty odpovídaly módním trendům meziválečné doby.

Obrázek 58

Fotografie číslo 58 zobrazuje účtenku z 31.10. 1930, pocházející z obchodního domu „U Štěstí dam“,²²⁶ který se nacházel v Praze – Královských Vinohradech. Z účtenky lze zjistit, že nakupujícím byl pan Novák, otec J. T, které bylo v té době 17 let. Pravděpodobně se jednalo o nákup šatů, které stály asi 400 Kč, dle poznámek v tabulce. Cena však napovídá, že šlo pravděpodobně o ušití celých šatů či o koupi nového modelu v konfekci. Mohlo se jednat o koupi dražších šatů ke slavnostní příležitosti.

²²⁶ ZOLA, Émile. *U Štěstí dam*. 2. vyd. Praha: Odeon, 1969.

4.3.4 Sociálně nejslabší vrstvy

Skupina fotografií D je sestavena z různých fotografií žen ze sociálně nejslabších vrstev z Prahy. Ženy byly zařazeny do této skupiny, protože příjem jejich rodin mohl dosahovat maximálně 10 000 Kč za rok. Skupina obsahuje snímky žen s různým povoláním²²⁷ – květinářka, zmrzlinářka, pouliční hudebnice, trhovkyně, prodavačka novin.²²⁸

Obrázek 59²²⁹

Na fotografii číslo 59 jsou zachyceny ženy ze sociálně nejslabší vrstvy v Praze. Všechny na sobě měly oblečeny sukně sahající od pasu po kotníky a jednobarevné haleny. Ženy měly přes sukně oblečeny zástěry a na hlavě šátky zavázané na uzel.

²²⁷ Fotografie byly pořízeny za účelem etnografického výzkumu pražského dělnictva. Všechny pocházejí z meziválečné doby. Nejsou však přesně datovány.

²²⁸ Květinářky a prodavačky hub si pravděpodobně obstarávaly svoje zboží samosběrem. Taktéž prodavačky různých plodin, masných nebo mléčných výrobků a vajec, mohly přivážet zboží ze svého vlastního zdroje, a tedy dojíždět do Prahy z příměstských obcí.

²²⁹ Fotoarchiv Etnologického ústavu AV ČR. Inv. č. 58647.

Obrázek 60²³⁰

Na snímku číslo 60 se nachází květinářka. Žena na sobě měla oblečen svetr se vzorem a sukni po kotníky, přes kterou měla uvázanou zástěru. Přes hlavu měla uvázaný šátek.

²³⁰ Fotoarchiv Etnologického ústavu AV ČR. Inv. č. 58666.

Obrázek 61²³¹

Žena na obrázku číslo 51 na sobě měla oblečen kabát. Pravděpodobně byla kvůli zimě přikryta roztrhanou dekou. Přes hlavu měla uvázaný šátek.

²³¹ Fotoarchiv Etnologického ústavu AV ČR. Inv. č. 58758.

Obrázek 62²³²

Na snímku 62 se nachází květinářka. Měla na sobě oblečenu jednoduchou halenu a přes ni volný kabátek. Sukně sahala po kotníky, přes ní měla žena pravděpodobně uvázanou zástěru, která bohužel nelze rozeznat. Na hlavě měla žena uvázan šátek.

²³² Fotoarchiv Etnologického ústavu AV ČR. Inv. č. 58713.

Obrázek 63²³³

Na snímku číslo 63 se nachází zmrzlinářka. Na sobě měla oblečen svetr s ohrnutými rukávy a přes něj uvázanou zástěru. Přes hlavu měla uvázan světlý šátek. V tomto případě měla žen zástěru primárně kvůli svému povolání.

²³³ Fotoarchiv Etnologického ústavu AV ČR. Inv. č. 58712.

Obrázek 64²³⁴

Na fotografii číslo 64 byly obě ženy oblečeny do dlouhých sukní, s uvázanými zástěrami. Zároveň obě měly svetry zapínané na knoflíky.

²³⁴ Fotoarchiv Etnologického ústavu AV ČR. Inv. č. 58776.

Obrázek 65²³⁵

Žena na obrázku číslo 65 na sobě měla oblečen kabátek či svetr se vzorem. Spodní část oděvu bohužel není na obrázku vidět, ale pravděpodobně sestávala z dlouhé sukně se zástěrou. Na hlavě měla žena uvázán šátek.

²³⁵ Fotoarchiv Etnologického ústavu AV ČR. Inv. č. 58779.

Obrázek 66²³⁶

Na snímku číslo 66 měla trhovkyně (vlevo) oblečenu halenu a sukni od pasu dolů (sahající pravděpodobně po kotníky), přes kterou byla uvázána zástěra. Hlavu opět pokrýval šátek. Žena vpravo, se světlým šátkem, halenou, sukni a zástěrou, mohla být také prodavačkou. Její oděv sice neodpovídal módním trendům, je však patrné, že měla lepší oblečení než trhovkyně vlevo. Mohlo se jednat o ženu z venkova, která pocházela z tamní vyšší společenské vrstvy, například statkářku.

²³⁶ Fotoarchiv Etnologického ústavu AV ČR. Inv. č. 58787.

Obrázek 67²³⁷

Na obrázku číslo 67 se nachází žena, která měla oblečenu halenu a přes ní uvázaný šátek do kříže. V pase měla přes sukni uvázanou zástěru s kapsami a na hlavě uvázan šátek.

²³⁷ Muzeum hlavního města Prahy. H 210 637.

Obrázek 68²³⁸

Na obrázku číslo 68 měla trhovkyně (uprostřed) oblečenu halenu s dlouhým rukávem a pravděpodobně sukni. Přes hlavu měla žena opět uvázan šátek.

²³⁸ Muzeum hlavního města Prahy. HNN 010 025.

Obrázek 69²³⁹

Na snímku číslo 69 je zachycena dvojice pouličních hudebníků. Žena, hrající na harfu, na sobě měla vzorovanou halenu s dlouhým rukávem, přes kterou měla oblečeny pravděpodobně šaty podobné zástěře, bez rukávů, sahající nad kotníky. Přes hlavu měla uvázan šátek.

²³⁹ Muzeum hlavního města Prahy. 46 569/4.

Obrázek 70²⁴⁰

Na snímku číslo 70 se nachází prodavačka novin. Žena na sobě měla kabátek a sukni po kotníky, převázanou v pase. Žena pravděpodobně patřila mezi městskou chudinu, soudě dle kusů látky uvázaných na nohou, které měla žena místo bot.

Ženy ze sociálně nejslabší společenské vrstvy se oblékaly pravděpodobně dle svého povolání. Na většině obrázků měly ženy oblečeny dlouhé sukně, zástěry a zavázaný šátek na hlavě. Jejich oděvy vůbec neodpovídaly módním trendům.²⁴¹ Na fotografiích jsou zachyceny většinou ženy podobného věku, pravděpodobně mezi čtyřiceti až padesáti lety – svůj oděv mohly tedy svému věku přizpůsobit. Šátky na hlavě nosily tradičně ženy z venkova. Je možné, že tato tradice přetrvávala, i když již ženy žily v Praze. Téma odívání nejnižších společenských vrstev bohužel není zatím dostatečně probádáno, a proto je zde prostor pro zodpovězení dalších otázek. Důvodem může být nedostatek srovnávacího materiálu a obecně informací o každodenním životě těchto žen.

²⁴⁰ Fotoarchiv Etnologického ústavu AV ČR. Inv. č. 58757.

²⁴¹ Všechny fotografie byly pořízeny k účelům výzkumu, nejedná se tedy o každodenní, ne „sváteční“ oděv.

4.3.5 Celkové srovnání

V předchozí kapitole bylo možné pozorovat ženy z různých rodiny a z různých prostředí. Po srovnání těchto oděvů s módními trendy první republiky jsem došla k několika závěrům.

Ženy ze zámožné, vyšší i nižší střední vrstvy se snažily oblékat dle požadavků prvorepublikové módy. Všechny fotografie byly vybrány tak, aby měly relevantní výpovědní hodnotu, tedy se nejednalo o ateliérové fotografie. Což znamená, že ženy v podobném oblečení chodily do práce, či prováděly domácí činnosti – pokud nebyly zaměstnané. V ulicích meziválečné Prahy se pozvolna stíraly rozdíly mezi odíváním zmíněných tří sociálních vrstev. Největší rozdíl byl pravděpodobně v tom, že ženy ze zámožné a vyšší střední vrstvy si mohly dovolit nakupovat více šatů ročně a střídat je, nižší střední vrstvy pravděpodobně využívaly možnost přešívání a oděv ženy nosily i třeba několik let. Vše bylo ale také záležitostí vkusu, osobních priorit a preferencí ženy a také aktuální situace rodiny. Například se rodina rozhodla (nebo byla nucena) šetřit, je jasné, že snížila výdaje na odívání. Typ a střih oděvu se většinou odvíjel i od typu ženské postavy a věku ženy.

Oděvy skupiny žen ze sociálně nejslabší společenské vrstvy vůbec neodpovídaly módním trendům první republiky. Je možné, že si ženy oděvy šily samy doma, nebo u známé švadleny, také je pravděpodobné, že ženy z této vrstvy oděvy dědily, či je koupily již použité.

5. Výrobci a tvůrci českého oděvu v meziválečném období

V devatenáctém století vznikl systém výroby oděvů v Čechách. Postupně začaly vznikat závody pro zakázkovou výrobu a vedle módních domů, které se soustředily hlavně na individualitu oděvu, se rozvíjela také konfekční výroba, založená na vytváření standardizovaných velikostí. Dále pak za první republiky fungovalo mnoho živnostníků zabývajících se oděvy – krejčích, švadlen, také kožešníků, modistek, kloboučníků a obuvníků.

V Rakousku-Uhersku se módní vlivy šířily přes vídeňské módní domy do ostatních částí monarchie. Celá Evropa, včetně Vídně, se však inspirovala pařížskou módou, která hrála hlavní roli v oblékání i po první světové válce a rozpadu rakousko-uherské monarchie. Na nově vzniklou československou republiku měla pařížská móda přímý vliv, což se odráželo například i v názvech salonů či stylů oblékání, kdy cokoli s názvem „francouzský“ mělo punc pařížské kvality. I přes inspiraci pařížskými vzory se česká móda spíše považovala za „nenápadnou eleganci“, jelikož ženy preferovaly spíše účelovost a praktičnost oděvu než módní výstřelky.²⁴²

5.1 Šití a domácí výroba oděvů

Jedním ze způsobů, jak si ženy opatrovaly oděvy, kromě zakázkové výroby v módních domech, konfekce a šití u krejčího nebo švadleny, bylo i domácí šití oděvů, kterým rozumíme šití jedním z rodinných příslušníků bez finančního ohodnocení. Šití oděvů doma se týkalo hlavně dámského prádla a oděvů, případně oblečení pro děti. Zhotovování pánských oděvů se ve většině případů přenechávalo odborníkům. Šaty za první republiky nebyly levným zbožím, proto se s nimi zacházelo šetrně. Málokdo si mohl dovolit je často obměňovat.²⁴³

Základy šicích dovedností musela ovládat každá dívka a žena, především z nižších a středních společenských vrstev. Dívky se tyto domácí práce učily od svých matek a také na obecných i měšťanských školách, kde byly šití věnovány předepsané hodiny.²⁴⁴ Zita Kabátová ve svých vzpomínkách dodává, že se v klášterní škole učila šít nejen vyšívací

²⁴² UCHALOVÁ, Eva a Helena JAROŠOVÁ. *Česká móda, 1918-1939: elegance první republiky*. Praha: Olympia, 1996. S. 17-18.

²⁴³ KABÁTOVÁ, Zita a Marie FORMÁČKOVÁ. *Moje první republika*. Mnichovice: BVD, 2007. S. 61.

²⁴⁴ KÁDNER, Otakar. *Vývoj a dnešní soustava školství*. V Praze: Sfinx, Bohumil Janda, 1929-1938. S. 143.

stehy, ale i kroužkování, háčkování a paličkování. V dalším studiu na odborné škole pro ženská povolání se musela těmto ručním pracím věnovat znovu.²⁴⁵

Prvorepubliková dynamika módních vln vyžadovala, aby žena střídala oděvy a následovala trendy, což by bylo ale velice nákladné. Ženy si tedy často svoje oděvy přešívaly, nebo pozměňovaly tak, aby do nich nemusely tolik investovat. Nejlépe se šaty měnily přidáním límce, vsadky, nebo fiží. Také se k oděvům střídala různá bolerka, nebo kabátky, aby se odvedla pozornost od toho, že šaty neodpovídají nejnovějšímu módnímu trendu. Vzhled šatů se oživoval také různými květinami z látky, které se připínaly na klopy nebo na ramena.²⁴⁶

Šití doma, například podle stříhových vzorů v časopisech pro dámy, bylo možné hlavně díky rozvoji a rozšíření šicího stroje. Ke zdokonalování stehu a pohonu docházelo již v průběhu 19. století. K dispozici byly šicí stroje pro domácnost, pro živnostenské dílny, dále pro velké dílny a pro továrny. V Evropě se začala výroba šicích strojů zdokonalovat až po roce 1880. Od 60. do 80. let stoupl výkon šicích strojů z 300 na 500-800 stehů za minutu, stroj tak nahradil 15 – 20 švadlen. Domácí stroje byly většinou poháněny šlapáním, od 90. let se rozšiřoval pohon parou a plynem.²⁴⁷ Jeden z prvních jednoduchých typů šicích strojů přivezl do Čech v roce 1863 Vojta Náprstek. Jednalo se o šicí stroj značky „Singer“. Roku 1861 však dovezl úplně první stroj značky „Wheeler a Wilson“. Šicí stroj byl propagován nejen v muzeu Vojty Náprstka, ale také například na Jubilejní zemské výstavě v roce 1891, kde se předváděly Singerovy stroje. Firma Singer založila vlastní prodejnu v Praze už v roce 1870, kde se prodávaly různé modely šicích strojů, například pro domácí potřebu, ale i pro švadleny, kožešníky, nebo pro módní salony. Společnost založila filiálky i v dalších městech na území Čech, kupříkladu v Pardubicích či Teplicích. První světová válka sice způsobila, že z 48 filiálek v Československu zůstalo pouze pět, ale se vznikem republiky se firmě začalo opět dařit.²⁴⁸ Díky založení sériové výroby šicích strojů značky Lada v Soběslavi roku 1920,²⁴⁹ se

²⁴⁵ KABÁTOVÁ, Zita a Marie FORMÁČKOVÁ. *Moje první republika*. Mnichovice: BVD, 2007. S. 66.

²⁴⁶ KABÁTOVÁ, Zita a Marie FORMÁČKOVÁ. *Moje první republika*. Mnichovice: BVD, 2007. S. 63.

²⁴⁷ PŘÍHODOVÁ, Eva, TALAŠ, Václav a ŠTÝBROVÁ, Miroslava. *Textil, oděvnictví, obuvnictví*. 1. vyd. Praha: Scientia, 2004. S. 15.

²⁴⁸ VETÝŠKA, Jiří. *90 let značky Lada: o šicích strojích a lidech kolem nich*. Vyd. 1. Jindřichův Hradec: Epika, 2010. S 18-20, 31.

²⁴⁹ VETÝŠKA, Jiří. *90 let značky Lada: o šicích strojích a lidech kolem nich*. Vyd. 1. Jindřichův Hradec: Epika, 2010. S 43.

dále zvyšoval počet šicích strojů v domácnostech. Na obrázku číslo 71²⁵⁰ lze vidět ceny šicích strojů z období první republiky. Při srovnání cen šicích strojů s dobovými platy v příloze číslo 1 je zřejmé, že pokud rodina pocházela z nižší střední vrstvy či z vrstvy sociálně nejslabších, musela na šicí stroj šetřit delší dobu. Naopak pro vyšší střední vrstvu a vrstvu zámožných obyvatel byl šicí stroj finančně dostupnější. Pro nižší vrstvy však investice do šicího stroje měla větší hodnotu. Rodina tak nemusela platit za služby vyspravení, přešití či ušití oděvu.

CENY ŠICÍCH STROJŮ „LADA 77“ s kloubovým podavačem.		
Šicí stroj 77—12	ponořovací nový typ	Kč 1.650—
Šicí stroj 77—11a	ponořovací s 3 zásuvkami	„ 1.800—
Šicí stroj 77—11b	ponořovací s 5 zásuvkami	„ 1.950—
Šicí stroj 77—15	skříňový	„ 2.600—
Šicí stroj 77—12T	ponořovací s kloubovým podavačem, s chromovaným rourovým stavcem na elektrický pohon i s elektromotorkem - pouze za hotové	„ 2.700—
Šicí stroj 35	krejčovský	„ 2.490—
Šicí stroj 35	obuvnický s koleč. nožkou	„ 2.590—
Šicí stroj 35	obuvnický s koleč. nožkou a kolovým posunovačem	„ 2.690—
Šicí stroj 105	rychloběžný (rotační) s kloubovým podavačem a s prodlouženým stolem	„ 2.490—
Šicí stroj 105	týž se skříni	„ 2.590—

Při hotovém placení sleva 12%.

Příplatek na dřevěné podstavce:
u strojů 77—11a, 77—11b Kč 120—
u strojů 77—12 Kč 90—

Ceny tyto jsou závazné pro všechny obchody, které prodávají šicí stroje „LADA“.

Obrázek 71

Domácí výroba, nebo vyspravování a pozměňování oděvů bylo za první republiky vnímáno spíše jako téma, o kterém by se nemělo mluvit i když šlo o činnost, která se týkala mnoha žen, hlavně v nižších a středních sociálních vrstvách. Ze statistických údajů vyplývá, že krejčích pro pány bylo zpravidla více než krejčovství pro dámy. V pozdějších letech se začíná tento jev měnit.²⁵¹

²⁵⁰ VETÝŠKA, Jiří. *90 let značky Lada: o šicích strojích a lidech kolem nich*. Vyd. 1. Jindřichův Hradec: Epika, 2010. S. 61.

²⁵¹ LENDEROVÁ, Milena (ed.). *Žena v českých zemích od středověku do 20. století*. Vyd. 1. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2009. S. 261 – 263.

O rozšíření domácí výroby oděvů svědčí i dobové časopisy obsahující přílohy s otištěným vzorem střihu, nebo nabízející zasílání střihů. V periodikách pro ženy se inzeruje také mnoho reklam na firmy poskytující vyhotovení střihu šatů na míru zákazníka, které již žena zvládne dokončit sama. Ke zdokonalení svých dovedností v oblasti výroby oděvů mohly ženy využívat také učebnice, které byly k dispozici na knižním trhu. Kupříkladu se jednalo o publikaci *Střihy prádla podle míry*.²⁵² Typ oděvu, který si ženy nejčastěji šily v domácích podmínkách, bylo spodní prádlo. Skládalo se z živůtku a kalhotek s nohavičkami. Jako součást spodního prádla sloužilo i kombiné, které bylo rovného střihu, mělo tenká ramínka, vpředu často krajkovou ozdobu a často i krajkový lem ve spodní části.²⁵³

5.2 Krejčovské řemeslo

Již roku 1859 byla živnostenským řádem ustavena živnostenská společenstva, která sdružovala po celou první polovinu dvacátého století krejčovské řemeslo. Společenstva hájila zájmy krejčích, podporovala činnost živnostníků, v jejich rámci fungovalo i vzdělávání nových krejčů a různé kurzy. Živnostenská společenstva také řešila spory mezi mistry a uční, nebo pomáhala členům v nouzi, ve stáří či nemoci.²⁵⁴ Po vyučení, které trvalo dva až tři roky a minimálně pěti letech praxe si krejčí mohli založit svou vlastní živnost, přičemž měli povinnost být členy živnostenského společenství. Jedním z těchto společenství byla Zemská jednota společenstev krejčů v Čechách, která byla založena roku 1913. Tato jednota vydávala časopis *Krejčovské listy*, původně od roku 1909 vydávaný nejpočetnější Pražskou jednotou krejčů, určený přímo odborné veřejnosti, specializující se na rady ohledně organizace živnosti a aktuální dění v oboru.²⁵⁵ Výroba oděvů se v meziválečném období nebyvale rozrůstala.²⁵⁶ Ze statistiky pražských adresářů je patrné, že v roce 1910 se v Praze nacházelo přibližně 2980 krejčů a švadlen a 147 výrobců nebo prodejců konfekce,²⁵⁷ roku 1924 počet krejčů a švadlen vzrostl na 3640

²⁵² ČERMÁKOVÁ, Růžena a Blažena ŠPRINGEROVÁ. *Střihy prádla podle míry*. II. doplněné vydání. V Praze: Šolc a Šimáček, nakladatelská společnost s r.o., 1924.

²⁵³ KABÁTOVÁ, Zita a Marie FORMÁČKOVÁ. *Moje první republika*. Mnichovice: BVD, 2007. S. 66.

²⁵⁴ HLEDÍKOVÁ, Zdeňka, Jan JANÁK a Jan DOBEŠ. *Dějiny správy v českých zemích: od počátků státu po současnost*. [1. vyd.]. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2005.

²⁵⁵ WAGENKNECHT, Josef. *Krejčí v Praze od založení města až po dnešní doby*. Praha: Josef Wagenknecht, 1933. S. 32.

²⁵⁶ UCHALOVÁ, Eva a Helena JAROŠOVÁ. *Česká móda, 1918-1939: elegance první republiky*. Praha: Olympia, 1996. S. 18.

²⁵⁷ *Adresář král. hl. m. Prahy a obcí sousedních*. Praha 1910, s. 20, 141, 152, 165, 230, 392, 457.

a počet výrobců a prodejců konfekce na 210²⁵⁸. V roce 1936 se v Praze nacházelo 3368 krejčích a švadlen, z toho 2124 pro dámy a 441 výrobců a prodejců konfekce.²⁵⁹

Z těchto dat je patrné, že se počet výrobců a prodejců konfekce mezi lety 1910 až 1925 zvýšil o 42, 86 % a mezi lety 1925 až 1936 dokonce o 110 %, z čehož vyplývá, že obliba nákupu oděvů vyrobených v rámci konfekční produkce dynamicky rostla. Důvodem tohoto jevu mohla být dostupnost konfekce díky nižší ceně oděvů a obecně nový, pozitivnější náhled na konfekční výrobu.

Počet krejčí a švadlen se od roku 1910 do 1925 zvýšil o 176 %, což mohlo souviset s nástupem nových módních trendů a s nutností nechat si upravit starší šaty, aby odpovídaly nové módě. Zároveň se mohlo jednat o novou zakladatelskou vlnu po první světové válce. Od roku 1925 do roku 1936 lze pozorovat pokles počtu krejčích a švadlen o 7, 5 %, jenž byl pravděpodobně zapříčiněn velkou hospodářskou krizí a zároveň nutností vyrovnat se s konkurencí konfekčních závodů.

Rok	Počet výrobců a prodejců konfekce	Počet krejčí/švadlen
1910	147	1317
1925	210	3640
1936	441	3368 (z toho 2124 dámských)

Tabulka 9: Adresáře hl. m. Prahy. 1910, 124, 1936. Více viz pozn. pod čarou č. 257, 258, 259.

Největší konkurencí krejčích byly konfekční závody, jejichž oděvy byly díky sériové velkovýrobě, při standardizovaných kusech, mnohem levnější než kvalitnější šití na míru u krejčích. Krejčí se snažili propagovat svoje kvalitnější a precizněji, ručně vyrobené zboží a podávali také stížnosti na Obchodní a živnostenskou komoru kvůli

²⁵⁸ Chytilův adresář hl. města Prahy. Část 2. Úřady, ústavy, korporace, podniky družstevní, peněžní, průmyslové, obchodní a živnostenské. Alois Chytil. Praha 1924. S. 492-518, 481-483.

²⁵⁹ Adresář hlavního města Prahy 1936. Vypravil Jan Rambousek, V. S. Vilinský. Praha: Státní tiskárna, 1936. S. 156,157, 221-229, 168-181.

nečestnému chování výrobců konfekce. Dalším konkurentem pro krejčovské živnostníky bylo šití na míru v obchodních domech a firmách. Novela živnostenského řádu konečně na žádost krejčích omezila roku 1935 zakládání nových konfekčních závodů.²⁶⁰

Ženy si nechávaly šít oděvy i doplňky u krejčích a švadlen. Často jim zákaznice přinesly předkreslený návrh, který viděly na módní přehlídce nebo v katalogu některého z módních domů, v módním časopise. Prvorepublikové ženy chodily na módní přehlídky vyhlášených pražských módních domů, například Hanny Podolské, nebo Rosenbauma a po nich si rychle kreslily detaily šatů, aby si je pak mohly nechat v krejčovství ušít.²⁶¹

5.3 Konfekce

Hromadná výroba oděvu v unifikovaných velikostech neboli konfekce se začala vyrábět již od druhé poloviny devatenáctého století. Pro konfekci byla od počátku typická sériová velkovýroba oděvů, které se naskladňovaly. Díky tomu byla konfekce levnější než zakázková výroba u krejčích. Některé firmy s konfekcí si však rozšiřovaly klientelu tím, že šily i na míru, a naopak některé krejčovské firmy šily jak na zakázku, tak unifikované malé série do skladu.²⁶² Kvůli unifikaci rozměrů a sériové výrobě bylo nutné nejprve vyrábět oděvy, u kterých nebude problémem neoriginální vzhled. Konfekční závody se nejprve orientovaly na prádlo a pleteniny, a to pouze pro děti a muže, ženská móda přišla do konfekce až později.²⁶³ Dle statistiky firmy Rolný se poptávka po konfekčním zboží rychle zvyšovala, těsně po válce kúpovalo konfekci 10 % obyvatel Československa a roku 1935 to bylo již 75 %.²⁶⁴

Konfekce od počátku představovala největší konkurenci krejčovským firmám, také díky tomu, že reklama konfekčních závodů byla určena masám lidí. Reklama vycházela pravidelně v tisku, vytvářeli ji profesionálové, některé závody měly i svá reklamní oddělení, kupříkladu obuvník Baťa, nebo konfekční závod podnikatele Nehery, anebo

²⁶⁰ UCHALOVÁ, Eva a kol. *Pražské módní salony 1900-1948 = Prague fashion houses 1900-1948*. V Praze: Uměleckoprůmyslové museum, 2011. S. 38-48.

²⁶¹ KABÁTOVÁ, Zita a Marie FORMÁČKOVÁ. *Moje první republika*. Mnichovice: BVD, 2007. S. 61-62.

²⁶² UCHALOVÁ, Eva a Helena JAROŠOVÁ. *Česká móda, 1918-1939: elegance první republiky*. Praha: Olympia, 1996. S. 24.

²⁶³ WAGENKNECHT, Josef. *Krejčí v Praze od založení města až po dnešní doby*. Praha: Josef Wagenknecht, 1933. S. 54.

²⁶⁴ Rolný, Arnošt: Z dějin podniku Rolný. *Rolný magazin* 1935, č. 3.

dávali zakázky ateliérům. Prvorepublikové plakáty byly unikátní jak po výtvarné stránce, tak tím, že dokázaly nenuceně zaujmout.²⁶⁵

Jedním z významných podnikatelů, kteří se zabývali výrobou a prodejem konfekce, byl Arnošt Rolný. Již otec podnikatele pracoval jako krejčí pro firmu Mandl v Prostějově, která byla prvním podnikem s výrobou konfekce v Evropě. Roku 1864 založil vlastní krejčovskou dílnu a v roce 1894 ji oficiálně rozšířil na podnik. Po smrti otce roku 1902 firmu s názvem „Františka Rolného vdova“ vedla jeho manželka. Snížení poptávky za první světové války podnik úspěšně překonal díky státní zakázce – šití vojenských uniforem. V roce 1920 převzal firmu Arnošt Rolný. Ve svém vedení podniku se ve značné míře inspiroval Tomášem Baťou a jeho personální, sociální i obchodní politikou. Pro firmu byl nejdůležitější spokojený zákazník a loajální zaměstnanec. Arnošt Rolný sepsal i „Etický kodex“ pro své zaměstnance.²⁶⁶

Roku 1933 byla firma Rolný přejmenována na „Rolný, továrna na oděvy“. Do poloviny třicátých let firma fungovala prostřednictvím „smluvních“ krejčí. Stroje sice stříhaly oděvy v přesné, unifikované velikosti, v dalším kroku výroby byly nastřihané části předány domácím krejčím, kteří ušili oděv. Výhodou tohoto systému byly menší náklady na prostory. Kvůli zvýšení poptávky musel Arnošt Rolný přistoupit k modernizaci a zavést pásovou výrobu, čímž zvýšil i svou konkurenceschopnost.²⁶⁷

Arnošt Rolný se u Tomáše Bati inspiroval také rozšiřováním filiálek do dalších měst republiky. Roku 1922 založil první filiálku v Praze. Základním prodejním artiklem byla pánská a chlapecká móda, ale Adresář hlavního města Prahy svědčí o tom, že postupně začala firma vyrábět i dámské oděvy. Prodejna v Praze se dle pramenů nacházela ve Vodičkově ulici číslo 34, přičemž je na tomto místě uveden název firmy „Rolný“²⁶⁸ i původní název „Rolného Františka vdova“²⁶⁹. Další prodejna pod názvem

²⁶⁵ WAGENKNECHT, Josef. *Krejčí v Praze od založení města až po dnešní doby*. Praha: Josef Wagenknecht, 1933. S. 54.

²⁶⁶ CVRČKOVÁ POKERTOVÁ, Ludmila. *Obuv Baťa, oděv Rolný: Arnošt Rolný (1887-1950)*. In: Pivo, zbraně i tvarůžky: podnikatelé meziválečného Československa ve víru konjunktur a krizí. Praha: Maxdorf, 2014. S. 123-125.

²⁶⁷ CVRČKOVÁ POKERTOVÁ, Ludmila. *Obuv Baťa, oděv Rolný: Arnošt Rolný (1887-1950)*. In: Pivo, zbraně i tvarůžky: podnikatelé meziválečného Československa ve víru konjunktur a krizí. Praha: Maxdorf, 2014. S. 126.

²⁶⁸ *Adresář hlavního města Prahy 1936*. Vypravil Jan Rambousek, V. S. Vilinský. - V Praze: Státní tiskárna, 1936. S. 158.

²⁶⁹ *Adresář hlavního města Prahy 1936*. Vypravil Jan Rambousek, V. S. Vilinský. Praha: Státní tiskárna, 1936. S. 156.

„Rolný“ byla otevřena na Václavském náměstí číslo 18.²⁷⁰ Snahou Arnošta Rolného bylo, aby se filiálky nacházely v centru města, což dokládá i poloha obou prodejen v Praze. Zároveň byla ve všech prodejnách k dispozici úprava kupovaného oděvu.²⁷¹

Arnošt Rolný se u Tomáše Bati inspiroval vzhledem prodejen, reklamou i systémem cen. U Bati končily ceny číslovkou 9 a Arnošt Rolný zavedl ceny končící na číslovku 6. Při hospodářské krizi ve třicátých letech ceny také sjednotil ve všech filiálkách. V roce 1933 zavedl „veřejnou kalkulaci“ u každého kusu oděvu. Oděv byl opatřen visáčkou, na které se mohl zákazník dozvědět kromě ceny i informace o nákladech na celý oděv. Podnik Arnošta Rolného se během dvaceti let dostal na špičku oděvních firem v Československé republice. Druhou světovou válku podnik ustál díky orientaci na výrobu německých uniforem. Konec samostatné firmy Arnošta Rolného byl zapříčiněn znárodněním v roce 1945 a následným začleněním do podniku Oděvní průmysl Prostějov roku 1946.²⁷²

Dalším z prvorepublikových podnikatelů zabývajících se výrobou oděvů byl **Jan Nehera**. Ačkoli byl vyučen strojním zámečníkem, svůj podnikatelský záměr uskutečnil v oblasti oděvnictví. Roku 1923 založil Jan Nehera se svými společníky firmu J. Nehera a spol. Jeho výroba se orientovala primárně na pánské a chlapecké oděvy. Později zakladatelé přidali i výrobu dámské módy, zejména takzvané těžké dámské konfekce, což byly pláště a kostýmky. Cílovou skupinou firmy Jana Nehery byla převážně vyšší a nižší střední vrstva²⁷³. Do konce třicátých let využívala firma Nehera a spol. také domácích krejčích, ale před rokem 1930 došlo k modernizaci a k výrobě se začal využívat pásový stříhací stroj poháněný motorem. Roku 1927 se Jan Nehera za neznámých okolností rozešel se svými obchodními partnery a přejmenoval podnik na „Jan Nehera, tovární výroba oděvů“.²⁷⁴

Při hospodářské krizi Jan Nehera následoval vzor Tomáše Bati a začal budovat síť filiálek v dalších městech. Roku 1931 otevřel prodejnu v Praze na Václavském náměstí

²⁷⁰ *Adresář hlavního města Prahy 1936*. Vypravil Jan Rambousek, V. S. Vilinský. Praha: Státní tiskárna, 1936. S. 158.

²⁷¹ CVRČKOVÁ POKERTOVI, Ludmila. *Obuv Baťa, oděv Rolný: Arnošt Rolný (1887-1950)*. In: Pivo, zbraně i tvarůžky: podnikatelé meziválečného Československa ve víru konjunktur a krizí. Praha: Maxdorf, 2014. S. 128.

²⁷² CVRČKOVÁ POKERTOVI, Ludmila. *Obuv Baťa, oděv Rolný: Arnošt Rolný (1887-1950)*. In: Pivo, zbraně i tvarůžky: podnikatelé meziválečného Československa ve víru konjunktur a krizí. Praha: Maxdorf, 2014. S. 127-131.

²⁷³ Definice viz kapitola 4.1 Sociální status.

²⁷⁴ BURŠÍKOVÁ, Alena. *"Nehera šije šaty dobře": Jan Nehera (1899-1958)*. In: Pivo, zbraně i tvarůžky: podnikatelé meziválečného Československa ve víru konjunktur a krizí. Praha: Maxdorf, 2014. S. 134-137.

číslo 49²⁷⁵ a dle Adresáře hlavního města Prahy z roku 1936 se další prodejna firmy Nehera, oděvní dům nacházel na adrese Hybernská 9.²⁷⁶

Jan Nehera, podobně jako Arnošt Rolný ve všech filiálkách zavedl menší krejčovské dílny s doplňkovými službami, spravováním šatů a žehlením. U Nehery byly také opatřeny všechny části oděvu visačkou s cenou a kalkulací nákladů na výrobu oděvu. Na rozdíl od Rolného ale u Nehery končily ceny číslovkou 9. Jedním z dalších rozdílů mezi Neherou a Rolným byl postup výroby oděvů. Zatímco Arnošt Rolný přešel k tovární výrobě již v polovině třicátých let, Jan Nehera využíval domácí krejčí a průmyslovou výrobu konfekce začal připravovat až po polovině třicátých let.²⁷⁷ Dokládá to i údaj z Adresáře hlavního města Prahy z roku 1936, kde se nachází firma „Nehera“ pod pojmem „Oděv (obchody)“ a „Oděv pánský“, zatímco firma „Rolný“ pod „Konfekce“ a „Konfekce dámská a pánská“.²⁷⁸

Firma Nehera prosperovala celá třicátá léta. Prozíravě Jan Nehera přijal státní zakázku na šití vojenských uniforem, když se republika připravovala na možnost mobilizace. Za protektorátu, roku 1942, byla výrobní část nuceně připojena k německé společnosti Roberta Hanische. Oděvní část sice fungovala až do roku 1945, kdy byla na základě dekretu²⁷⁹ prezidenta republiky znárodněna a převedena pod podnik Oděvní průmysl Prostějov.²⁸⁰

5.4 Pražské módní domy

Heslem meziválečné módy byla stále takzvaná *haute couture*, výraz označující pařížské módní tvůrce, vlivy, nebo i šití na míru. Paříž se po první světové válce stává znovu hlavním městem módy. Tvůrci módy, původně krejčí, kteří se nyní mění v designéry vysoké módy, zlepšili své sociální postavení a stávají se z nich zásadní

²⁷⁵ *Adresář hlavního města Prahy 1936*. Vypravil Jan Rambousek, V. S. Vilinský. Praha: Státní tiskárna, 1936. S. 251.

²⁷⁶ *Adresář hlavního města Prahy 1936*. Vypravil Jan Rambousek, V. S. Vilinský. Praha: Státní tiskárna, 1936. S. 250.

²⁷⁷ BURŠÍKOVÁ, Alena. "Nehera šije šaty dobře": *Jan Nehera (1899-1958)*. In: Pivo, zbraně i tvarůžky: podnikatelé meziválečného Československa ve víru konjunktur a krizí. Praha: Maxdorf, 2014. S. 138-141.

²⁷⁸ *Adresář hlavního města Prahy 1936*. Vypravil Jan Rambousek, V. S. Vilinský. - V Praze: Státní tiskárna, 1936. S. 156,158,250,251.

²⁷⁹ Dekret č. 100 Sb. Ze dne 24. října 1945, o znárodnění dolů a některých průmyslových podniků.

²⁸⁰ BURŠÍKOVÁ, Alena. "Nehera šije šaty dobře": *Jan Nehera (1899-1958)*. In: Pivo, zbraně i tvarůžky: podnikatelé meziválečného Československa ve víru konjunktur a krizí. Praha. Maxdorf, 2014. S. 142-143.

osobnosti, tvořící jednu z nejdůležitějších součástí života nejen pařížských žen – módu. Nejdůležitějšími zahraničními osobnostmi, které se zasloužily o tvorbu meziválečných módních trendů, byli návrháři Charles Frederick Worth nebo Paul Poiret.²⁸¹ Jako první revoluci v módě údajně prosadil právě Paul Poiret, který je považován za prvního módního tvůrce *haute couture*. Byl prvním návrhářem, kterému se podařilo „osvobodit“ dosud „ozdobenou“ ženu, prosadit módní oděvy, v nichž žena nebyla pouze spoutána a ozdobena, jak to bylo dosud obvyklé.²⁸²

Pražské módní scéně udávaly dynamiku módní salony, které se inspirovaly přímo pařížskými vlivy *haute couture*. Krejčovských dílen sice v Praze bylo mnohem více, ale pražské módní domy držely prim v udávání módních trendů. V módních salonech se šily modely šatů, podle jejichž vzorů se pak šily v případě zájmu další přímo na míru. Prezentace předních pražských módních salonů probíhala na módních přehlídkách nebo se nové prezentovaly prostřednictvím fotografií zveřejněných v módních časopisech. Dále také k propagaci sloužila alba, ve kterých se nacházely skici modelů, reprezentující módní trendy vybraného období.²⁸³

Aby pražské módní salony udržely tempo s dynamikou módních změn, museli několikrát do roka majitelé nebo návrháři jezdit do Paříže, odkud se přivážely módní novinky buď v lednu pro nadcházející letní sezonu, nebo pro zimní sezonu v srpnu, kdy se pravidelně na pařížských molech procházely manekýny v nových modelech.²⁸⁴ Na vytváření nových modelů se podílelo mnohdy více lidí, jak v odborných oděvních, tak obchodních funkcích. Autory nově vytvořených modelů byli takzvaní *couturieri* neboli módní návrháři, což byli nejčastěji najatí kreslíři nebo sami krejčí.²⁸⁵

Nejstarším a nejznámějším novodobým pražským módním salonem byl modelový dům **Arnoštka Roubíčkové**.²⁸⁶ Arnoštka Roubíčková²⁸⁷ od roku 1910 vlastnila dámské

²⁸¹ KYBALOVÁ, Ludmila. *Od "zlatých dvacátých" po Diora*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2009. S. 9.

²⁸² KYBALOVÁ, Ludmila. *Doba turnýry a secese*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2006. S. 232.

²⁸³ UCHALOVÁ, Eva a kol. *Pražské módní salony 1900-1948 = Prague fashion houses 1900-1948*. Praha: Uměleckoprůmyslové museum, 2011. S. 52.

²⁸⁴ UCHALOVÁ, Eva a Helena JAROŠOVÁ. *Česká móda, 1918-1939: elegance první republiky*. Praha: Olympia, 1996. S. 17.

²⁸⁵ UCHALOVÁ, Eva a kol. *Pražské módní salony 1900-1948 = Prague fashion houses 1900-1948*. Praha: Uměleckoprůmyslové museum, 2011. S. 43.

²⁸⁶ UCHALOVÁ, Eva a Helena JAROŠOVÁ. *Česká móda, 1918-1939: elegance první republiky*. Praha: Olympia, 1996. S. 19-20.

²⁸⁷ Více také viz UCHALOVÁ, Eva, ed. *Modelový dům Arnoštka Roubíčková: Praha 1909-1943*. Praha: KANT Uměleckoprůmyslové museum, 2017.

krejčovství v ulici Nekázanka číslo 8.²⁸⁸ Roubíčková absolvovala pouze základní vzdělání a soukromou školu pro dospělé v Praze, ale díky obchodnímu a podnikatelskému talentu její podnik již od začátku prosperoval. Již na začátku první světové války přicházely do salonu zákaznice z vyšších vrstev²⁸⁹. Poučení a inspiraci hledala Arnoštka Roubíčková v Paříži. Nenavštěvovala přímo módní přehlídky, lístky byly totiž drahé a účast byla podmíněna zakoupením jednoho z modelů. Roubíčková se tedy chodila inspirovat přímo mezi pařížskou smetánku, na dostihy a promenády. Za první světové války došlo k omezení cestování. Další cesty za inspirací tedy Arnoštka Roubíčková uskutečnila až od roku 1920.²⁹⁰

Po roce 1918 se složení zákaznic salonu změnilo. Zákaznice z řad původní české a německé šlechty se většinou dostaly do finančních potíží a do salonu přestaly docházet. Arnoštka Roubíčková však získala nové klientky, mezi kterými byly ženy zahraničních diplomatů nebo českých politiků, údajně i Charlotta Garrigue-Masaryková a Hana Benešová.²⁹¹

Pro módní dům Arnoštky Roubíčkové kreslila a navrhovala její dcera Adéla. Dokázala nejen modely sama vymýšlet, ale také do detailu překreslovat modely a střihy, které viděla na přehlídkách. Adéla Roubíčková pracovala nejen v salonu své matky, ale také pro časopis *Elegantní Praha*. Postavy, které nakreslila, mají linie těla typické pro styl art deco. Ženy štíhlých, protažených postav, s držením těla, které se blíží gotickým světicím, mají prohnuté boky a nachýlenou hlavu.²⁹² Na přiložených obrázcích číslo 72 a 73 můžeme vidět její návrhy společenských a dále vycházkových šatů z roku 1924.²⁹³ Obrázek číslo 74 ilustruje návrhy lyžařského oděvu v časopise *Elegantní Praha* z roku 1924.²⁹⁴

²⁸⁸ *Adresář král. hl. m. Prahy a obcí sousedních*. Praha 1910. S. 172.

²⁸⁹ Zejména z vrstvy zámožných. Viz kapitola 4.1 Sociální status.

²⁹⁰ UCHALOVÁ, Eva a kol. *Pražské módní salony 1900-1948 = Prague fashion houses 1900-1948*. V Praze: Uměleckoprůmyslové museum, 2011. S. 202.

²⁹¹ UCHALOVÁ, Eva a kol. *Pražské módní salony 1900-1948 = Prague fashion houses 1900-1948*. V Praze: Uměleckoprůmyslové museum, 2011. S. 203.

²⁹² UCHALOVÁ, Eva a kol. *Pražské módní salony 1900-1948 = Prague fashion houses 1900-1948*. V Praze: Uměleckoprůmyslové museum, 2011. S. 204.

²⁹³ *Elegantní Praha II.*, 1923, č. 1.

²⁹⁴ *Elegantní Praha II.*, 1924, č. 4, s. 54.

Obrázek 72, Elegantní Praha II, 1923, č. 1

Obrázek 73, Elegantní Praha II, 1923, č. 1

Obrázek 74, *Elegantní Praha II.*, 1924, č. 4, s. 54

V adresáři hlavního města Prahy z roku 1925 je uvedena Arnoštka Roubíčková jako krejčová, její dcery Adéla a Helena jsou uvedeny jako kreslířky a všechny tři jsou zapsány na adresu Václavské náměstí, číslo 846/I, palác Koruna.²⁹⁵ Právě v roce 1925 provedla Roubíčková modernizaci salonu, kterou zdokumentoval časopis *Elegantní Praha*. Referoval o vystavění velkého sálu s jevištěm pro předvádění modelů, které se nacházelo uprostřed. Sál byl opatřen stolkami a místy na sezení pro diváky a také vitrínami, ve kterých si diváci mohli prohlédnout vystavené módní doplňky.²⁹⁶ Salon v té době zaměstnával asi sto dvacet dámských krejčovských, přičemž se dělily na skupiny dle svého druhu práce, kupříkladu za rukavářky, sukňařky, životářky a další.²⁹⁷

²⁹⁵ Chytilův adresář hl. m. Prahy. Alois Chytil. Praha, 1924-1925. S. 510.

²⁹⁶ *Elegantní Praha*, 1925, č. 2, s. 26-28.

²⁹⁷ UCHALOVÁ, Eva a kol. *Pražské módní salony 1900-1948 = Prague fashion houses 1900-1948*. V Praze: Uměleckoprůmyslové museum, 2011. S. 207-208.

V roce 1932²⁹⁸ Arnoštka Roubíčková přestěhovala svůj modelový dům „Arnoštka Roubíčková, francouzské a anglické toalety a kožichy“ na adresu Jungmannova 18.²⁹⁹ Salon se začal postupně zmenšovat a snižovat počet zaměstnanců pouze na několik desítek. Roku 1939 měl kolem čtyřiceti zaměstnanců mimo sezonu, v sezoně šedesát dva. Roku 1940 salon přebral správce, který byl sice v dřívější době přítelem Arnoštky Roubíčkové, ale nakonec nechal podnik zlikvidovat a zaměstnance totálně nasadit. Arnoštka Roubíčková byla, kvůli svému židovskému původu, roku 1942 zařazena do terezínského transportu.³⁰⁰

Dalším významným prvorepublikovým módním salonem byl modelový a zakázkový dům **Hanny Podolské**. Johanna Podolská, později Hana, založila roku 1905 v Praze živnost na šití dámských a dětských oděvů. Již roku 1907 si otevřela krejčovskou dílnu a 1915 se objevuje v časopise Český svět zmínka o jejím nově otevřeném salonu v paláci Lucerna.³⁰¹

Módní salon „Hanna Podolská, módní síň pro dámy“ byl jedním z prvních módních závodů, ve kterém se konaly módní přehlídky. První proběhla roku 1920 a v dalších letech se konaly několikrát do roka.³⁰² Šaty pro módní salon Hanny Podolské předváděly také herečky. Například v časopise Móda a vkus se objevila fotografie na které předvádí šaty ze salonu Podolské herečka Růžena Nasková, kterou lze vidět n na obrázku číslo 75.³⁰³

²⁹⁸ UCHALOVÁ, Eva a kol. *Pražské módní salony 1900-1948 = Prague fashion houses 1900-1948*. V Praze: Uměleckoprůmyslové museum, 2011. S. 210.

²⁹⁹ *Adresář hlavního města Prahy 1936*. Vypravil Jan Rambousek, V. S. Vilinský. - V Praze: Státní tiskárna, 1936. S. 228. A dále strana 186 pod označením Arnoštka Roubíčková modelový dům.

³⁰⁰ UCHALOVÁ, Eva a kol. *Pražské módní salony 1900-1948 = Prague fashion houses 1900-1948*. V Praze: Uměleckoprůmyslové museum, 2011. S. 211.

³⁰¹ UCHALOVÁ, Eva a Helena JAROŠOVÁ. *Česká móda, 1918-1939: elegance první republiky*. Praha: Olympia, 1996. S. 22.

³⁰² UCHALOVÁ, Eva a kol. *Pražské módní salony 1900-1948 = Prague fashion houses 1900-1948*. V Praze: Uměleckoprůmyslové museum, 2011. S. 172.

³⁰³ Fotografie. Oděv – bílé šaty z krepdešinu – Móda a vkus I, číslo 1, duben 1919. S. 5.

Obrázek 75, Móda a vkus I, číslo 1, 4/1919, s. 5.

Stejně jako Arnoštka Roubíčková, tak i Hanna Podolská navštěvovala pařížské módní přehlídky za účelem získání inspirace. V letech 1922-1938 pracovala u Hanny Podolské jako kreslířka a návrhářka Hedvika Vlková. Byla absolventkou pražské Uměleckoprůmyslové školy a Akademie výtvarných umění. Z jejich nakreslených návrhů, představujících modely z přehlídek, si mohly zákaznice vybrat a nechat daný oděv ušít. Hedvika Vlková si v roce 1938 založila ve Vodičkově ulici vlastní salon a opustila módní dům Hanny Podolské.³⁰⁴

V roce 1938 pracovalo v podniku asi sto dvacet lidí. Mezi nimi byli i oba synové Hanny Podolské, její neteř a dále švagrová, Věra Podolská – Černá, která díky své fotografické paměti dokázala dobře překreslovat návrhy modelů z přehlídek. V salonu pracovalo sedmdesát až osmdesát švadlen a krejčích, z nichž se dvacet až dvacet pět specializovalo na šití kostýmů – což dokazuje oblíbenost kostýmů mezi klientkami. Hanně Podolské se poměrně za krátkou dobu podařilo vybudovat síť stálých zákaznic, mezi kterými byla i věrná zákaznice Hana Benešová. U Hanny Podolské si také nechávaly

³⁰⁴ UCHALOVÁ, Eva a kol. *Pražské módní salony 1900-1948 = Prague fashion houses 1900-1948*. V Praze: Uměleckoprůmyslové museum, 2011. S. 176.

šít herečky kostýmy do filmů nebo na divadelní představení. V té době si musely obstarávat oděvy pro svoje role samy. Podolská ke konci třicátých let šila nejluxusnější kostýmy pro filmy Katakomby, nebo Kristián.³⁰⁵

V roce 1931 přestěhovala Hanna Podolská svůj podnik na adresu Jungmannova 38.³⁰⁶ V tomto novém domě se nacházel sál pro tři sta lidí, který se hodil na módní přehlídky. Kolem roku 1937 změnila Hanna Podolská politiku firmy a snažila se expandovat do zahraničí. Také se již salon neorientoval jen na prodej vyrobených modelů zákaznicím, po vzoru pařížských salonů začal prodávat kopie svých modelů tuzemským i zahraničním³⁰⁷ krejčovským salonům, pro které pořádal samostatné přehlídky. Za války salon nejvíce vydělával na šití kostýmů pro barrandovská studia. Po druhé světové válce a po nástupu komunistického režimu byl roku 1948 módní dům Hanny Podolské znárodněn.³⁰⁸

Za první republiky byl největším konkurentem modelového domu Hanny Podolské modelový dům **Rosenbaum**. Byl založen na základě rozšíření podniku Elišky Rosenbaumové, který se, dle pražského adresáře z roku 1910, orientoval na výrobu ženské konfekce a na dámské krejčovské služby a sídlil na adrese Štěpánská 53.³⁰⁹ Roku 1919 přebral firmu po matce Oldřich Rosenbaum, vyučený krejčí, a začal s budováním moderního krejčovského závodu. Od počátku byla ambicí Rosenbauma spíše expanze do zahraničí. Od počátku svého fungování firma Rosenbaum nezveřejňovala své modely a reklamy v takové míře jako firmy Roubíčkové a Podolské.³¹⁰

Rosenbaum zaměstnával nejen české odborníky, ale i mnoho cizinců. Patřil mezi ně například střihač, původem z Francie, Camille Chastrusse. Jedním z jeho úkolů ve firmě bylo vyškolení domácích sil, což se nelíbilo v roce 1929 společenstvu krejčích a také Zemskému úřadu práce, kteří chtěli, aby Rosenbaum rovnou přijímal domácí

³⁰⁵ UCHALOVÁ, Eva a kol. *Pražské módní salony 1900-1948 = Prague fashion houses 1900-1948*. V Praze: Uměleckoprůmyslové museum, 2011. S. 181-182.

³⁰⁶ *Adresář hlavního města Prahy 1936*. Vypravil Jan Rambousek, V. S. Vilinský. - V Praze: Státní tiskárna, 1936. S. 228.

³⁰⁷ Švédsko, Norsko, Anglie, Holandsko.

³⁰⁸ UCHALOVÁ, Eva a kol. *Pražské módní salony 1900-1948 = Prague fashion houses 1900-1948*. V Praze: Uměleckoprůmyslové museum, 2011. S. 183, 186.

³⁰⁹ *Adresář král. hl. m. Prahy a obcí sousedních*. Praha 1910. S. 141, 172.

³¹⁰ UCHALOVÁ, Eva a kol. *Pražské módní salony 1900-1948 = Prague fashion houses 1900-1948*. V Praze: Uměleckoprůmyslové museum, 2011. S. 96-97.

kvalifikované pracovníky. Rosenbaum měl i české zaměstnance, například kreslíře Mikuláše Pauzdra, nebo kreslířku a návrhářku Zdenku Mayerovou.³¹¹

Roku 1929 přestěhoval Oldřich Rosenbaum svůj podnik na prestižní místo, na adresu Národní číslo 7.³¹² Rosenbaum z podniku vybudoval jeden z nejluxusnějších módních domů v Československu. Zákaznicemi byly ženy židovských, německých a českých podnikatelů, herečky, manželky diplomatů. Oděvy si u něj nechávaly šít například i paní Baťová, paní Loevensteinová, manželka prezidenta Škodových závodů, nebo paní Preissová, manželka ředitele Živnostenské banky. V oděvu od Rosenbauma se nemohlo stát, že by dvě zákaznice měly stejný model. Byla jim vedena takzvaná mateřská karta, která obsahovala vzorky látek a záznamy o společenském prostředí, ve kterém se zákaznice pohybovala, čímž se mělo předejít opakování modelů.³¹³

Na počátku třicátých let byla jednou z manekýnek u Rosenbauma Adina Mandlová, která ve svých vzpomínkách uvedla, že „Ulli“ Rosenbaum měl především bohatou židovskou klientelu z celého Československa. V salonu téměř všichni mluvili německy, a proto vystupovala Mandlová pod jménem Greta, později Sascha, aby ho německy mluvící zákazníci dokázali vyslovit. Manželé zákaznic byli dle Mandlové hlavně bohatí německo – židovští průmyslníci, což dokazuje, že šaty od Rosenbauma si mohly dovolit především zákaznice z vyšších společenských vrstev. O způsobu práce Rosenbauma vypovídají také vzpomínky Mandlové. Šaty upravoval přímo na manekýnkách, které proto musely hodiny stát. Díky tomu, že byla Mandlová velice štíhlá, mohl na ní Rosenbaum zkoušet svoje večerní modely.³¹⁴ (Více viz kapitola 6.2.1 Adina Mandlová.)

Oldřich Rosenbaum udržoval časté styky se zahraničím.³¹⁵ Pravidelně navštěvoval přehlídky v Paříži, které se dělily na sezónní (únor, závěr léta) a polosezónní (květen, listopad). Na rozdíl od módních salonů Roubíčkové a Podolské, Oldřich Rosenbaum na přehlídkách nenechával návrhy tajně překreslovat, ale postupoval dle systému haute couture, tedy kupoval modely a soubory kreseb přímo na přehlídkách a k nim i

³¹¹ UCHALOVÁ, Eva a kol. *Pražské módní salony 1900-1948 = Prague fashion houses 1900-1948*. V Praze: Uměleckoprůmyslové museum, 2011. S. 97,103,105.

³¹² *Adresář hlavního města Prahy 1936*. Vypravil Jan Rambousek, V. S. Vilinský. - V Praze: Státní tiskárna, 1936. S. 186 a dále veden pod pojmem „Kožešníci“, strana 167.

³¹³ UCHALOVÁ, Eva a kol. *Pražské módní salony 1900-1948 = Prague fashion houses 1900-1948*. V Praze: Uměleckoprůmyslové museum, 2011. S. 105.

³¹⁴ MANDLOVÁ, Adina. *Dneska už se tomu směju*. 1. vyd., Praha: Československý filmový ústav, 1977. S. 42.

³¹⁵ Anglie, Itálie, Německo, Rakousko, Maďarsko.

reprodukční právo. Podle francouzského vzoru vedl i vlastní závod, kde byly k dispozici katalogy pro zákaznice, manekýnky, které předváděly nejen na přehlídkách, ale i při příchodu zákaznic dle potřeby. Rosenbaum také navrhoval vlastní modely, které prodával profesionálním zákazníkům.³¹⁶

Podnik Oldřicha Rosenbauma prosperoval. Založil salon v Karlových Varech,³¹⁷ a zároveň rozšiřoval své služby o prodej kosmetiky, obuvi a kožešnickou výrobu. V roce 1938 se Oldřich Rosenbaum vydal na cesty do Paříže a později i do Spojených států, odkud se již nevrátil. Podnik za protektorátu převzala nacistická správa a později byl koupen německou firmou. Hlavní tým zaměstnanců byl zachován a šel primárně pro manželky německých důstojníků. Po válce se módní dům zapojil do poválečné obnovy krejčovského oboru. Roku 1948 byl znárodněn a začleněn do podniku Oděvní tvorba, který zanikl v roce 1954.³¹⁸

³¹⁶ UCHALOVÁ, Eva a kol. *Pražské módní salony 1900-1948 = Prague fashion houses 1900-1948*. V Praze: Uměleckoprůmyslové museum, 2011. S. 109.

³¹⁷ Údajně založil pobočku i v Paříži.

³¹⁸ UCHALOVÁ, Eva a kol. *Pražské módní salony 1900-1948 = Prague fashion houses 1900-1948*. V Praze: Uměleckoprůmyslové museum, 2011. S. 110, 111.

6. Možnosti inspirace žen

6.1 Reklama první republiky s módní tematikou

Reklama hrála zásadní roli již na konci devatenáctého století. Zákazníci i obchodníci stále věřili, že dobré a kvalitní zboží reklamu nepotřebuje, ale vývoj tohoto odvětví dále pokračoval. Na přelomu devatenáctého a dvacátého století již bylo zjevné, že reklama byla důležitou součástí každého podnikání a obchodu. Rozmach reklamy reflektoval rozvoj českého průmyslu a také proměnu životního stylu ve městě. Reklama byla na vzestupu díky českým podnikatelům, kteří dokázali vyjít vstříc požadavkům české společnosti. Zásadní byly ale také zahraniční vlivy, jelikož v evropských velkých městech byla reklama součástí každodenního života již mnohem dříve. Reklama se postupně prosazovala v různých oblastech, od reklamy v novinách, časopisech, přes nápisy na domech, až po reklamní potisky, tabule a plakáty. Reklama se stala médiem masové komunikace a bylo třeba s jejím vlivem počítat.³¹⁹ Na konci 19. století stoupl význam reklamy na tolik, že tento fenomén začal zajímat kromě výrobců a podnikatelů i sféry právní, národohospodářské a státní.³²⁰

Na počátku první republiky se v reklamě začaly výrazněji objevovat náznaky folkloru a národní barvy, až po roce 1923 československá reklama byla znovu ovlivněna reklamou zahraniční, stejně jako tomu bylo před první světovou válkou. Některé meziválečné plakáty například vycházely ze stylu art deco, větší část reklam ale tvořily nepříliš zajímavé, střízlivější plakáty, kterým scházela estetika art deco a v některých případech i duchaplnost plakátů z předválečné doby. Art deco reklamy dvacátých let zobrazovaly ženu elegantní, oproti tomu ve třicátých letech převažoval modernismus prezentující figuríny, nebo siluety. V důsledku nárůstu významu reklamy bylo nutné, aby si každý podnik i obchodník opatřil profesionály, kteří se budou reklamě věnovat. Již před první světovou válkou začala profesionalizace reklamy, která se rozšířila za první republiky. Agentury, ateliéry, nebo reklamní kanceláře, které bylo možné najmout na výrobu reklamních materiálů, zaměstnávaly až několik desítek profesionálních

³¹⁹ VOŠAHLÍKOVÁ, Pavla. *Zlaté časy české reklamy*. Praha: Karolinum, 1999. S. 21-22.

³²⁰ VOŠAHLÍKOVÁ, Pavla. *Počátky reklamy v Čechách*. In: *Dějiny a současnost. Kulturně historická revue*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny 20, č. 5, (1998). S. 29.

výtvarníků. Jednotlivé firmy postupně zakládaly i vlastní reklamní oddělení, jako například podnik Jana Nehery.³²¹

Prvorepublikové ženě byly nabízeny reklamy v různých formách, je tedy zřejmé, že reklama měla velký vliv na rozhodování, co a kde si žena koupí. Reklamu za první republiky obsahovaly dobové časopisy orientované na módu i na jiné společenské záležitosti, plakáty na různých místech, nebo výlohy obchodů. Na vtíravé, všudypřítomné plakátové reklamy se často spoléhaly hlavně velkovýrobci, například s konfekcí, kteří měli velkou konkurenci a široké spektrum zákazníků. Plakáty módních domů, například Hanny Podolské se nedochovaly, protože těmto luxusním a drahým podnikům stačila malá reklama, kupříkladu v časopisech. S rozvojem filmu se reklama stala jeho součástí. Krátké reklamní ukázky se promítaly před začátkem filmu, čímž bylo zaručeno oslovení mnoha potenciálních zákazníků. Nejen před promítáním filmu, ale také přímo do děje byla vsunuta mnohdy nenápadná reklama. Kupříkladu ve filmu Katakomby, kde podniku Hanny Podolské posloužily jako reklama nejen předváděné róby, ale i krabice s logem firmy.

Další prostor pro reklamy představovaly slepé zdi domů. Nejdůležitější pro prezentaci a zapamatování jakéhokoli zboží byl text, nebo slogan, nebo název firmy.³²²

6.2 Herečky první republiky

Herečky první republiky, hlavně ty, jejichž vrcholná kariéra přišla na počátku protektorátní doby, se staly inspirací a „modlami“ mnoha žen. I přes to, že na konci 30. let nebylo člověka, který by neznal jména Adina Mandlová, Nataša Gollová, nebo Lída Baarová, jejich soukromý, a hlavně každodenní život byl veřejnosti utajen. Prvorepubliková morálka a možná i fakt, že „showbyznys“ se teprve vytvářel, byly příčinou toho, že intimita a soukromý život herců a hereček zůstával skryt veřejnosti. V další části práce jsem se snažila přiblížit život, kariéru a některé oděvy tří českých hereček, které mohly mít největší vliv na veřejnost, jakožto zdroj inspirace.

³²¹ UCHALOVÁ, Eva a Helena JAROŠOVÁ. *Česká móda, 1918-1939: elegance první republiky*. Praha: Olympia, 1996. S. 39-40.

³²² UCHALOVÁ, Eva a Helena JAROŠOVÁ. *Česká móda, 1918-1939: elegance první republiky*. Praha: Olympia, 1996. S. 41.

6.2.1 Adina Mandlová

Jednou z hereček, které nosily na veřejnosti a na filmovém plátně šaty z dílny pražské módní návrhářky Hanny Podolské nebo Rosenbauma, byla Adina Mandlová.

Adina Mandlová se narodila roku 1910 v Mladé Boleslavi, do rodiny přednosty státních drah c.k. a dcery venkovského hostinského. Po vyloučení z reálky dva roky studovala v Paříži, kde se věnovala i cizím jazykům. Nakonec ale zůstala v Praze, kde zpočátku pracovala právě v salonu Rosenbaum jako manekýnka.³²³ V té době tato práce neznamenal prestiž a spoustu peněz, ale především dřinu v podobě dlouhého stání. Také opovržení společností, jelikož být manekýnou bylo bráno jako synonymum pro dívku lehčích mravů.³²⁴ I přes to, že Mandlová neměla divadelní vzdělání, díky známostem a kontaktům se jí podařilo dostat k filmovým rolím. První malou rolí Adiny Mandlové byl krátký výstup ve filmu *Děvčátko, neříkej ne!* (1932) a poté se, také díky své známosti s Hugem Haasem, dostala do dalších filmů. Kupříkladu roku 1933 hrála v komedii *Život je pes*, dále 1936 *Velbloud uchem jehly* nebo roku 1934 ve filmu *Nezlobte dědečka*. Adina Mandlová patřila mezi nejpopulárnější herečky své doby. Její herecká kariéra vyvrcholila až za okupace. V roce 1939 hrála ve filmu *Kristián*, 1941 ve filmu *Hotel Modrá hvězda* a v mnoha dalších.³²⁵

Ve filmu *Kristián* měla Adina Mandlová příležitost vyzkoušet si šaty ze salonu Hanny Podolské. Módní dům Hanny Podolské šil šaty pro divadelní představení i do filmů a jedním z nich byla právě tato veselohra.³²⁶ Takže i když si údajně Adina

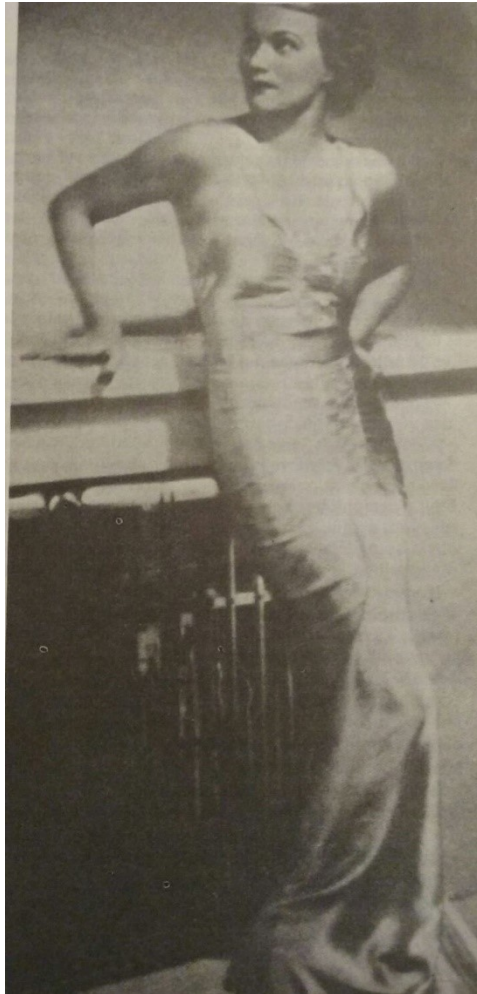
³²³ FRAIS, Josef. *Adina Mandlová: obrazový životopis*. Praha: Formát, 2001. S. 7.

³²⁴ MANDLOVÁ, Adina. *Dneska už se tomu směju*. 1. vyd., Praha: Československý filmový ústav, 1977. S. 42.

³²⁵ FRAIS, Josef. *Adina Mandlová: obrazový životopis*. Praha: Formát, 2001. S. 9-10.

³²⁶ UCHALOVÁ, Eva a Helena JAROŠOVÁ. *Česká móda, 1918-1939: elegance první republiky*. Praha: Olympia, 1996. S. 22.

Mandlová nechávala šít šaty u Rosenbauma, jako většina pražských skutečných dam,³²⁷ tak ve filmu *Kristián* dělala reklamu módnímu domu Hanny Podolské.

Obrázek 76, Adina Mandlová, manekýna na počátku 30. let

Na přiložené fotografii číslo 76 můžeme vidět Adinu Mandlovou jako manekýnku předvádějící šaty z módního domu Rosenbaum. Jedná se o večerní toaletu šitou z módní, lehké a lesklé látky. Šaty odpovídají přesně módním trendům počátku 30. let. Obepínají siluetu, ukazují ženské tvary, sahají až na zem, kde se rozšiřují, aby vytvářely zvlnění, a tentýž tvar je vytvořen i na dekoltu a bocích.

³²⁷ PAWLICOVÁ, Marta. *Místo, kde šila Adina Mandlová*. In: *Večerník-Praha*. 1999, roč. 9(č. 132), 18.

Obrázek 77, film *Kristián*, 1939

Obrázek číslo 77 vyobrazuje Adinu Mandlovou přímo v již zmíněném filmu *Kristián*, pro který šila šaty Hanna Podolská. Film je z roku 1939 a večerní toaleta na fotografii přesně odpovídá módním trendům období. Volány všité k dekoltáži zdůrazňují poprsí, tedy ženské tvary, sukně se od boků mírně rozšiřuje do zvonového tvaru a v zadní části je prodloužena v mírnou vlečku. Kožešina, zakrývající ramena a dekoltáž, poutá pozornost na rozšířená ramena.

Obrázek 78, Adina Mandlová druhá zleva, rok 1936, na prázdninách v Kersku

Kostýmek na obrázku číslo 78 je dalším módním a hlavně praktickým prvkem, kterým se vyznačovala móda třicátých let. Na této fotografii má na sobě Adina Mandlová kostýmek tmavé barvy. Komplet se skládá ze saka s většími klopami a sukně pod kolena, což je dalším znakem módy třicátých let. Pravděpodobně se jedná o žaketový komplet z vlněné tkaniny.³²⁸

³²⁸ TERŠL, Stanislav. *Abeceda textilu a odívání*. Praha: Noris, 1994. S. 276

Obrázek 79

Obrázek 80

Fotografie číslo 79 je dalším dokladem, že v éře první republiky byly kostýmové komplety velice oblíbené. Jak mezi herečkami, tak mezi běžnými ženami. Adina Mandlová byla rozhodně inspirací mnoha dalších žen. Na obrázku číslo 80 má Mandlová znovu oblečen pravděpodobně kostýmový komplet tmavé barvy. Pro doložení faktu, že kostýmky byly oblíbeným typem oděvu, přikládám další fotografii, na které je možno vidět Adinu Mandlovou, která přijela navštívit Natašu Gollovou na natáčení filmu *Pohádka máje* (1940). Adina Mandlová má oblečen opět kostýmový komplet, tentokrát světlé barvy s proužkem, spolu s proužkovanou košilí.

Obrázek 81, večerní šaty Adiny Mandlové

Večerní šaty Adiny Mandlové, na obrázku číslo 81, byly součástí výstavy „Aféry“ v Národním muzeu. Tato toaleta světlé barvy se vzorem má dlouhé rukávy a sahá až ke krku. Dlouhý rukáv u večerních šatů byl nejvíce módní roku 1931, čemuž by odpovídal i přiléhavý živůtek po krk, sahající do úrovně přirozeného pasu, a dále mírně rozšířená sukně, svažující se do zvlněných záhybů.³²⁹

³²⁹ UCHALOVÁ, Eva a Helena JAROŠOVÁ. *Česká móda, 1918-1939: elegance první republiky*. Praha: Olympia, 1996. S.72

6.2.2 Lída Baarová

Další z populárních prvorepublikových hereček, které měly možnost nosit šaty z módních salonů, byla Lída Baarová. Narodila se roku 1914 v Praze, do rodiny úředníka a ne moc úspěšné operní pěvkyně, přes kterou se ale dostala k filmu. Dva roky Lída Baarová studovala divadelní konzervatoř, kterou ale nedokončila. Její kariéra začala roku 1931 filmem *Kariéra Pavla Čamrdy*, kde se poprvé setkala s filmovými osobnostmi té doby. V témže roce účinkovala v dalších šesti filmech, což jí přineslo obdiv veřejnosti a popularitu. Také hrála například ve filmu *Lelíček ve službách Sherlocka Holmese*, v hlavní roli s Vlastou Burianem. Objevovala se hlavně v komediích, kde režiséři využívali zejména její vzhled a fotogeničnost. V následujících letech natočila například filmy *Lidé na kře*, nebo *Panenství*, kde hrála s Adinou Mandlovou. Roku 1937 Baarová odmítla pozvání a smlouvu v Londýně i ve Spojených státech.³³⁰ Lída Baarová účinkovala ještě v mnoha dalších filmech, z nichž asi nejznámějším je *Dívka v modrém*.³³¹ Ve filmu *Zlatá Kateřina* Lída Baarová hrála hlavní roli. Prvorepublikové herečky si musely většinou obstarávat své kostýmy samy a právě při hledání šatů pro svoji roli ve filmu *Zlatá Kateřina* se Lída Baarová obrátila na módní dům Hanny Podolské, což dokládá přiložená fotografie číslo 82.³³²

³³⁰ MOTL, Stanislav. *Lída Baarová & Joseph Goebbels: prokletá láska české herečky a ďáblova náměstka*. Praha: Eminent, 2009. S. 82-83.

³³¹ KUDĚLKA, Viktor. *Hvězdy nad Barrandovem: průvodce po starších českých filmech*. Sv. 2, Ženy jeho snů. 1. vyd. Brno: Knihkupectví Michala Ženíška, 1994. S. 167.

³³² UCHALOVÁ, Eva a kol. *Pražské módní salony 1900-1948 = Prague fashion houses 1900-1948*. V Praze: Uměleckoprůmyslové museum, 2011. S. 64.

Obrázek 82, Lída Baarová, šaty Hanny Podolské pro film Zlatá Kateřina, 1934

Na fotografii číslo 82 Lída Baarová zkouší večerní toaletu, která má, přesně dle módních požadavků té doby, zvýrazněná ramena pomocí motýlovitých smyček spletených v uzel. Šaty se lehce rozšiřují od pasu dolů a vytvářejí záhyby.

Obrázek 83, Reklama na kožichy pro firmu Fiehl

Kariéra herečky umožnila Lídě Baarové přístup k nejnovější módě. Stala se tváří módního salonu firmy Fiehl,³³³ jak můžeme vidět na obrázku číslo 83. Mohla si pořizovat šaty v módním domě Hanny Podolské. Ve svém mládí Lída Baarová nosila do tanečních „...šaty z umělého taftu, domácí švadlenou upravené..“³³⁴, na počátku kariéry jí kostýmy šila také domácí švadlena a klobouky šila její matka.³³⁵ I když roku 1935 byla již známou herečkou, ve svých vzpomínkách se přiznává, že peníze jí maminka ukládala na knížku, takže když jí nepřišel honorář byla chudá a musela si jednou koupit paletu³³⁶ v salonu Roubíčkové v králičí imitaci hermelínu, což bylo značně levnější. Kožich z králíka sice pelichal a byl úplně bílý, ale herečce to stačilo.³³⁷

³³³ Obchod s kožešinami Fiehl Leopold – V roce 1936 sídlo na Václavském náměstí 4. - Adresář hlavního města Prahy 1936 ; Vypravil Jan Rambousek, V. S. Vilinský. - V Praze : Státní tiskárna, 1936. S. 165

³³⁴ BAAROVÁ, Lída. *Života sladké hořkosti*. Ostrava: Sřinga, 1991. S. 20

³³⁵ BAAROVÁ, Lída. *Života sladké hořkosti*. Ostrava: Sřinga, 1991. S. 21

³³⁶ Dámský volný kabát, nejděle po kolena. TERŠL, Stanislav. *Abeceda textilu a odívání*. Praha: Noris, 1994. S. 161

³³⁷ BAAROVÁ, Lída. *Života sladké hořkosti*. Ostrava: Sřinga, 1991. 41-42

Obrázek 84, Lída Baarová, rok 1939

Na fotografii číslo 84, která byla vyfocena při natáčení filmu *Ohnivě léto*, má na sobě Lída Baarová tmavou blůzku s proužkem a kostýmový komplet kabátku a sukni těsně pod kolena. Všechny prvky, které má na sobě, jsou praktické, odpovídají typu pracující ženy a jsou typické pro třicátá léta. Herečky svým odíváním představovaly zásadní zdroj inspirace pro pracující ženy.

Obrázek 85, Lída Baarová v Jugoslávii, 1935

Na snímku číslo 85, vyfoceném v roce 1935 v Jugoslávii, Lída Baarová nosí bílé sportovní triko s límečkem, bílým proužkem a kotvou, tedy v námořnickém stylu, spolu s kalhotami zvanými „Marlene Dietrich“, které jsou přiléhavé v pánevní části a mají široké nohavice.³³⁸ Kalhoty jsou v těchto letech brány pouze jako módní prvek, u kterého se nepředpokládá, že by přetrvával. Rozšíření kalhot do všech vrstev společnosti přišlo až v sedmdesátých letech.³³⁹ Triko s límečkem bylo od roku 1927 módní jako oblečení pro volný čas, ale pouze ve vyšších vrstvách³⁴⁰ společnosti. K dalšímu rozšíření přichází až v šedesátých letech.³⁴¹

³³⁸ TERŠL, Stanislav. *Abeceda textilu a odívání*. Praha: Noris, 1994. S. 128.

³³⁹ UCHALOVÁ, Eva a Helena JAROŠOVÁ. *Česká móda, 1918-1939: elegance první republiky*. Praha: Olympia, 1996. 34.

³⁴⁰ Zejména z vrstvy zámožných obyvatel a vyšší střední vrstvy. Viz kapitola 4.1 Sociální status.

³⁴¹ KYBALOVÁ, Ludmila. *Od "zlatých dvacátých" po Diora*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2009. S. 131.

Obrázek 86, Baarová v plavkách, film Švadlenka, rok 1936

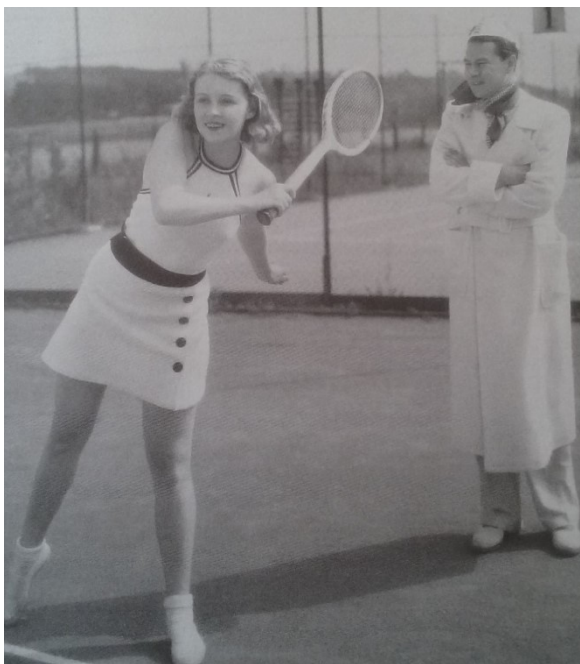
V roce 1936 se Lída Baarová ukázala ve filmu *Švadlenka* ve dvoudílných, módně střižených plavkách. Ještě ve dvacátých letech plavky odhalovaly pouze nohy a ruce, byly jednoduché a často byly z pleteného materiálu.³⁴² Plavky Lídy Baarové na obrázku jsou záležitostí většinou až čtyřicátých let, kdy se prosazuje střih kalhotek do pasu spolu s vrchním dílem se širšími ramínky.³⁴³

³⁴² KYBALOVÁ, Ludmila. *Od "zlatých dvacátých" po Diona*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2009. s. 80.

³⁴³ KYBALOVÁ, Ludmila. *Od "zlatých dvacátých" po Diona*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2009. S. 196.

6.2.3 Nataša Gollová

Nataša Gollová se narodila roku 1912 v Brně. Pocházela ze společensky významné rodiny. Jejím otcem byl ekonom František Xaver Hodáč a její matka se věnovala malířství. Svoje umělecké příjmení však převzala po svém dědečkovi Jaroslavu Gollovi, který byl významným historikem. Kariéra Nataši Gollové začínala v divadle v Olomouci, ale působila i v dalších městech. Gollová byla velice nadaná, mluvila francouzsky, německy, anglicky i rusky. Přes scénický tanec se nakonec dostala k divadlu a jako jedna z mála filmových hereček té doby prošla i studiem herectví v Praze.³⁴⁴ Až roku 1935 dostala první větší příležitost při svém krátkém působení v Bratislavě, kde byla obsazena do filmu *Bezdětná*. Následovaly filmy *Naše jedenáctka*, *Zborov*, nebo *Lízino štěstí*. Nejvíce ji proslavily role ve filmech *Eva tropí hlouposti*, *Hotel Modrá hvězda* nebo *Pohádka Máje*, a po boku Adiny Mandlové film *Kristián*. Tehdejší kritika ji chválila jak za její herecké výkony, tak jako inteligentní komičku.³⁴⁵

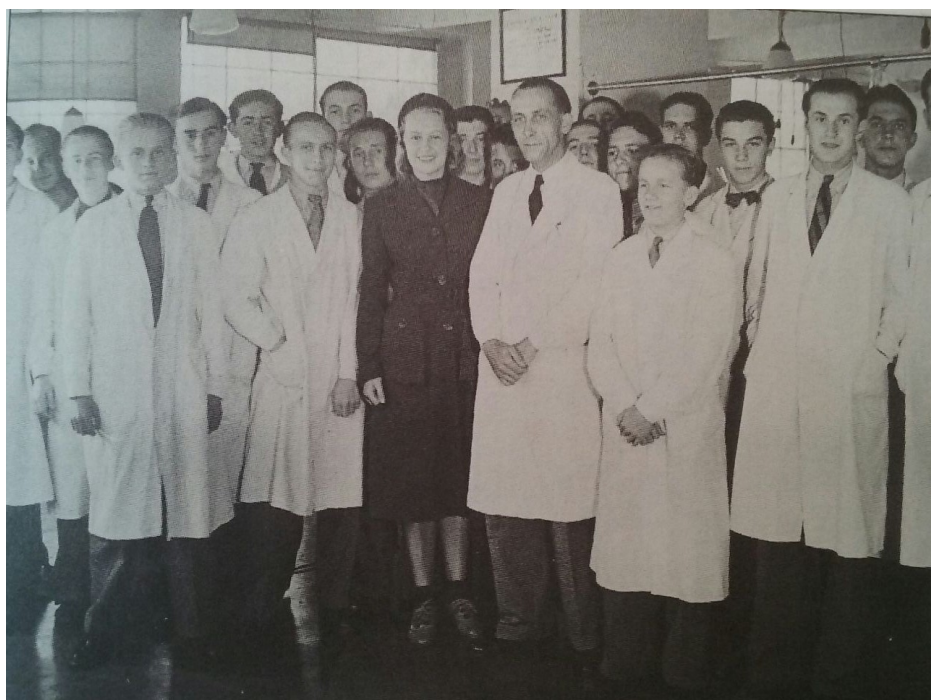
Obrázek 87, Nataša Gollová ve sportovním oděvu, film *Naše jedenáctka*, rok 1936

Díky roli ve filmu *Naše jedenáctka* z roku 1936 se Nataša Gollová ukázala ve sportovním oblečení na tenis, jak lze vidět na obrázku číslo 87. Ve filmu hrála dceru

³⁴⁴ CIBULKA, Aleš. *Nataša Gollová*. Praha: Sláflka, 2003. S. 17-21.

³⁴⁵ KUDĚLKA, Viktor. *Hvězdy nad Barrandovem: průvodce po starších českých filmech*. Sv. 2, Ženy jeho snů. 1. vyd. Brno: Knihkupectví Michala Ženiška, 1994. S. 97-101.

továrníka, která si mohla tento oděv dovolit.³⁴⁶ Tenis si za první republiky mohla dovolit hrát pouze vyšší společnost, důvodem byla vysoká pořizovací cena sportovního vybavení a oděvu.³⁴⁷ Tenis se ještě v roce 1934 hrál buď v krátké sukni, nebo kalhotové sukni ke kolenům. Ale doporučovalo se hrát v šatech vcelku, které měly sahat do půlky lýtek.³⁴⁸ Z obrázku je tedy patrné, že odhalená ramena a krátká sukně rozhodně nebyly mezi veřejností běžné a tato délka sukně byla záležitostí právě až přelomu desetiletí.

Obrázek 88, Nataša Gollová v Baťových závodech, rok 1940

Snímek číslo 88 vyobrazuje Natašu Gollovou v Baťově továrně, jedná se sice o rok 1940, ale oděv Gollové odpovídá ještě období třicátých let, přesněji letům 1937-1939. Jedná se o kratší plášť, sahající do půlky lýtek, který je v rovném, přiléhavém střihu s jednořadým zapínáním.³⁴⁹

³⁴⁶ CIBULKA, Aleš. *Nataša Gollová*. Praha: Slávka, 2003. S. 56.

³⁴⁷ KYBALOVÁ, Ludmila. *Od "zlatých dvacátých" po Diora*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2009. S. 127.

³⁴⁸ KYBALOVÁ, Ludmila. *Od "zlatých dvacátých" po Diora*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2009. S. 129.

³⁴⁹ UCHALOVÁ, Eva a Helena JAROŠOVÁ. *Česká móda, 1918-1939: elegance první republiky*. Praha: Olympia, 1996. S. 91.

Obrázek 89, Nataša Gollová ve filmu *Eva tropí hlouposti* 1939

Obrázek 90, Nataša Gollová v civilu, rok 1941

Zajímavé je, že šaty, které Nataše Gollové sloužily jako kostým na natáčení své filmové role ve filmu *Eva tropí hlouposti*, využívala herečka i jako každodenní oblečení. Tato skutečnost dokazuje, že herečky si ve většině případů kostýmy obstarávaly samy. Na obrázku číslo 89 na sobě má Nataša Gollová vzorované šaty s límečkem, krátkým rukávem, páskem v pase, sukni po kolena, která se mírně rozšiřuje a je opatřena řasením. Tato fotografie byla vyfocena při natáčení filmu *Eva tropí hlouposti* z roku 1939. Fotografie číslo 90 pochází z Luhačovic, které Gollová navštívila při Filmových žních

v roce 1941.³⁵⁰ Šaty tedy herečka využívala nejen při své filmové roli, ale i ve volném čase.

Šaty hereček často sloužily divačkám jako inspirace. Ženy chtěly mít vlasy i oblečení jako hvězda na filmovém plátně. „*Rády jsme chodily na filmy, kde Nataša hrála, ale chtěly jsme se také česat a strojit podle ní. Tak jsem měla podle jednoho filmu šaty s kapsičkami na prsou podložené jinou látkou, ...*“, ³⁵¹takto vzpomínky obdivovatelek dokládají, že Nataša Gollová byla vzorem žen.

³⁵⁰ CIBULKA, Aleš. *Nataša Gollová*. Praha: Sláfka, 2003. S. 194.

³⁵¹ *Vzpomínky současnice a obdivovatelky Gollové*. CIBULKA, Aleš. *Nataša Gollová*. Praha: Sláfka, 2003. S. 116.

Obrázek 91, Nataša Gollová

Obrázek 92, Obdivovatelka Nataši Gollové

Na fotografii číslo 91 se nachází Nataša Gollová focená v ateliéru. Má na sobě bílou košili, vestičku a pravděpodobně sukni. Velice podobná je fotografie číslo 92, která pochází z počátku 40. let a je na ní zachycena obdivovatelka Nataši Gollové nejen ve

stejně póze, ale v podobném oblečení.³⁵² Tyto fotografie jsou důkazem, že ženy toužily vypadat jako prvorepublikové herečky.

Obrázek 93

Poslední fotografie, číslo 93, dokládá, že i Nataša Gollová se oblékala do krásných večerních toalet. Tyto šaty oblékla ve filmu *Eva tropí hlouposti* v roce 1939. Večerní plizé³⁵³ šaty byly módním trendem doby, ve skutečnosti měly světle modrou barvu a rozhodně musely být snem každé ženy.³⁵⁴

³⁵² CIBULKA, Aleš. *Nataša Gollová*. Praha: Sláčka, 2003. S. 117.

³⁵³ Plizé je textilie trvale vytvarovaná sežehlením do pravidelných záhybů. TERŠL, Stanislav. *Abeceda textilu a odívání*. Praha: Noris, 1994. S. 174.

³⁵⁴ CIBULKA, Aleš. *Nataša Gollová: život tropí hlouposti*. Praha: Sláčka, 2002. S. 81.

6.2.4 Herečky jako inspirace

Prvorepublikový film byl od svého počátku médiem, které přinášelo lidem nejen zábavu a určité kulturní vyžití, ale také byl zdrojem inspirace pro veřejnost a z druhé strany také reklamou pro oděvní průmysl a módní domy. Na předchozích stránkách byly vyzkoušeny dva poznatky.

Zaprvé, herečky se sice oblékaly u módních návrhářů, ale zatím se nejednalo o „hvězdy“ s vysokými honoráři, jakými jsou herečky dnešní doby. Prvorepublikové herečky sice již měly řadu obdivovatelů a obdivovatelek, ale občas si musely koupit kvůli nedostatku peněz napodobeniny drahých modelů, nebo nosit jedny šaty více let za sebou.

A zadruhé, herečky první republiky byly zdrojem inspirace pro mnohé ženy právě proto, že se snažily následovat módní trendy, a to nejen ve filmu – kdy si většinou musely kostýmy obstarávat samy, ale i v běžném životě. Proto je můžeme brát jako průkopnice nových trendů v módě, jako idoly, podle kterých se chtěly oblékat ženy první republiky.

6.3 Časopisy s módní tematikou

Módní časopisy byly v době první republiky jedním z rozšířených zdrojů inspirace pro ženy. Kromě časopisů zaměřených přímo na módu existovalo i mnoho společenských časopisů, kde tématům spojeným s odíváním byla věnována velká část obsahu, dále se vydávaly odborné časopisy zaměřené profesně pro profesionální výrobce oděvů.

První skupinou jsou časopisy pro laickou veřejnost. Část z nich vznikla před první světovou válkou jako české verze zahraničních časopisů. Kupříkladu časopis Bazar, Nové Pařížské Mody, České mody nebo časopis Pražská módní přehlídka, ve které byly u modelů zveřejňovány dokonce i francouzské popisy, s překladem do češtiny v příloze. Zmíněné časopisy zpočátku přetiskovaly zahraniční módní návrhy a ilustrace. Ve většině případů časopisy obsahovaly pouze návrhy oděvů a obálku, na které se nacházely popisy otištěných návrhů, popřípadě další listy s články a reklamou.³⁵⁵

Prvním originálně českým časopisem byl *Moda a vkus*, vydávaný od roku 1919. Svůj obsah čerpal ze světových trendů, primárně byl založen na módě francouzské, ale konfrontoval ji s módou americkou, kterou spíše ženám doporučoval jakožto praktickou a uměřenou. Módní časopisy se vydávaly jako příloha časopisů se společenskou tematikou, nebo samostatně, jednou až dvakrát za měsíc.³⁵⁶ Periodika, která se orientovala na módní tematiku, obsahovala „Módní zprávy“, které podávaly informace o aktuálních i nastupujících módních trendech. Články radily, které oděvy by si měla čtenářka určitě pořídit za vyšší náklady, jelikož trend měl vydržet delší dobu. Časopisy obsahovaly módní ilustrace a statě o módě, ale i články týkající se například domácích prací. Návrhy modelů byly u některých časopisů prezentovány skrze romány na pokračování, opatřené popisy modelů. V tomto typu časopisů se objevovaly hlavně černobílé ilustrace modelů, fotografie v minimálním množství.

³⁵⁵ UCHALOVÁ, Eva a Helena JAROŠOVÁ. *Česká móda, 1918-1939: elegance první republiky*. Praha: Olympia, 1996. S. 42.

³⁵⁶ UCHALOVÁ, Eva a Helena JAROŠOVÁ. *Česká móda, 1918-1939: elegance první republiky*. Praha: Olympia, 1996. S. 42.

Časopisy obsahující ilustrace módních trendů, nebo stříhové předlohy, vydávané v Praze						
Název	Roky	Periodicita	Stříhové předlohy	Cena	Okruh čtenářů	Obsah časopisu
Bazar	1872–1929	1x měs.	Ano	4,50 Kč	Pro laiky	Pouze móda
České mody	1910–1932	10x ročně	Ano	2,50 Kč	Pro laiky	Pouze móda
Dámské akademické módní listy	1899–1943	4x ročně	Ano, obsáhlé předlohy ve stříhové příloze	16 K4	Odborná veřejnost	Pouze móda
Elegantní Praha	1922–1925	Jednou za 14 dní	Ne	5 Kč	Pro laiky	Společenská témata
Eva	1928–1943	2x měsíčně	Ne	4 Kč	Pro laiky	Společenská témata
Hvězda československých paní a dívek	1925–1945	1x týdně	Ano	8 haléřů	Pro laiky	Společenská témata
Krejčovské revue	1926–1932	10x ročně	Ne	6 Kč	Odborná veřejnost	Info. týkající se řemesla + móda
Krejčovské listy	1909–1945	1-2x měsíčně	Ne	Zdarma ³⁵⁷	Odborná veřejnost	Info. týkající se řemesla + móda

³⁵⁷ Podmíněno členstvím ve společenstvu krejčích.

Druhou skupinou časopisů s módní tematikou jsou listy určené pro odbornou veřejnost, tedy krejčí a švadleny. Příkladem mohou být Dámské módní listy, vycházející mezi lety 1900-1924, nebo Dámské Akademické módní listy, vycházející 1899–1943. Tyto časopisy obsahovaly nejen návrhy a nákresy modelů, ale u každé ilustrace se nacházel také podrobný technický popis, jak oděv zhotovit. Dalším periodikem pro odbornou veřejnost byl časopis Pražská móda, vydávaný v letech 1923–1949, na němž se podílela řada odborníků z oblasti módy. Byly zde zveřejňovány i ilustrace originálních modelů, jejichž autory byly absolventi Uměleckoprůmyslové školy a Akademie výtvarných umění v Praze. Mezi časopisy určené odborné veřejnosti patřila také specializovaná periodika pro každý obor textilní výroby. Jednalo se například o časopisy pro výrobce konfekce, střihače, krejčí, kloboučníky, modistky a další.³⁵⁸

Třetí skupinou byly časopisy společenské, přinášející informace z různých oborů, například literatury, hudby, výtvarného umění, sportu. Mezi první časopisy tohoto typu patřila Elegantní Praha, vycházející mezi lety 1922–1925, jejíž obsah se zaměřoval na českou kulturu, umění a průmysl.³⁵⁹ Cílem časopisu bylo vybudovat z původně provinčního města Prahy elegantní metropoli jak po stránce odívání, tak jednání a vystupování občanů.³⁶⁰

Dalším časopisem, zaměřeným nejen na módu byl Salon, vydávaný od roku 1922. Časopis, jenž se zabýval architekturou a soudobým uměním, mezi které byla zařazena i móda, se jmenoval Měsíc, a byl vydáván od roku 1932. Eva – časopis vzdělané ženy - vycházel od roku 1928 a obsahoval mnoho témat týkajících se zájmů a problémů prvorepublikových žen, mezi kterými měla móda zásadní postavení. V redakci pracovali mladí módní tvůrci, působící také v módních salonech Podolské a Rosenbauma.³⁶¹

Oděv je v těchto časopisech prezentován pouze v kontextu s aktuálními módními trendy, také proto se zde objevují popisy modelů, které byly předvedeny na pařížských módních přehlídkách, ale také na molech pražských módních salonů. Statě dále

³⁵⁸ UCHALOVÁ, Eva a Helena JAROŠOVÁ. *Česká móda, 1918-1939: elegance první republiky*. Praha: Olympia, 1996. S. 43-44.

³⁵⁹ UCHALOVÁ, Eva a Helena JAROŠOVÁ. *Česká móda, 1918-1939: elegance první republiky*. Praha: Olympia, 1996. S. 45.

³⁶⁰ *Elegantní Praha I*, 1922, č. 1, s. 3.

³⁶¹ UCHALOVÁ, Eva a Helena JAROŠOVÁ. *Česká móda, 1918-1939: elegance první republiky*. Praha: Olympia, 1996. S. 46.

čtenářkám doporučují, jaký oděv využít pro různé příležitosti. Společenské časopisy se věnují kromě módy také problémům spojeným s vedením domácnosti, bytovému designu, kulturnímu dění, cestování a dalším tématům. Nechybí ani články pro pobavení a dále reklamy, jejichž obsahem jsou jak oděvy vyrobené konfekčními nebo zakázkovými podniky, dále zde lze najít reklamy na kosmetické přípravky, domácí technické pomocníky do kuchyně, nebo nové knihy.

Mezi méně intelektuálně zaměřené časopisy věnující se módě patřila Hvězda či List československých paní a dívek. Módě byly věnovány také rubriky v týdenících Český svět či Pestrý týden, nebo Lidové noviny, v těch psala pravidelně články zvané „módní policie“ Milena Jesenská. Jesenská vedla také módní a společenskou rubriku v Národních listech a Pestrém týdnu. Ve svých statích – i módně zaměřených, se Jesenská zabývala hlavně životním stylem nové generace, oděv byl pro ni hlavně výrazem. „*Parádnost je ohavná kdykoli a kdekoli, ale tam, ...kde překáží, ruší a jenom kráslí je prostě důkaz nižšího duševního niveau.*“³⁶² Jesenská nesouhlasila s módou nepraktickou, příliš komplikovanou a neúčelnou. O prvorepublikové módě píše, že je nejúčelnější a nejhezčí módou dosud, „*...naprostá jednoduchost beze všech okras a komplikovanosti. Je to pokrok v každém slova smyslu. V estetickém i hygienickém.*“³⁶³ Její příspěvek lze najít také v publikaci *Civilizovaná žena*, kde se také vyjádřila proti tomu, aby byla žena otrokyní módy a proti kopírování módních trendů, které se pro civilizovanou ženu nehodí. „*Přes to, že máme doktoráty, že pracujeme vědecky, že jsme žurnalistkami, že píšeme, že vychováváme děti... přes to všechno nedovedeme zamítnouti něco, co se nám ani nelíbí, jen z toho důvodu, že to nosí druhé, hloupější.*“³⁶⁴

Za první republiky existovala celá řada časopisů zabývajících se módou. Některé z nich vycházely pouze krátkou dobu, některé existovaly ještě před vznikem první republiky, některé pokračovaly i po druhé světové válce. Pokud vezmeme v potaz vývoj odívání a módních trendů na území Čech, je zřejmé, že periodika s touto tematikou měly zásadní vliv na odívání žen v prvorepublikové éře a na jejich celkový vztah módě.³⁶⁵

³⁶² JESENSKÁ, Milena. *Člověk dělá šaty*. Praha: F. Topič, 1927. S. 5.

³⁶³ JESENSKÁ, Milena. *Člověk dělá šaty*. Praha: F. Topič, 1927. S. 23.

³⁶⁴ ROTHMAYEROVÁ-HORNEKOVÁ, Božena, VANĚK, Jan a ROSSMANN, Zdeněk. *Civilizovaná žena: jak se má kultivovaná žena oblékat* = *Zivilisierte Frau: wie sich eine kultivierte Frau ankleiden soll*. Brno: Jan Vaněk, 1929. S. 33.

³⁶⁵ UCHALOVÁ, Eva a Helena JAROŠOVÁ. *Česká móda, 1918-1939: elegance první republiky*. Praha: Olympia, 1996. S. 49.

Závěr

První republika byla přelomovým obdobím nejen z hlediska politického, hospodářského, sociálního, ale také co se týče oděvů, které byly vidět v ulicích prvorepublikové Prahy. První republika byla dobou proměn. Postupně se měnilo postavení žen a módní trendy první republiky se proměňovaly velice dynamicky.

V Praze se nacházely různé sociální vrstvy, které jsem definovala dle prostředí, ze kterého pocházely a příjmů rodin. Každá žena se oblékala dle svého vkusu, dle inspirace, která na ni měla vliv, ale primárně dle svých finančních možností. Ke komparaci jsem použila fotografie žen z různých vrstev. Je velice obtížné shromáždit prameny z oblasti paměťových médií a zároveň je zařadit do širšího kontextu sociálního a rodinného zázemí osob na fotografiích. Fotografie jsou však stěžejním pramenem pro výzkum každodenního odívání. Díky fotografiím žen z různých rodin, prostředí a společenských vrstev jsem zjistila, že ženy první republiky patřící do nejzámožnějších, vyšších a nižších středních vrstev se ve většině případů odívaly dle módních trendů první republiky. Oděvy žen ze sociálně nejslabších vrstev neodpovídaly módním trendům první republiky, kvůli nedostatku finančních prostředků.

Pražanky měly v meziválečném období různé možnosti, jak si oděv opatřit. Ženy ze zámožných vrstev si svůj oděv mohly nechat ušít v módních salonech, nebo na zakázku u švadleny. Další možností, kterou využívaly pravděpodobně spíše vyšší a nižší střední společenské vrstvy, bylo pořizování oděvu v prodejních konfekce. Některé ženy z nižších středních a sociálně nejslabších vrstev si šily šaty doma či si je nechávaly šít u známé, či příbuzné.

Odívání žen bylo, kromě sociální situace, rozhodně ovlivněno také vkusem. Ženy se mohly inspirovat v mnoha módních časopisech, ovlivňovala je i reklama či prvorepublikové herečky, které ve filmech i v osobním životě nosily módní oblečení. Další inspirací mohly být i ženy vysoce postavených politiků, mezi které patřila i Hana Benešová.

Další bádání v této oblasti by mohlo být zaměřeno na odívání žen v menších městech či na venkově, zároveň by bylo zajímavé srovnat platy žen s cenami oděvů. Nejnižší sociální vrstvy a ženy z dělnického prostředí však nejsou v pramenech podchyceny natolik, aby mohla být vypracována relevantní a kompletní komparace jejich oděvních zvyklostí. V první řadě by mělo být bádání zaměřeno na shromáždění dalších

relevantních pramenů, zejména z oblasti paměťových médií. Na jejich základě by bylo dále možné rozšířit a upřesnit komparaci odívání v rámci jednotlivých sociálních vrstev.

Seznam pramenů a literatury

Prameny tištěné

Adresář hlavního města Prahy 1936; Vypravil Jan Rambousek, V. S. Vilinský. - V Praze: Státní tiskárna, 1936.

Adresář král. hl. m. Prahy a obcí sousedních. Praha 1910.

Dekret č. 100 Sb. Ze dne 24. října 1945. O znárodnění dolů a některých průmyslových podniků.

Chytilův adresář hl. města Prahy. Část 2. Úřady, ústavy, korporace, podniky družstevní, peněžní, průmyslové, obchodní a živnostenské. Alois Chytil. - Praha 1924.

Masarykův slovník naučný: lidová encyklopedie všeobecných vědomostí. Praha: Československý kompas, 1925-1933. Sv. IV., V.

Zprávy státního úřadu statistického republiky Československé

Prameny obrazové

Osobní archiv Anny Benešové

Osobní archiv Ing. Dany Křivánkové

Rodinný archiv Ing. Jitky Říhové

Rodinný archiv Prokopa Týle

Rodinný archiv Kateřiny Polákové

Rodinný archiv Otmara Beneše

Rodinný archiv Pacovských

Muzeum hlavního města Prahy

Fotoarchiv Etnologického ústavu AV ČR

Periodika

Elegantní Praha II., 1923, č. 1.

Elegantní Praha II., 1924, č. 4.

Elegantní Praha, 1925, č. 2.

Eva I, 1928/1929, č. 18.

Eva, XV, 1918, č. 1, 2.

Eva XVI., 1919, č. 1.
Nové Pařížské Mody, 27, 1915, č. 8.
Módní revue VII, 1927, č. 41.
Moda a vkus I, 1919, č. 1.
Rolný magazin 1935, č. 3.
Ženské listy, 1917, č. 10.
Ženská rada 5, 1929, č. 9.

Prvorepubliková literatura

ČERMÁKOVÁ, Růžena a Blažena ŠPRINGEROVÁ. *Stříhy prádla podle míry*. II. doplněné vydání. V Praze: Šolc a Šimáček, nakladatelská společnost s r.o., 1924.

JESENSKÁ, Milena. *Člověk dělá šaty*. Praha: F. Topič, 1927.

PÁVEK, Miloslav. *Textilní výroba v historickém přehledu I*. In: Svěráz český. Vzorník Zádruhy, r. 2. č. 1. s. 11. Praha 1916.

ROTHMAYEROVÁ-HORNEKOVÁ, Božena, VANĚK, Jan a ROSSMANN, Zdeněk. *Civilisovaná žena: jak se má kultivovaná žena oblékati = Zivilisierte Frau: wie sich eine kultivierte Frau ankleiden soll*. Brno: Jan Vaněk, 1929.

Literatura

ABRAMS, Lynn. *Zrození moderní ženy: Evropa 1789-1918*. 1. vyd. Překlad Eva Lajkepová. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2005.

BAAROVÁ, Lída. *Života sladké hořkosti*. Ostrava: Sfinga, 1991.

BAHENSKÁ, Marie. *Počátky emancipace žen v Čechách: dívčí vzdělávání a ženské spolky v Praze v 19. století*. 1. vyd. Praha: Libri, 2005.

BARTOŠ, Josef a Miloš TRAPL. *Československo, 1918-1938*. 3. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2001.

BUREŠOVÁ, Jana. *Proměny společenského postavení českých žen v první polovině 20. století*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2001.

BURIANOVÁ, Miroslava. *Móda v ulicích protektorátu*. Praha: Národní muzeum, 2013.

CIBULKA, Aleš. *Nataša Gollová*. Praha: Sláfka, 2003.

CIBULKA, Aleš. *Nataša Gollová: život tropí hlouposti*. Praha: Sláfka, 2002.

- FIALOVÁ, Ludmila. *Dějiny obyvatelstva českých zemí*. Praha: Mladá fronta, 1996.
- FRAIS, Josef. *Adina Mandlová: obrazový životopis*. Praha: Formát, 2001.
- GERŠLOVÁ, Jana. *Průmysl a výrobní řemesla v meziválečném Československu ve světle racionalizace a jejich ekonomických a sociálních důsledcích*. Praha: Národohospodářský ústav Josefa Hlávky, 2003.
- HLEDÍKOVÁ, Zdeňka, Jan JANÁK a Jan DOBEŠ. *Dějiny správy v českých zemích: od počátků státu po současnost*. 1. vyd. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2005.
- HORSKÁ, Pavla. *Naše prababičky feministky*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1999.
- HORSKÁ, Pavla. *K ekonomické aktivitě žen na přelomu 19. a 20. století. (Příklad Českých zemí)*. In: *Československý časopis historický*. Praha: Ústav československých a světových dějin ČSAV 31 [81], č. 5, (1983), s. 713.
- JANČÍK, Drahomír a Barbora ŠTOLLEOVÁ, ed. *Pivo, zbraně i tvarůžky: podnikatelé meziválečného Československa ve víru konjunktur a krizí*. Praha: Maxdorf, 2014.
- KABÁTOVÁ, Zita a Marie FORMÁČKOVÁ. *Moje první republika*. Mnichovice: BVD, 2007.
- KÁDNER, Otakar. *Vývoj a dnešní soustava školství*. V Praze: Sfinx, Bohumil Janda, 1929-1938.
- KÁRNÍK, Zdeněk. *České země v éře První republiky (1918-1938). Díl první. Vznik, budování a zlatá léta republiky (1918-1929)*. Praha : Libri, 2000.
- KÁRNÍK, Zdeněk. *České země v éře První republiky (1918-1938). Díl druhý. Československo a České země v krizi a ohrožení (1930-1935)*. Kárník, Zdeněk. Praha: Libri, 2002.
- KÁRNÍK, Zdeněk. *České země v éře První republiky (1918-1938). Díl třetí, O přežití a o život (1936-1938)*. 1. vyd. Praha: Libri, 2003.
- KLIMEK, Antonín. *Vítejte v první republice*. Vyd. 1. Praha: Havran, 2003.
- KUČERA, Milan a Vladimír SRB. *Atlas obyvatelstva ČSSR*. Praha: Ústřední správa geodézie a kartografie, 1962.
- KUDĚLKA, Viktor. *Hvězdy nad Barrandovem: průvodce po starších českých filmech*. Sv. 2, Ženy jeho snů. 1. vyd. Brno: Knihkupectví Michala Ženíška, 1994.
- KYBALOVÁ, Ludmila. *Doba turnýry a secese*. Vyd. 1. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2006.

- KYBALOVÁ, Ludmila. *Od "zlatých dvacátých" po Diora*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2009.
- LACINA, Vlastislav a Jaroslav PÁTEK, ed. *Dějiny hospodářství českých zemí od počátku industrializace do současnosti*. Sv. III. Praha: Karolinum, 1995.
- LACINA, Vlastislav. *Formování československé ekonomiky 1918-1923*. Praha: Academia, 1990.
- LACINA, Vlastislav. *Zlatá léta československého hospodářství 1918-1929*. Praha: Historický ústav AV ČR, 2000.
- LENDEROVÁ, Milena, Tomáš JIRÁNEK a Marie MACKOVÁ. *Z dějin české každodennosti: život v 19. století*. Praha: Karolinum, 2009.
- LENDEROVÁ, Milena (ed.). *Žena v českých zemích od středověku do 20. století*. Vyd.1. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2009.
- LIPOVETSKY, Gilles. *Říše pomíjivosti: móda a její úděl v moderních společnostech*. V českém jazyce vyd. 2. Přeložil Martin POKORNÝ. Praha: Prostor, 2010.
- MACHAČOVÁ, Jana a Jiří MATĚJČEK. *O středních vrstvách v českých zemích 1750-1950: základní zjištění, hypotézy, náměty*. Opava: Slezské zemské muzeum, 2002.
- MÁCHALOVÁ, Jana. *Móda 20. století*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2003.
- MALÍNSKÁ, Jana. *"My byly, jsme a budeme!": české ženské hnutí 1860-1914 a idea českého národa*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2013.
- MANDLOVÁ, Adina. *Dneska už se tomu směju*. 1. vyd., Praha: Československý filmový ústav, 1977.
- MOTL, Stanislav. *Lida Baarová & Joseph Goebbels: prokletá láska české herečky a ďáblova náměstka*. Praha: Eminent, 2009.
- NEUDORFLOVÁ, Marie L. *České ženy v 19. století: úsilí a sny, úspěchy i zklamání na cestě k emancipaci*. Praha: Janua, 1999.
- OLIVOVÁ, Věra. *Dějiny první republiky*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2000.
- PAWLICOVÁ, Marta. *Místo, kde šila Adina Mandlová*. In: Večerník-Praha. 1999, roč. 9(č. 132), 18.
- PŘÍHODOVÁ, Eva, TALAŠ, Václav a ŠTÝBROVÁ, Miroslava. *Textil, oděvnictví, obuvnictví*. 1. vyd. Praha: Scientia, 2004.
- RÁKOSNÍK, Jakub. *Naše zlatá léta. Mýtus ekonomické vyspělosti první republiky*. In: Dějiny a současnost. Kulturně historická revue. 30, č. 3, 2008. S. 14-16.

- SECKÁ, Milena. *Americký klub dam: krůček k ženské vzdělanosti*. 1. vyd. Praha: Národní muzeum, 2012.
- SKARLANTOVÁ, Jana. *Ze života prababiček*. Praha: Motto, 2014.
- SRB, Vladimír. *1000 let obyvatelstva českých zemí*. Praha: Karolinum, 2004.
- ŠTRBÁŇOVÁ SOŇA. *Ženy ve vědě v letech 1840 – 1989*. In: Marcela Linková (ed.), *Transformace: Gender, věda a společnost*, Praha 2007.
- TERŠL, Stanislav. *Abeceda textilu a odívání*. Praha: Noris, 1994.
- UCHALOVÁ, Eva. *Česká móda 1870-1918: od valčíku po tango*. 1. vyd. v Olympii. Praha: Olympia, 1997.
- UCHALOVÁ, Eva a Helena JAROŠOVÁ. *Česká móda, 1918-1939: elegance první republiky*. Praha: Olympia, 1996.
- UCHALOVÁ, Eva, ed. *Modelový dům Arnoštka Roubíčková: Praha 1909-1943*. Praha: KANT Uměleckoprůmyslové museum, 2017.
- UCHALOVÁ, Eva a kol. *Pražské módní salony 1900-1948 = Prague fashion houses 1900-1948*. V Praze: Uměleckoprůmyslové museum, 2011.
- VETÝŠKA, Jiří. *90 let značky Lada: o šicích strojích a lidech kolem nich*. Vyd. 1. Jindřichův Hradec: Epika, 2010.
- VOŠÁHLÍKOVÁ, Pavla. *Počátky reklamy v Čechách* Vošahlíková, Pavla. In: *Dějiny a současnost. Kulturně historická revue*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny 20, č. 5, 1998, s. 29.
- VOŠÁHLÍKOVÁ, Pavla. *Zlaté časy české reklamy*. Praha: Karolinum, 1999.
- VYSUŠILOVÁ, Dagmar a Milan KUČERA, ed. *Demografická příručka 1959*. V Praze: Státní úřad statistický, 1959.
- WAGENKNECHT, Josef. *Krejčí v Praze od založení města až po dnešní doby*. Praha: Josef Wagenknecht, 1933.

Přílohy

Příloha číslo 1

1923				
Povolání	Výdělek muže za rok	Výdělek ženy za rok	Výdejní prostředky	Šatstvo, prádlo, obuv za rok
Rodina inženýra, zástupce strojírný v Praze , počet osob 3 (syn 3 léta)	24 000 Kč	-	24 248 Kč	3 704 Kč
Učitel v Praze (bez manželky)	22 124 Kč	-	24 641 Kč	2 005 Kč
Rodina cukrovarského úředníka ve středních Čechách. Počet osob 5 (2 synové a švagrová)	32 781 Kč	-	36 263 Kč	4 492 Kč
Rodina cukrovarského úředníka ve středních Čechách. Počet osob 6 (3 synové, 1 dcera)	22 927 Kč	-	26 803 Kč	4 273 Kč
Rodina kovodělníka v Praze. Počet osob 5 (2 synové, 1 dcera)	21 808 Kč	-	22 018 Kč	3 040 Kč

Rodina cihlářského dělníka v Praze. Počet osob 8 (3 synové, 2 dcery, tchýně). Žena dělnice v cihelně.	7 998 Kč	5 847 Kč	15 389 Kč	1 776 Kč
--	----------	----------	-----------	----------

1926				
Povolání	Výdělek muže za rok	Výdělek ženy za rok	Výdejní prostředky za rok	Šatstvo, prádlo, obuv za rok
Rodina dílovedoucího v elektrotechnické továrně v Praze. Počet osob 5.	26 500 Kč	-	27 638 Kč	5 406 Kč
Rodina kovodělníka v Praze. Počet osob 5.	18 250 Kč	-	21 191 Kč	3 597 Kč
Rodina vojenského gážisty v Praze. Počet osob 2.	18 177 Kč	10 292 Kč	30 505 Kč	3 249 Kč
Učitel v Praze. Počet osob 1.	21 068 Kč	-	23 064 Kč	2 228 Kč
Rodina cukrovarského úředníka ve středních Čechách. Počet osob 4.	30 253 Kč	-	33 559 Kč	4 567 Kč
Rodina soukromého úředníka (tajemníka) v Praze. Počet osob 3 (služka).	44 319 Kč	-	49 725 Kč	10 171 Kč
Rodina soukromého úředníka (účetního) v Praze. Počet osob 5.	27 589 Kč	-	31 103 Kč	3 065 Kč

Rodina magistrátního ředitele v Praze. Počet osob 3 (služka).	34 290 Kč	-	38 522 Kč	7 206 Kč
Rodina úředníka obecního podniku v Praze. Počet osob 3.	18 930 Kč	-	21 182 Kč	1 504 Kč

1929				
Povolání	Výdělek muže za rok	Výdělek ženy za rok	Výdejní prostředky za rok	Šatstvo, prádlo, obuv za rok
Rodina bankovního úředníka v Praze. Počet osob 2.	15 822 Kč	-	16 677 Kč	1 989 Kč
Rodina úředníka (skladníka) v cukrovaru ve stř. Čechách. Počet osob 4.	31 755 Kč	-	35 527 Kč	6 604 Kč
Rodina majora ve vojenském úřadě. Počet osob 2.	26 050 Kč	10 008 Kč	36 902 Kč	2 135 Kč
Rodina vrchního kanc. oficianta v Praze. Počet osob 2. Ženašvadlena.	14 771 Kč	11 325 Kč	31 850 Kč	1 700 Kč
Rodina kanc. oficianta v Praze. Počet osob 3. Žena švadlena.	14 164 Kč	5 765 Kč	20 997 Kč	1 516 Kč
Rodina kancelářského oficianta v Praze. Počet osob 3. Žena šije.	14 368 Kč	1 635 Kč	17 075 Kč	1 093 Kč